

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra Elektronické kultury a sémiotiky

Bc. Michaela Fikejzová

Misgendering z perspektivy filosofie jazyka

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Vít Gvoždiak, Ph.D.

Konzultantka: Mgr. Dita Jahodová

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 24. 6. 2021

Bc. Michaela Fikejzová

Obsah

ÚVOD	1
REFERENCE A MENTÁLNÍ SLOŽKY	3
MISGENDERING Z PERSPEKTIVY GENDEROVÝCH STUDIÍ	5
<i>Pohlaví, „pohlaví“ a gender</i>	5
<i>Trans*</i>	11
MISGENDERING NA ROZHRAŇÍ GENDEROVÝCH STUDIÍ A FILOSOFIE	
JAZYKA	14
MISGENDERING NA ÚROVNI PERCEPCE	24
MISGENDERING NA ÚROVNI REFERENCE.....	31
<i>Degendering</i>	34
<i>Neintencionální misgendering</i>	40
<i>Intencionální vstřícny misgendering</i>	43
<i>Intencionální hostilní misgendering</i>	45
DISKUZE	58
JEMNOST DIFERENCIACE MENTÁLNÍCH SLOŽEK	59
(NE)OMEZENOST ER VZTAHU	64
VLASTNÍ JMÉNA V SYSTÉMU MENTÁLNÍCH SLOŽEK	65
KOREFERENCE INDEXICKÝCH VÝRAZŮ A VLASTNÍCH JMEN	69
ZÁVĚR	72
LITERATURA	75

Abstrakt

Fenomén misgenderingu je v současné době analyzován především z perspektivy genderových studií, kde je považován za hostilní a morálně spornou praxi. Cílem předkládané práce je analýza misgenderingu z pozice zcela jiné – misgendering je zde považován za problém reference. Takový typ analýzy přináší nové poznatky jak do debat v oblasti genderových studií, tak do debat týkajících se reference jako takové. (Ne)úspěšnost reference a koreference analyzuji v rámci Récanatiho pojetí mentálních složek. Na základě analýzy modelových situací navrhuji dvoustupňovou typologii misgenderingu. První stupeň je na úrovni percepční, kdy mluvčí referuje pouze v rámci svého myšlení, druhý stupeň se týká interpersonální reference. Na druhé úrovni rozlišuji tři typy misgenderingu – neintencionální misgendering, intencionální vstřícný misgendering a intencionální hostilní misgendering. V textu rozporuji pojetí misgenderingu jako pouze závadné praxe, jelikož je z referenčního hlediska v určitých situacích nevyhnutelný či dokonce žádoucí.

Klíčová slova: misgendering, reference, mentální složky, filosofie jazyka, způsoby prezentace, singularismus, genderová studia, gender, François Récanati, Judith Butler

Abstract

Misgendering as a phenomenon is currently analyzed mainly from the perspective of gender studies, where it is generally considered a hostile and morally contestable practice. The aim of the presented work is the analysis of misgendering from a completely different position – misgendering as an issue of reference. This type of analysis brings novel insights both to the debates in the field of gender studies and to the debates concerning reference as such. As an interpretative framework I am using Récanati's account on mental files; I am using this conceptual base for evaluating whether given reference and/or coreference may be considered (un)successful. In this framework I examine several model situations, where misgendering takes place, and based on this inquiry I propose a two-level typology of the misgendering phenomenon. The first level takes place only at the perceptual level, where the speaker forms singular thoughts about an object she's perceiving. At the second level, which includes interpersonal reference, I distinguish between three types of misgendering – unintentional, considerate intentional, and hostile intentional misgendering. In the text I oppose the conception of misgendering as only a hostile practice, as it is inevitable or even desirable in certain situations from a reference point of view.

Keywords: misgendering, reference, mental files, philosophy of language, modes of presentation, singularism, gender studies, gender, François Récanati, Judith Butler

Úvod

Michael Scott sedí ve své kanceláři, u ucha drží telefonní sluchátko a s přesvědčením o vlastní důležitosti sobě vlastním pronáší: „Děkuji, pane!“ Pozastaví se a zatváří se frustrovaně. Hlas vycházející ze sluchátka něco suše odpoví, divák neslyší co. „Pardon, paní!“ opraví se Michael, položí telefonní sluchátko a podívá se do kamery: „To byla žena s hlubokým hlasem,“ vysvětlí poněkud pohoršeně.

V této scéně americké verze seriálu *Kancl*¹ dochází k misgenderingu, tedy k nesprávnému či nevhodnému určení genderu osoby, se kterou komunikujeme či ke které referujeme. Michael na základě hloubky hlasu osoby na druhé straně telefonního aparátu usoudil, že se jedná o muže, následně ho ale onen hlas opravil. Michael je ze své chyby v oslovení očividně frustrovaný a cítí potřebu odůvodnit, proč se spletl, byť toto odůvodnění nesděljuje dané osobě. Rozpoznání genderu osoby, se kterou komunikujeme, obzvláště dle hlasu (Gupta et al. 2019; Ertam 2019), je často považováno za naprosto běžné a triviální. Michaelova chyba nicméně ukazuje, že dopustit se mýlky v tomto určení může být velmi podobně triviální – stačí, aby daná osoba měla hlubší hlas.

Fenomén misgenderingu je analyzován primárně v souvislosti s trans* osobami, u nichž častěji dochází k výraznější odchylce od genderových norem. Tímto fenoménem se v současnosti zabývají především akademičky a akademici z oblasti genderových studií, jeho analýza se začíná poskovnu objevovat i v empirické lingvistice a filosofii jazyka, konkrétně v rámci konceptuálního inženýrství a meliorativních projektů týkajících se sémantické definice pojmů žena a muž.

Předkládaná diplomová práce analyzuje problém misgenderingu jako problém reference. Pohybují se zde proto v širokém pojetí na rozhraní dvou oborů, jsou jimi genderová studia a filosofie jazyka. Důvodem pro toto spojení je konfrontace dvou odlišných přístupů k analýze téhož fenoménu. Genderová studia na misgendering nahlíží jako na naprosto nepřípustný akt, mou hypotézou je však to, že misgendering může být v určitých situacích minimálně nevyhnutelný, či dokonce určitým způsobem žádoucí. Právě perspektiva filosofie

¹ *Kancl (The Office)*. 7. epizoda. The Dundies. [epizoda televizního seriálu]. USA, NBC, 27. 9. 2005.

jazyka a konkrétně analýza problému reference jako takové skýtá způsob, jakým odhalit různé typy misgenderingu, mezi kterými předpokládám i výskyt nevyhnutelného a žádoucího misgenderingu. Cílem práce není obhajoba jednoho konkrétního přístupu k referenci, byť je tu, vzhledem k rozsahu a soudržnosti textu, jeden přístup upřednostňován. Rovněž cílem práce není nabídnout řešení sémantické debaty týkající se definice pojmů „žena“ a „muž“.

V předkládané práci si vytyčuji cíl ve své podstatě naprosto opačný. Cílem práce je prostřednictvím analýzy misgenderingu jako problému reference přinést novou perspektivu a s ní související nové poznatky do debat zabývajících se referencí jako takovou, pro které misgendering představuje nový typ výzvy. Problematika reference a koreference dvou a více výrazů je nejčastěji analyzována prostřednictvím klasických modelových situací a myšlenkových experimentů. V rámci návaznosti debaty je samozřejmě vhodné užívat stejné modelové situace, činím tak i v předložené v práci, zároveň jsem toho názoru, že je stejně vhodné představovat nové typy situací, které jsou diametrálně odlišné od dříve užívaných, a to především s cílem poukázat na omezení představovaných řešení.

Stejně tak představuje analýza misgenderingu jako problému reference nový typ komplikace pro debaty zabývajících se misgenderingem jako takovým z čistě genderového hlediska. Důvod byl uveden již výše – misgendering je v genderových studiích řešen primárně z pozice morální či etické, jazyková stránka tohoto fenoménu je v této oblasti zpracována minimálně. V neposlední řadě nabízí předkládaná práce nové výzvy i pro zmíněné sémantické debaty, jelikož mapuje situace, kdy mluvčí překračuje obvyklé užívání mentálních složek a uchyluje se k touze po přesné definici, díky které lze určit vhodnost či správnost dané reference.

Reference a mentální složky

Pro definování pojmu reference pro účely této práce se obracím na klasický text P. F. Strawsona *On Referring* (1950), kde se Strawson jasně vymezuje vůči pozici, že by výrazy či věty samotné referovali. Naopak referují či zmiňují mluvčí, kteří za takovým účelem mohou výraz použít (Strawson 1950: 326). Nemůžeme tedy hovořit o tom, že věta samotná je pravdivá, či nepravdivá, ale pouze o tom, zda je použita k tomu, aby vyjádřila pravdivé, či nepravdivé tvrzení (Strawson 1950: 326). To ale neznamená, že význam není funkcí věty či výrazu, naopak udání významu věty či výrazu slouží jako vyjádření toho, jakým způsobem je obvykle dané věty či výrazu využíváno v rámci referování (Strawson 1950: 327). Důležité je tu slovo „obvykle“, jelikož Strawson zdůrazňuje, že pro něj význam neznamená jediné správné užití či několik správných užití daného výrazu k referování, nýbrž soubor konvencí, tedy soubor určitých pravidel a zvyků, které se projevují v rámci užití daného výrazu k referování (Strawson 1950: 328). Další důležitou charakteristikou reference je pro Strawsona závěr, že pouhé referování k určité věci či její zmínění není samo o sobě tvrzením, přestože referujeme za účelem určitého typu tvrzení (Strawson 1950: 333).

Pro referenci, a obzvláště pro referenci indexikální, je zásadní daný kontext, ve kterém k referování dochází. Pojem kontext v předložené práci užívám ve smyslu, ve kterém ho charakterizuje Strawson (1950: 336), tedy kontextem promluvy míním minimálně čas, místo, situaci, identitu mluvčího, subjekty aktuálního zájmu a osobní historie jak mluvčího, tak adresáta.

Jakým způsobem mluvčí k objektům referují a v jakých případech výrazy obsažené v promluvě koreferují, a to jak na úrovni intrapersonální, tak interpersonální, se zabývá Francois Récanati především ve svých knihách *Mental Files* a *Mental Files in Flux*. Récanati (2012, 2016) zde obhájí singularistický přístup, hovoří proto o singulárních myšlenkách, tedy přímých myšlenkách o individuálních objektech, jejichž obsahem je singulární propozice (Récanati 2012: 4-5). Singulární propozicí je myšlena propozice taková, která zahrnuje jak individuální objekty, tak jejich vlastnosti (Récanati 2012: 5).

Ve jmenovaných knihách představuje teorii mentálních složek, které slouží k organizaci myšlenek a informací o individuálních objektech, a to na základě interpretací klasických textů z oblasti analytické filosofie jazyka. Idea mentální složky či spisu byla původně představena

ve spojení s analýzou referenčního užití určitých deskripcí a v souvislosti s vyjádřeními o identitě, přičemž následně nejvíce rozvíjel teorii mentálních složek John Perry (Récanati 2012: vii). S různými pojetími mentálních složek se setkáváme taktéž v kognitivních vědách ve spojení s pamětí, percepcí a pozorností (ibid). V Récanatiho pojetí se jedná o rozvíjení koncepčních základů teorie mentálních složek, věnuje se zde především otázkám singulární reference² v jazyce a myšlení, a to v souvislosti s takzvanými způsoby prezentace (Récanati 2012: vii–viii).

Pro analýzu situací, ve kterých dochází k misgenderingu, jsem zvolila právě Récanatiho pojetí mentálních složek z několika důvodů. První je zcela zřejmý – Récanati se obsáhle věnuje tomu, jakým způsobem si utváříme singulární myšlenky o objektech a jakým způsobem a s jakou úspěšností jsme jako mluvčí schopni k nim referovat. V případě misgenderingu, jak zjistíme, existuje mnoho faktorů, které tento proces ovlivňují či narušují, považuji proto za přinejmenším zajímavé konfrontovat Récanatiho pojetí mentálních složek s neobvyklými situacemi. Neobvyklými v tom smyslu, že Récanati pracuje v souladu s klasickými rysy idealizace v teorii významu a v analytické filosofii obecně, jak uvádí Beaver & Stanley (forthcoming), jedná se především o předpoklad spolupráce mluvčích, jejich racionality, homogenity, neutrality či transparentnosti. Především předpoklad homogenity a spolupráce mluvčích je při uvedení promluv obsahujících misgendering narušen. Toto narušení je cílené, mým záměrem je poukázání na slabé stránky Récanatiho mentálních složek. Upřednostňování perspektivy trans* osob, které jsou v mnoha komunikačních situacích ve slabší pozici, je jim, jak uvidíme, dávána najevo jejich údajná epistemická podřazenost či inkompetence, není v projektech z oblasti filosofie jazyka běžné. Právě proto jsem se rozhodla vydat se směrem konfrontace dvou velmi odlišných, byť úzce souvisejících akademických disciplín. Techniku, kterou v práci pro tuto konfrontaci užívám, lze označit za queering Récanatiho pojetí mentálních složek.

² V Récanatiho pojetí mluvčí referují prostřednictvím mentálních složek. Důležité je zde zmínit přísné oddělení mentální složky jako takové a jejího obsahu, mezi mentální složku a její obsah nelze vkládat rovnítko. Mluvčí může mentální složku užívat, například jejím prostřednictvím referovat, aniž by ji otevíral a věnoval se jejímu obsahu (Récanati 2012: 38-39).

Misgendering z perspektivy genderových studií

Předložená diplomová práce kombinuje poznatky z oblasti genderových studií a filosofie jazyka, pro přehlednost a návaznost argumentace tudíž nejprve představím základní koncepty genderových studií, které jsou stěžejní pro pochopení problematiky misgenderingu. Jedná se primárně o teorii performativity filosofky Judith Butler a děláni genderu dle sociologů West & Zimmerman. V této části také osvětluji, jaké problémy přináší užívání „pohlaví“ a „genderu“ jako synonym ve všeobecném diskursu a jakým způsobem se s prolínáním těchto dvou pojmů vypořádává filosofický přístup. Z tohoto důvodu uvádím perspektivu Dembroff, kteří popisují³ prolnutí pohlaví a genderu a jejich metafyzik ve všeobecném diskursu jako předpoklad reálného genderu, tedy předpokladu existence určité esence, která ustanovuje gender (a pohlaví) dané osoby. Dembroff tento přístup, hojně zastoupený i ve filosofických perspektivách, označují za dysfunkční, v předkládané práci je přítomen z toho důvodu, že přibližuje způsob uvažování běžně kompetentního mluvčího, který postrádá expertní znalost v oblasti pohlaví a genderu. V kombinaci s intencí mluvčího prostřednictvím komunikativního jednání znovu ustanovovat toto přesvědčení jako správné či žádoucí může docházet k neúspěšným komunikativním výměnám a neúspěšné referenci.

Dále osvětluji způsob práce s pojmem „trans*“, poznatky z genderových studií mapující s jakými typy problému se trans* osoby nejhojněji setkávají a také samotný fenomén misgenderingu. K vysvětlení pojmu misgenderingu jako takového výklad dospěje postupně, jelikož jeho vysvětlení na počátku práce by bylo kusé a ne zcela srozumitelné. Prvním bodem výkladu je teorie performativity, bez které nelze vysvětlit pojetí trans*, se kterým dále pracuji.

Pohlaví, „pohlaví“ a gender

Následující interpretace teorie performativity a performativních aktů filosofky Judith Butler vychází především z knihy *Závažná těla: O materialitě a diskursivních mezích „pohlaví“* (Butler 2016), ve které Butler mimo jiné reaguje na kritiku své předchozí knihy, kde rozvíjela

³ Dembroff preferují genderově neutrální zájmena „they/them“, z tohoto důvodu užívám v češtině poněkud neobvyklé onikání.

teorii performativity, a to *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity* (Butler 1990). Pro přehlednost výkladu performativu čerpám také z textu *Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory* (Butler 1988). V posledním uvedeném textu Butler ve své argumentaci reflektuje především fenomenologickou a feministickou perspektivu, pro kterou je základem odlišení pohlaví, jakožto něčeho materiálního, a genderu, jakožto kulturního významu (Butler 1988: 520-524). Z feministické teorie se Butler soustředí především na Simone de Beauvoir, pro níž je tělesné pohlaví určitým přirozeným/přírodním faktem a bytí ženou je spíše faktem historickým (Butler 1988: 520). Bytí ženou jako historický, sociálně a kulturně konstruovaný fakt lze vztáhnout na pojem genderu jako takového. Butler se následně od Beauvoir odklání, jelikož ani pohlaví, respektive „pohlaví“, nepovažuje za přirozený/přírodní fakt, ale za fakt kulturně konstruovaný. Pro perspektivu Butler je naprosto zásadní také to, že je velmi těžké pohlaví a gender oddělit, jelikož je obojí konstruováno a vpisováno do těl natolik, že se kategorie prolínají. Performativita genderu jako taková dle Butler (2017: 177–178) zahrnuje dva procesy – její vykonávání a podmínky a možnosti pro ono vykonávání. Tělo v těchto procesech není samotnou entitou, ale spíše vztahem mezi institucionálními strukturami a sociálními světy, které tělo a tělesnost ovlivňují (Butler 2017: 179). Performativitu je především nutné chápat „[...]nikoli jako singulární či záměrný ‚akt‘, ale spíše jako reiterativní a citační praxi, jíž diskurs vytváří účinky, které pojmenovává” (Butler 2016: 18). Nejedná se tak o jednotlivé projevy, ani o intencionální děláni určitého genderu, proto tedy performativ a performativita, dané akty gender či pohlaví nekonstatují, ale utvářejí. Gender samotný v pojetí Butler není kulturním konstruktem vtištěným do již existující materie (Butler 2016: 18). Pohlaví zároveň není charakteristikou těla, ale je „[...]jednou z norem, díky nimž ‚člověk‘ vůbec začíná být životaschopný, bude normou, která opravňuje tělo k životu v oblasti kulturní inteligibility” (Butler 2016: 17). „Pohlaví” je dle Butler (2016: 17) regulačním ideálem, ideálním konstruktem a výsledkem aplikace produktivní moci, která v důsledku vymezuje těla, jež má pod kontrolou. Pojmy „pohlaví” a genderu se u Butler propadají jeden do druhého, jelikož již ono „pohlaví” samotné je podřízeno řadě regulačních požadavků, kterým musí subjekt vyhovět, jelikož „[...]subjekt je sám utvářen díky tomu, že takovýto proces převzetí pohlaví podstoupil” (Butler 2016: 17). Ona materializace

zároveň probíhá i za účelem podpory existujícího imperativu heterosexuality (Butler 2016: 16), což je následně zásadní pro queer komunitu. Pro performativitu je klíčové, že se jedná o určitý úkol, který není v našich silách naplnit, ale jsme nuceni se tomuto ideálu neustále přibližovat v rámci opakujících se aktů, jimiž performativita je (Butler 2016: 302-303). Akty samotné však nemohou vytvářet něco jen proto, že prohlašují svůj cíl. Jednotlivé akty jsou regulované a závislé na obecně přijaté praxi (Butler 2016: 151).

Přestože jsou v předkládané práci jmenovány aspekty, které mohou vést k určování genderu zvenčí v rámci reference, nelze gender a performativitu genderu redukovat pouze na tyto aspekty. Spolu s Butler lze říci, že ženu netvoří šaty. Butler se dále také vymezuje proti dvěma převládajícím typům redukce teorie performativitu genderu v textu *When Gesture Becomes an Event* (Butler 2017). Tyto reduktivní interpretace stojí v kontrárním vztahu, přičemž dle první si můžeme (radikálně) zvolit náš gender, dle druhé jsme naopak naprosto determinováni genderovými normami (Butler 2017: 177).

Než přejdeme k tomu, proč si nemůžeme radikálně volit náš gender a proč nejsme naprosto determinováni (jen) genderovými normami, obraťme se nejprve na klasický text sociologie genderu, díky kterému je zřetelnější, jakým normám se podřizujeme a na jaké úrovni k takovému procesu dochází. Jedná se o průlomový text West & Zimmerman *Doing Gender* (1987) a o jeho reflexi prostřednictvím trans feministické⁴ filosofie Talie Mae Bettcher a filosofie metafyziky genderu Robin Dembroffa.

V pojetí West & Zimmerman je děláni genderu rutinní, metodickou a opakující se dovedností, která zahrnuje společensky podmíněné percepční, interakční a mikropolitické aktivity, jež mají za cíl expresi maskulinní či femininní „přirozenosti“ (West & Zimmerman 1987: 126-127). Gender považují až za třetí stupeň v rámci svého modelu, kterým osvětlují rozdíl mezi pohlavím a genderem. Prvním stupněm je pohlaví, které je podmíněno splněním biologických kritérií podléhajících společenskému konsensu, v rámci kterých se rozlišuje mezi

⁴ V pojetí Talie Mae Bettcher je trans feministická filosofie či trans feminismus intersekcionalní analýzou sexistických a transfobních forem oprese a zároveň zahrnuje současné i historické feministické a trans konflikty týkající se inkluze trans žen, ať už se jedná o definici ženy jako takovou či zahrnutí trans žen do feministického hnutí jako takového (Bettcher 2017).

ženami (*females*) a muži (*males*)⁵ (West & Zimmerman 1987: 127). Většinou se jedná o genitální pohlaví či o chromozomální typ, důležité je zde podtrhnout, že se nejedná o žádný typ biologického esencialismu, i tento stupeň je stejně jako i další dva sociálně konstruovaný. West & Zimmerman na toto také upozorňují v textu reagujícím na své kritiky z roku 2009, kde hovoří o „biologických faktech“ v uvozovkách (West & Zimmerman 2009: 113). Přesto je jim biologická esencionalizace pohlaví vyčítána. Bettcher (2014: 393–394). hovoří o tom, že v rámci třístupňového modelu je v dalších dvou stupních ono biologické pohlaví pouze zahalováno, a West & Zimmerman tak stále vycházejí z představy pohlaví jako biologického faktu i u dalších stupňů, kterými jsou pohlavní kategorie a gender.

Umístění do kategorie pohlaví je dle West & Zimmerman (1987: 127) dosahováno prostřednictvím aplikace kritérií jako jsou genitální indikátory pohlaví či chromozomální typ, v každodenním životě je tato kategorizace ustanovována a upevňována společensky vyžadovanými identifikačními znaky, jež dávají najevo, k jaké kategorii daná osoba náleží, přičemž zde platí dichotomie muže a ženy. Gender je pak aktivitou opakovaně vykonávanou v rámci normativních koncepcí přístupů a aktivit patřících k jedné, či druhé pohlavní kategorii, přičemž gender není sada určitých rysů či role, ale produkt určité společenské praxe (West & Zimmerman 1987: 128–129). U genderu je dále zásadní podotknout, že jeho opresivní charakter nespočívá jen v diferencii mezi tím, co je považováno za vhodné a náležité pro jednu, či druhou pohlavní kategorii, ale také inference z těchto rozdílů vycházející a také důsledky vymezených diferencí, přičemž celý tento prostor je propojen s historickými a strukturálními okolnostmi a je jimi podporován (West & Zimmerman 2009: 117).

Kritika Bettcher (2014: 393–394) míří pravděpodobně na výrok West & Zimmerman, ve kterém přijímají pozici, že pohlaví a pohlavní kategorie jsou kongruentními, tedy je-li nám známá pohlavní kategorie, jsme schopni si odvodit pohlaví osoby, a to i přesto, že pohlavní orgány, které jsou nejčastějším podkladem pro určení pohlaví osoby při narození, jsou v každodenním životě skryty (West & Zimmerman 1987: 130–132). Autoři ale jasně hovoří

⁵ *Females* a *males* jsou kategorie běžně vztahovány i ke zvířatům, přesnějším překladem by zde mohly být pojmy *samice* a *samec*, nicméně se jedná o pojmy dále vztahované ke kategorii pohlaví, která je prvotně určovaná při narození dítěte a není běžné v takovém kontextu (například v rodném listu) užívat označení *samice* či *samec*, ale *žena* či *muž*, proto i zde překládám pojmy takto.

o zvenčí určeném pohlaví, přičemž toto určování je prováděno pod institucionální záštitou, soustředí se právě na tento proces, nikoliv na sebeurčování pohlaví a genderu, tak jak činí Bettcher ze své trans feministické pozice, ve které se věnuje primárně odepření tohoto sebeurčení prostřednictvím teorie o morálním pohlaví a morálních genitáliích.

V rámci koncepce morálního pohlaví a morálních genitálií mohou genitálie či pohlaví absentovat (například jako důsledek nehody, nemoci a podobně), musí se nicméně jednat o genitálie či pohlaví, které dle společenského konsensu osobě přináležejí (Bettcher 2014). West & Zimmerman zmiňují, že v prvním stupni typologie, pohlaví, mohou dané společensky domluvené znaky být protichůdnými, jelikož ne vždy je pohlaví určováno všemi způsoby. Kupříkladu relativně málokdo ví, jaký je jejich chromozomální typ na základě testu vyhodnocující jejich karyotyp, pohlaví je po narození ve valné většině případů prvotně a právně, tedy při narození, určováno na základě genitálií. Tento přístup není s přístupem Bettcher nijak v rozporu, pouze se soustředí na jiný aspekt – Bettcher (2014) prostřednictvím konceptu morálních genitálií osvětluje, proč jsou často trans* osoby, které prošly celkovou hormonální a operativní tranzicí, tedy vlastní genitálie, které se shodují následně s pohlavní kategorií a potažmo genderem, stále ostrakizovány. Imperativem zde z perspektivy většinové společnosti není „pouhé“ vlastnění určitých genitálií, a jejich následné zakrývání způsoby, jež považuje společnost pro danou kategorii za náležité, ale to, jak říká Bettcher (2014), „co příroda zamýšlela“, tedy morální genitálie. Pro prosazování takového přiřazování pohlaví je následně využíváno řady přístupů oscilujících mezi biologickým determinismem a esencialismem jak pohlaví, tak genderu samotného.

V cisssexistickém⁶ společenském kontextu, kde je tento přístup k pohlaví a genderu převládající, pak existuje fenomén, který Dembroff (2018) nazývají předpokladem reálného genderu, v jehož základu leží přesvědčení, že osoba by měla být klasifikována jako žena či muž jen tehdy, když jsou „doopravdy“ ženou či mužem. Ona „reálná“ podmínka spočívá

⁶ Pojem cis (potažmo cisexuální a cisgender) obvykle označuje osoby, které nejsou trans*, tyto pojmy tedy obvykle fungují jako antonyma (Cava 2016). Takový přístup však vytváří binaritu cis/trans*, do které plně nezapadají nebinární osoby, jež se neidentifikují s označením trans*. Vhodnější je proto hovořit o lidech, jejichž gender se shoduje s genderem, který jim byl přiřazen při narození. Více o problematice binarity cis/trans* a nebinárních identitách viz například Schilt & Westbrook (2009) či Darwin (2020).

v rozpoznání dané osoby jako osoby daného genderu. Koncepce předpokladu reálného genderu má v základu určené pohlaví, tedy první úroveň trichotomie West & Zimmerman, Dembroff se v textu navrácí k tomu, do jaké míry je ve většinové společnosti prolnutá představa genderu a pohlaví a v jak velké míře je obojí vázáno na biologická „fakta“ (Dembroff 2018: 28–29). Mezi ně opět patří především genitálie, které jsou v rámci koncepce reálného genderu pro gender a pohlaví rozhodující (Dembroff 2018: 29).

V tuto chvíli je vhodné vrátit se ke dvěma redukcím performativity genderu. První zmíněnou je možnost radikálně si zvolit gender. V teorii West & Zimmerman se gender nachází až na vrcholu pyramidy, jež má v základu pohlaví, které je zvenčí určeno. Vzhledem ke kongruenci pohlaví a pohlavní kategorie, se kterou jsou již spojené každodenní normy a restrikce, je možné gender teoreticky změnit v případě, že dojde k proměně na úrovni první, tedy na úrovni genitálního a chromozomálního pohlaví. Takovou proměnu lze jen těžko označit za radikálně volnou, ale pro dobro argumentu připusťme, že lze onu proměnu považovat za dostupnou a možnou⁷. V takovém případě by trans* osoby, jež se rozhodly podstoupit hormonální a operativní zákroky, mohly „svobodně“ volit svůj gender. Jak ukazuje Bettcher, taková proměna není zdaleka tak snadná, jelikož je ve společnosti zakořeněná představa morálních genitálií, toho, co „příroda zamýšlela“, nebo dle Dembroff představa reálného genderu.

Druhou radikální interpretací toho, že je gender performativní, je tvrzení, že v takovém případě bychom byli naprosto determinováni genderovými normami. Genderovými normami jsme zajisté v každodenním životě ovlivňováni a dále uvidíme, jakým způsobem takové normy ovlivňují sociální interakce a existenci osob, které normu genderové binarity „dostatečně“ nesplňují. Hovořit o naprosté determinaci genderovými normami je nešťastné z dvou důvodů. Prvním je již několikrát zmíněná teze, že genderové normy jsou ideálem, jež je pro nás nedosažitelný, genderové normy tak mohou determinovat způsob, jakým se jich snažíme dosáhnout, ne nutně celou naši existenci. Druhým důvodem je, že genderové normy není vhodné

⁷ Chromozomální pohlaví není možné změnit, jedná se tedy především o změnu genitálií. Označení operativní tranzice jako dostupné a možné je označením velmi benevolentním, do reálné dostupnosti tranzice pro trans* osoby vstupují otázky socioekonomické, rasové, infrastrukturní a legální. Pro posouzení oné dostupnosti v českém prostředí viz například Fifková et al. (2008) či Transparent z. s. (2021).

považovat za nějaký soupis pravidel, jež je nám konstantně zvenčí vnucován. Butler hovoří o tom, jakým způsobem se na těchto normách podílí subjekt samotný reiterací genderově (non)konformních aktů. Genderové normy se jistě opírají o institucionální podporu a jedná se o aplikaci určitého typu kontroly, nejedná se ale o pouhou determinaci normami zvenčí. Performativita genderu se aktivně podílí na ustanovování daného genderu, v případě naprosté determinaci genderovými normami by se jednalo spíše o konstativní funkci.

Trans*

Pojem „trans*“ v celé práci označuje osoby, které se jako trans* identifikují. Variantu s hvězdičkou volím z toho důvodu, že se jedná o nejvíce inkluzivní variantu, jelikož neimplikuje, že tranzice je procesem, který je v určitou chvíli dokončen a musí takového dovršení dosáhnout. Nesituuje tak trans* osoby pod tlak pro podstoupení určitých hormonálních či operativních zásahů a zároveň se vyhýbá charakteristice trans* jako určité diagnózy (cf. Halberstam 2018: 4–7). Obecně označení „trans*“ slouží pro binární i nebinární osoby, v rámci této práce se omezují na binární trans* osoby, především z důvodu rozsahu práce. Pojmem „trans* žena“ referuji k osobám, jimž byl při narození přiřazen gender muže (tedy *male-to-female*, zkráceně MtF), pojmem „trans* muž“ pak k těm, jimž byl při narození přiřazen gender ženy (tedy *female-to-male*, zkráceně FtM). Nejvhodnějším přístupem k trans* osobám je zde ten, který ony samy preferují, přistupovat k trans* ženám jako k ženám a k trans* mužům jako k mužům je premisou předložené práce. Vycházím zde z metodologického přístupu Fricker (2007: 289): „Ať už chcete porozumět čemukoliv, vžijte se do perspektivy bezmocných, těch, kteří tahají za kratší konec provazu v rámci praxe, kterou chcete objasnit.“

Bettcher (2020: 330) podotýká, že převládající model vysvětlující opresi trans* osob, tedy důvod, proč tyto osoby tahají za onen kratší konec provazu, se soustředí na jasné binární rozdělení žena/muž (*female/male*). Trans* osoby určitým způsobem narušují předpoklad, že pohlaví, tedy přiřazení žena/muž při narození, kategorie pohlaví, společenské ustavování toho, kdo je žena či muž v rámci každodenních situací, a gender, způsob vystupování na základě přiřazené kategorie pohlaví, plně jeden s druhým korespondují (Connell 2010).

Narušování tohoto předpokladu se nutně netýká pouze trans* osob. Jack Halberstam ve své knize *Female Masculinity* podrobně analyzuje společenskou konstrukci maskulinity a oblast ženské maskulinity. Zabývá se zde tudíž především tím, co West & Zimmerman

charakterizují jako pohlavní kategorii. Osu binarity pohlavní kategorie protínají i osy další – Halberstam hovoří především o rase, kdy jsou osoby černé pleti vnímány jako přehnaně maskulinní, Asiaté naopak vykazující deficit maskulinity. Tyto další osy ovlivňují ideál binárního rozdělení, který je, jak už bylo zmíněno, nedosažitelný. Dle Halberstama (1998) je u ženské maskulinity nejproblematictější, že je v naší společnosti, z celé řady důvodů extrémně snadné nevypadat jako žena, a na druhou stranu velmi snadné vypadat jako muž. Ideál jak femininity, tak maskulinity je konstruován velmi restriktivně a velmi konzistentně, čímž se neustále ustanovuje a upevňuje stabilita binárního genderového rozdělení (Halberstam 1998). Ideál a zároveň předobraz pro porovnávání „správné“ femininity a maskulinity přitom vychází z toho, jak vypadají středostavovská bílá heterosexuální těla. Transgrese rigidního binárního rozdělení genderu a pohlaví je tak relativně častá i u cis osob, jelikož stačí výrazněji narušovat jinou osu – třídu, rasu, sexualitu – aby nebyla osoba vnímaná jako příslušnice dané genderové či pohlavní kategorie. Můžeme se zde obrátit například na lesbickou sexualitu, kvůli níž byly lesby ostrakizovány v rámci kategorie žen, jelikož nesplňují heterosexuální podmínku, tudíž byly označovány za „nepravé“ ženy⁸. Nyní se s „nepravostí“ žen setkáváme především u trans* žen.⁹

Halberstam (1998) zmiňuje také fenomén toho, že androgynní ženy jsou konzistentně zaměňovány za muže. V takové situaci nedochází k žádnému zmatení, osoba je snadno do kategorie muž zařazena. Bettcher (2007) tuto situaci označuje za čistě špatné zařazení, které přináší jiný typ komplikací než druhý typ transgrese – zmatení, tedy chvíle, kdy nejsme schopni osobu zařadit, jelikož se dostatečně nepřibližuje ani jednomu ideálu pohlavní a genderové kategorie.

Bettcher (2007) k ideálu kategorií přistupuje z trans feministické perspektivy a vyzdvihuje zde dvě komplikace – sémantickou a epistemologickou. V rámci druhé jmenované se soustředí zpochybňování validity trans* identit, kdy opoziční argumenty zdůrazňují, že se trans* osoby mohou ve své identifikaci mýlit. Co se týče nabývání znalosti genderu druhé

⁸ Argumenty proti zařazení leseb do kategorie žen podrobně analyzuje a vyvrací Hale (1996).

⁹ Argumentace trans*-exkluzivních radikálních feministek (TERF, či se tyto feministky označují jako genderově kritické, přičemž jsou kritické vůči pojetí genderu i pohlaví jako čistě sociálně konstruovaném) je velmi podobná předchozí argumentaci feministek vyřazujících z feministického hnutí lesby. Mezi TERF se často řadí právě lesby a svou argumentaci zakládají na materialitě pohlaví, jelikož argumenty týkající se sociálního chování (například navazování heterosexuálních vztahů či uzavírání sňatků) a sexuality odlišné té heterosexuální byly (a stále občas jsou) používány proti nim. Více viz Earles (2017) či Vajjala (2020).

osoby, pro tu je pak zásadní koncepce navrhnutá Bettcher (2007), kdy jsou trans* osoby označovány za podvodnice či podvodníky. V tomto případě se jedná o ty osoby, které během sociální interakce druhá osoba „odhalí“ jako „opravdové“ muže či ženy, či předstírající, mezi které patří ty osoby, jež jsou jako trans* rozpoznány, ale je na ně trvale nahlíženo jako na předstírající (ibid). Bettcher tak analyzuje dva typy transfobních tezí, kdy první je hostilnější a radikálnější a druhá je jedním z typů benevolentnější transfobie. S onou hostilnější tezí se v relativně velké míře setkáváme v populární kultuře, kde jsou především MtF trans* osoby vyobrazovány jako podvodníci s nekalým úmyslem¹⁰. S pozitivnější reprezentací trans* osob se setkáváme až v poslední době, kupříkladu lze uvést seriál *Euphoria* či *Orange is the New Black*. FtM trans* osoby jsou v populární kultuře velmi disproporčně zastoupeny, respektive spíše nezastoupeny.

Co se týče sémantické problematiky kategorií ženy a muže, podrobněji se jí věnuji v rozboru encyklopedického přístupu k mentálním složkám a jejich koordinaci. Na tomto místě bych v návaznosti na epistemologickou problematiku zmínila především to, že i v rámci sémantické debaty je věnováno výrazně větší množství prostoru sémantické definici pojmu žena, než je věnováno pojmu muž. Podrobnější analýza toho, komu může být přiznáno členství ke kategorii žena než ke kategorii muž není nutně překvapivá, jelikož se stále pohybujeme v patriarchálním kontextu, kde jsou ženská těla mnohem více kontrolována než těla mužská.

¹⁰ Reprezentaci trans* osob v populární kultuře podrobně analyzují filmová teoretička, kritička a spisovatelka Lindsay Ellis (2021) a trans* youtuberka a filosofka Natalie Wynn (2021). Ellis se zabývá především tropem zvracení, kdy jsou MtF trans* osoby vyobrazovány jako zrůdy, ze kterých se další osoby přítomné v daném popkulturním díle pozvrací. Wynn se soustředí spíše na MtF trans* osoby, jež mají nekalý úmysl ve smyslu narušování genderově segregovaných prostor a způsobení fyzické újmy dalším osobám. Wynn zmiňuje především filmy *Mlčení jehňátek* a *Psycho* či knihu J. K. Rowling (vydanou pod pseudonymem Robert Galbraith) *Troubled Blood*. Wynn se částečně věnuje přístupu k FtM trans* osobám, přičemž upozorňuje na misogynní argumentaci v případě sebeidentifikace FtM trans* osob. Tomuto tématu je věnováno velmi málo prostoru jak v akademické sféře, tak v populární kultuře.

Misgendering na rozhraní genderových studií a filosofie jazyka

Obecně lze misgendering definovat jako užívání genderovaných pojmů, jež se neshodují s genderem osoby, k níž se vztahují. Přeložíme-li takovou definici do pojmosloví filosofie jazyka, jedná se o nevhodný způsob referování k určitému objektu, kterým je zde trans* osoba. Takový způsob referování nemusí být, jak následně uvidíme, referenčně dysfunkční, je však nevhodným z perspektivy trans* osoby, která daný způsob v rámci referování k sobě samé neužívá. Misgendering může mít více podob, v genderové teorii se nejčastěji vyskytují tři typy dle toho, zda se jedná o misgendering s užitím nevhodných zájmen, tedy indexických výrazů, nevhodného oslovení či nevhodných vlastních jmen.

Prvním typem je *mispronouncing*, tedy situace, kdy dochází k záměně zájmen, například referování k osobě zájmenem „ona“ místo „on“. V češtině a dalších jazycích s flexí se pak od užití indexického výrazu odvíjí flexe dalších větných členů. Mispronouncingem proto označují záměnu indexických spolu se záměnou návazné flexe. Se záměnou indexických výrazů se můžeme běžně setkat i u cis osob, obzvláště v situacích založených pouze na percepční obeznámenosti s danou osobou. Výraznou roli zde hraje genderová performativita, na základě které vybíráme indexický výraz, jímž chceme dále k osobě referovat. K mispronouncingu patří také takzvaný *degendering*, kdy cíleně volíme genderově neutrální indexický výraz, v angličtině například „they“. Přestože je, pohybujeme-li se v rámci binárního rozdělení genderu, genderově neutrální, nemusí být neutrální ve smyslu intence, se kterou ho mluvčí užívá a adresát interpretuje. Podrobněji se *degenderingu* věnuji v rámci hostilního intencionálního misgenderingu, kde svou neutralitu zcela ztrácí, a naopak se stává nástrojem k ponížení, podobně jako užití indexického výrazu „to“ (případně „tamto“, „ono“ a podobně), které k referenci k osobám není určeno a opět slouží k ponížení, ať už na úroveň dítěte, někoho hierarchicky níže postaveného, či je užito ke snížení na úroveň neživých objektů či zvířat.

Reference za užití indexických výrazů, je vysoce závislá na kontextu, ve kterém je promluva obsahující takový výraz pronesena. Například jazykovým smyslem indexického výrazu „já“ (mluvčí užívající tento výraz) je zastoupení mluvčího představy o sobě sama, navazuje na určitou informaci obsáhlou ve složce SELF, jak dále uvidíme. Interpretace této

promluvy, tedy úkol posluchačky, spočívá v identifikování složky, na kterou mluvčí odkazuje, v rámci svého systému složek (Récanati 2012: 218–219). Indexický výraz zde slouží jak pro identifikaci objektu v daném sdíleném kontextu mezi mluvčím a adresátem, tak pro interpersonální koordinaci mentálních složek. Indexické výrazy jsou paradigmatickými případy přímé reference, jedná se pojmy, které vyjímají z daného kontextu objekty *de re* bez dodatečné deskripce (O'Madagain 2021). Můžeme tedy úspěšně referovat, i když nesprávně určíme objekt, ke kterému referujeme, např. prostřednictvím demonstrativa „tamta“ s doprovodným deiktickým gestem můžeme referovat k pomalované krabici, přestože věříme, že se jedná o živou květinu.

Druhým typem úzce souvisejícím s fenoménem *mispronouncing* je *mistitling*, jež spočívá v záměně genderovaného oslovení např. „pane“ místo „paní“. Historicky do této kategorie spadá i záměna oslovení „slečna“ s oslovením „paní“ a vice versa (McNamara forthcoming), taková záměna byla signifikantní obzvláště z hlediska společenského postavení a intencionálně byla užívána k ponížení dané osoby. Opět se nejedná o fenomén vyskytující se pouze při referování k trans* osobám.

Reference za užití nevhodného výrazu ve formě oslovení „pan“ / „paní“ je v předložené práci analyzována především ve smyslu deskripce, tedy například „pán popíjející martini“. Užitím takovéto deskripce referenčně mluvčí vyjadřuje demonstrativní myšlenku o dané osobě a ze strany posluchačky se jedná o stejný mechanismus, tedy predikát „pán popíjející martini“ evokuje v mysli posluchačky její vlastní složku o předpokládané osobě popíjející martini (Récanati 2012: 224). Récanati ve svém pojetí deskripce navazuje na Donellana a jeho distinkci, v rámci které deskripce může fungovat buď atributivně, či referenčně. V obou případech v Donellanově pojetí daná deskripce denotuje, i když nutně nemusí referovat (Récanati 2012: 226–227). Situace analyzované v předložené práci se týkají referenčního fungování deskripce, ke kterému dochází, když užití deskripce „identifikuje pro adresáta určitý objekt, a to nezávisle na tom, zda tento objekt deskripci splňuje: nutné je, aby kontext promluvy umožnil adresátovi identifikovat individuum, které má mluvčí na mysli“ (Kořátko 1998: 245). V rámci Récanatiho pojetí mentálních složek lze říci, že reference výrazu je vždy reference určité mentální složky obsahující predikát asociovaný s daným výrazem (Récanati 2012: 227), a to v rámci dané promluvy v konkrétním kontextu. Důležité je zde zdůraznit, že je irelevantní pro úspěšnou

referenci, zda reference doopravdy naplňuje singulární predikát obsažený v promluvě, jelikož reference je určená relačně, nikoliv satisfakčně (cf. Récanati 2012: 227)¹¹.

Deskripce se užívá k referenci obzvláště v případech, kdy chceme referovat k věci či osobě, jejíž jméno neznáme a ani není možné v dané situaci užít pouze indexických výrazů či demonstrativně vyčlenit danou věc či osobu ve svém aktuálním okolí (Kofátko 2006: 115). Užití deskripce, tedy popis objektu či osoby, který ji v daném kontextu jedinečně vyčleňuje, je v takových případech jediná možnost, jak danou osobu či objekt v daném kontextu identifikovat (ibid).

Třetím typem misgenderingu je *deadnaming*, kdy je daná trans osoba oslokována či je k ní referováno jménem, jež užívala před tranzicí, tedy tzv. „mrtvým“ jménem¹². V angličtině se obvykle jedná pouze o vlastní jméno, jelikož ta jsou výrazně genderovaná, v češtině a dalších jazycích s přechylováním a obdobnými systémy se jedná i o koncovku příjmení. Tento typ je spojen pouze s trans* osobami, jelikož je obecně považován za akt útlaku právě trans* osob. Nejedná se tedy například o oslovování osoby jménem, jež užívala před sňatkem.

Referování prostřednictvím vlastních jmen je v Récanatiho pojetí velmi specifickým způsobem reference, jelikož vlastní jména jsou asociována s tzv. distribučními složkami. Takové složky nejsou vysoce kontextuálně citlivé, jako jsou indexické výrazy, naopak jsou stabilní v rámci dané jazykové komunity a Récanati je řadí mezi tzv. veřejné složky (Récanati 2016: 125–126). Zároveň jsou vlastní jména asociována se složkami encyklopedickými, které se mezi veřejné složky neřadí. V rámci reference zde proto může docházet ke konfliktu obsahu veřejné distribuční složky a způsobu, jakým prostřednictvím veřejné distribuční složky mluvčí dané jazykové komunity referují, a individuální encyklopedické složky a referování mluvčích

¹¹ Pro Récanati (2017, 2018) je zásadní rozlišení mezi sémantickou referencí a referencí mluvčího, přičemž navazuje na Donnellanovu distinkci denotace a reference. Denotací se zde míní unikátní objekt splňující deskripci, referencí pak jakou mentální složku mluvčí užívá při promluvě užívající deskripci. Récanati (2017, 2018) dále Donnellanovu distinkci reinterpretuje tak, aby obstála námitkám týkajících se nevhodného užití. Z jeho reinterpretační vyvstávají dva typy reference mluvčího, a to sémantická reference a reference pouze u mluvčího, mezi kterými je rozdíl v tom, zda reference mluvčího splňuje omezení způsobená sémantikou dané věty, či nikoliv (Récanati 2018). V takto kontextualistickém pojetí je primární reference mluvčího a sémantická reference na ni parazituje (Récanati 2018). Récanati (2018) tvrdí, že taková reinterpretační propojuje veškerou referenci, tedy i sémantickou, s užitím mentální složky v mysli subjektu, rozhodnutí o sémantické referenci proto přichází až po rozhodnutí o mentální referenci.

¹² Deadnaming je v rámci inkluzivního přístupu nepřipustitelný, příklady použité v této práci jsou proto především smyšlené situace či je zde využívána fráze typická pro právní dokumenty, tedy „osoba dříve známá jako“.

prostřednictvím složky takové. Tomuto tématu se obsáhleji věnuji v analýze deadnamingu a následně v závěrečné diskuzi.

Další specifikací vlastních jmen a mentálních složek s nimi asociovaných je to, že i pouhé zaslechnutí vlastního jména vede k založení nové složky. Tento proces následně výrazně ovlivňuje výměnu informací mezi složkami asociovanými s vlastními jmény, které všechny patří jedné osobě. Deadnaming je v tomto případě ještě o něco komplikovanějším případem, než je například problém koreference vlastních jmen „Cicero“ a „Tully“¹³, jelikož u deadnamingu dochází ke zlomu v konkrétním časovém bodě, kdy osoba své jméno změní, de facto se ho zřekne a začne užívat jiné. Nejedná se tedy pouze o jiné způsoby prezentace, ale o změnu v čase, se kterou se váže jiný typ kognitivní náročnosti, než je tomu u koreference více vlastních jmen.

Představené typy misgenderingu se mohou v promluvách vyskytovat společně, obzvláště zajímavým případem je dále v práci představen hostilní misgendering, v rámci kterého dochází i ke kombinaci mispronouningu, aniž by například docházelo k deadnamingu, přestože je ve stejné promluvě užit jak indexický výraz, tak vlastního jména, a oba výrazu referují, respektive mluvčího intencí je, aby referovali, k jedné a též osobě.

Misgendering všech zmíněných typů je ve feministické a queer teorii považován za akt útlaku, jež je morálně přinejmenším sporný, limituje diskursivní možnosti dané osoby a způsobuje jakožto mikroagrese psychologickou újmu (Kapusta 2016). Sociálně-psychologické výzkumy efektů misgenderingu dochází k tomu, že osoby, jichž se misgendering týká, se cítí stigmatizovány a ohroženy (McLemore 2018). Z těchto důvodů lze také považovat misgendering za formu projevu nenávisti a jako takový může být právně postihnutelný¹⁴ (McNamarah, forthcoming).

Z lingvistické perspektivy se misgenderingu zčásti věnuje Conrod (2017; 2019), s jehož zjištěními dále v analýze pracuji, především pak s jeho empirickým výzkumem korelace misgenderingu a hostility aktivních uživatelů a uživatelek Twitteru. Přestože se jedná o analýzu

¹³ Podrobná interpretace klasického problému koreference jmen Cicero a Tully viz Récanati 2012: 27-41. Na závěry Récanatiho interpretace a řešení tohoto koreferenčního problému navazuji v rámci podrobné analýzy deadnamingu.

¹⁴ U misgenderingu jako právně postihnutelného aktu je intence mluvčího dokládána dalšími hostilními akty, například proklamací superiority cis a heterosexuálních osob, bossing a další typy šikany na pracovišti. Děkuji McNamarahovi za tuto připomínku vznesenou při diskuzi o hostilních aktech vůči trans* osobám.

relativně malého vzorku výroků, jsou jeho zjištění přínosná i pro otázku reference, jež je ústředním tématem předkládané diplomové práce.

V rámci filosofie jazyka můžeme nalézt misgendering v oblasti zkoumání urážek. Davis & McReady (2020) považují misgendering za vyjádření určitého typu ideologie, tedy mentálního stavu mluvčího spojeného s určitým přesvědčením, s cílem danou osobu ponížit a věnují se tomuto aktu z pragmatické perspektivy. Autoři hovoří pouze o intencionálním misgenderingu, respektive mispronouningu. Okrajově zmiňují neintencionální misgendering, který označují za chybu v rozpoznávání genderu (Davis & McReady 2020). Takové rozdělení je velmi intuitivní, autoři ale misgendering celkově zmiňují pouze okrajově a neuvádí k němu žádné příklady, na základě kterých by bylo možné rozpoznat, co považují za chybu a co za hostilní akt, například zda zvažují mentální stavy mluvčích, intence a podobně.

Misgendering je ve filosofii jazyka dále zmiňován v rámci sémantické definiční debaty o pojmech „muž“ a „žena“, kde je obvykle charakterizován velmi podobně, jako jej charakterizují Davis & McReady. Takové pojetí je velmi zplošťující, jelikož naprosto opomíjí situace, kdy k misgenderingu sice dochází záměrně, nikoliv za cílem osobě ublížit. Ani zobecnění na chybu v rozpoznání není plně funkční, jelikož redukuje misgendering na snadno napravitelnou závadu v jazykových a především referenčních schopnostech mluvčího, misgendering není možné redukovat na pouhý informační deficit. Přestože Davis & McReady hovoří o určité ideologii jako motivaci pro intencionální misgendering, opomíjejí, že i ten, kdo se dopouští chyby, se pohybuje v určitém ideologicky podmíněném prostoru. Hovořím zde o patriarchálním cisheterosexistickém kontextu, který podmiňuje, jakým způsobem genderové normy fungují a ovlivňuje tak i naši schopnost „správně“, či „chybně“ gender určovat a referovat k dalším osobám prostřednictvím genderovaných indexických výrazů či deskripcí.

Schopnost mluvčího k jakémukoliv objektu referovat začíná u nabytí informací o daném objektu. Dle Récanatiho (2012: 35) nabýváme informace o singulárním objektu, tedy vytváříme mentální složky a zařazujeme do nich informace o daných objektech, prostřednictvím epistemicky obohacujícího (dále jen ER¹⁵) vztahu, který je podmíněný kognitivními schopnostmi jednotlivce, díky kterým je schopen tohoto vztahu využívat (Récanati 2012: 20). O objektech v rámci mentálních složek přemýšlíme přímo či nedeskriptivně právě díky

¹⁵ *Epistemically rewarding*

ER vztahům (Récanati 2017). Determinantem reference, tedy o čem myšlenka je, je právě onen vztah, nezáleží proto na tom, zda objekt, se kterým navazujeme ER vztah, má vlastnosti, o kterých si myslíme, že je má¹⁶ (Récanati 2017).

Navázat s objektem ER vztah může jednotlivec jak přímo, tak zprostředkovaně. Přímé vztahy spočívají v percepčním obeznámení, je zde možný přímý percepční tok informací, mediované obeznámení pak probíhá prostřednictvím komunikačních řetězců (Récanati 2012: 35). ER vztah může také vznikat v rámci kontextuálního vztahu k objektu, na kterém je založena indexikální reference (Récanati 2012: 36). V tomto případě se nejedná, alespoň v první moment, o percepční vztah, ale ani o mediovaný, jelikož se složka vytváří na základě například promluvy pronesené naším komunikačním partnerem: „Ten pán v modré košili“. V tuto chvíli nabýváme informace, díky které například hledáme v našem percepčním poli onoho pána.

Způsoby navazování ER vztahů a jejich využívání se tak překrývají. Zatímco nám náš komunikační partner popisuje, jak onen pán v modré košili byl včera nepříjemný na servírku, tedy kombinace indexikální reference a komunikačního řetězce, tak my zároveň můžeme nabývat informací prostřednictvím percepce, například vidíme, že zmiňovaný pán v modré košili zrovna pije pivo a slyšíme, jak hlučně u toho pomlaskává.

Specifickým navázáním ER vztahu je nabývání informací o sobě samotném, tedy v kontextu tvorby takzvané SELF složky. Zde je pro Récanatiho (2012: 68) zásadní vztah identity, jež je trvalý, nikoliv kontextuální. SELF složka těží z toho, že prosté bytí určitou osobou nás staví do pozice umožňující získávat informace určitými způsoby, které jsou pro nás v rámci ER vztahů k dalším objektům (osobám) nedostupné (Récanati 2012: 36). Do repozitáře SELF složky tak dle Récanatiho (2012: 36) vkládáme informace získané například díky propriocepci, kinestetice či introspekci, součástí SELF složky jsou i informace nabyté komunikací s dalšími aktéry, Récanati jako příklad uvádí den našeho narození, jehož znalost jsme získali stejným způsobem jako o jakémkoliv jiném datu narození.

Récanatiho vymezení možností ER vztahů je víceméně intuitivní, u SELF složky je specifičtější ve způsobech nabývání informací, není však jasné, čím je jakýkoliv ER vztah limitován. Předpokládáme-li, že obsah mentální složky je z velké části jazykový, přestože obsah složky není roven složce jako takové, lze také předpokládat, že je limitován Récanatiho pojetím

¹⁶ Récanati zde užívá klasického Donnellanova příkladu s mužem, který drží v ruce sklenici martini viz Récanati (2017: 8–9).

normálního či normálně kompetentního mluvčího, pro kterého je charakteristické, že očekává, že další osoba užívá v obvyčejné větě daného jazyka slovo referující ke stejnému objektu, jako kdyby referoval on sám (Récanati 2016: 3–10, 123–125). Co se ukládání informací do složek týče, věnuje se pouze chybnému určení daného objektu a následně neúspěšné reference v komunikační situaci. Misgendering může nastat z důvodu chybného určení daného objektu a následně neúspěšné reference, v analýzách modelových situací se věnují také ochotě normálně kompetentního mluvčího nepřijmout do dané složky nové informace, které jsou konfliktní s těmi dříve uloženými. V diskuzi se dále věnují tomu, zda je možné považovat mentální stav mluvčího za určitý limit ER vztahů jako takových.

Vzhledem k tomu, že se jako mluvčí pohybujeme v binárním systému, co se genderu a pohlaví týče, je tak tato kategorizace omezena a není možné z ní uniknout. Nutně to neznámá, že nejsme schopni poznat objekt a navázat s ním ER vztah, pokud pro daný objekt nemáme konkrétní kategorii, znamená to ale, že naše kategorizace bude do jisté míry nejasná.

Vytváříme-li mentální složku o osobě, která se nachází v našem percepčním poli, nachází se informace o tom, zda se jedná o muže, či ženu, v popředí. Hovořím zde pouze o binárním rozdělení, jelikož je stále převládající v existujícím (cissexistickém) kulturním kontextu. Pro určení genderové identity jsou zásadní především tělesné charakteristiky jako je výška a typ postavy, délka vlasů, rysy ve tváři (Zimman 2017, Murnen 2011), postoj (Vrugt & Luyerink 2000) či oblečení (Barry & Martin 2016). Dalším, neméně důležitým aspektem, je způsob pohybu těla, který není určen pouze tělesnými dispozicemi, ale také naučený v rámci socializace. Můžeme se zde obrátit na již klasický text *Throwing like a girl* (Young 1980) a jeho reflexi z pera autorky samotné s názvem *Throwing like a girl: Twenty years later* (Young 1998). Young se zde zabývá diferencemi mezi femininními a maskuliními normami pohybu, primárně tedy způsoby pohybu ženského těla, a ukazuje je na rozdíl v hodů, kdy muži využívají celého těla, na rozdíl od žen, která hází v podstatě pouze napřáhnutím ruky. Takový způsob hodů lze zpozorovat již u malých dětí, nejedná se tedy o tělesné omezení (například z důvodu odlišné stavby dospělého těla), ale o naučený způsob hodů, který je rozdílný v rámci genderových kategorií. Tato kritéria se také promítají do strojového určování genderové identity, kde dochází ke stejnému typu stereotypizace, na kterou upozorňuje například Keyes (2018) ve své studii *The Misgendering Machines*.

Máme-li v rámci percepčního ER vztahu k dispozici i zvuk, získáváme tak další kategorii, která je stereotypně binární, co se přiřazení genderové identity týče. Podrobně se zabývá rozpoznáváním genderu dle hlasu Biemans (2000), jejíž výzkum dochází k závěru, že posluchači jasně propojují kulturně konstituované koncepty femininity a maskulinity s ženskými a mužskými mluvčími stereotypním způsobem (Biemans 2000: 162). Studie zabývající se rozpoznáváním genderu na základě hlasu pomocí umělé inteligence označují takový úkon jako „pro člověka velmi triviální“ (Gupta et al. 2019) či „nenáročný“ (Ertam 2019). Nejen v těchto, ale i mnoho dalších obdobných studiích (např. Buyukyilmaz & Cibikdiken 2016; Sharma & Mala 2020; Zvarevashe & Olugbara 2018) pracuje s binárním přiřazováním hlasových kvalit k genderu mluvčího. V obdobných výzkumech zpravidla nejsou zahrnuty trans* osoby, jejichž např. výška hlasu či kadence promluvy „neodpovídá“ jejich (performovanému) genderu.

U trans* osob se „sladění“ performovaného genderu a toho, s jakým se identifikují, nazývá passing¹⁷. Toto sladění může být zapříčiněno touhou dané osoby. Touha po změně pohlaví či genderu je zdokumentovaným fenoménem sahajícím do dob výrazně předcházejících pojmům jako „transsexuál“, „transgender“ či „trans*“ (Halberstam 2018; Stryker 2008). Abigail Thorn, herečka a filosofka, popisuje uspokojení této touhy jako „pocit, že jsem konečně doma ve vlastním těle“ (Thorn 2021a), přičemž toto uspokojení nemusí nutně přicházet s hormonální léčbou.

Na trans* osoby je zároveň vytvářen vnější nátlak, aby jejich vzhled, performovaný gender, byl jednoznačný. Jako passing lze označovat naplňování touhy spojené s tranzicí a zároveň přizpůsobování se cissexistickému pohledu společnosti. Trans* osoby, obzvláště trans* ženy vyrovnávající se s trans* misogynním společenským kontextem, spojují passing s terminologií zaměstnání – být ženou na plný úvazek a podobně (Arayasirikul & Wilson 2018). Gender a tranzice samotná je pro ně prací. Trans* misogynní pohled je podstatně ostřejší, než ten cissexistický vztahující se i na trans* muže. Jules, postava v seriálu *Euphoria* ztvárněná trans* herečkou Hunter Schafer, popisuje svou zkušenost s vyrovnáváním se s požadavky

¹⁷ Termín passing byl původně používán ve spojení s rasou, kdy ne-bílá osoba byla rozpoznána jako bílá, což umožnilo osobám, které uprchli z otroctví, žít svobodně bez vyvolávání podezření (Rogers et al. 2019). Passing je dodnes spojen s rasou, typicky se jedná o případy, kdy dochází k tzv. white-passingu u osob smíšené rasy, které ale společnost vnímá jako představitele bílé rasy, což může být považováno jako privilegium (Silvermint 2018). Passing se dále může týkat sexuality (např. straight-passing) či náboženství (např. Jewish-passing) (tamtéž).

kladenými na ženství následovně: „Mám pocit, jako by celé moje ženství bylo založené na mužích“¹⁸. Tematizuje zde určitý typ tzv. *male gaze*, kdy je performativita ženského genderu založená na mužské představě toho, jak má žena vypadat (Ponterotto 2016). Ideální norma ženskosti je úzce spojená s pojetím ženské krásy. Trans* youtuberka Natalie Wynn (2019) popisuje ve své video eseji o kráse, jak úzce je pro ni propojen pocit ženskosti a toho, že působí dostatečně jako žena pro okolí, s tím, zda se v daný den cítí jako pohledná, přitažlivá osoba.

Na trans* ženy se vztahuje přísná kontrola vzhledu, která je také aplikovaná na cis ženy. Passing k této kontrole přidává další osu privilegií, či jejich nedostatku. Amplifikuje především ekonomické a rasové rozdíly (Arayasirikul & Wilson 2018). Halberstam, stejně jako například Saul, Diaz-Leon či Bettcher, passing zdůrazňují především u tzv. problému toalet (*bathroom problem*). Trans* osoby, či cis osoby, které nejsou plně čteny jako gender, se kterým se identifikují, či jejich vzhled způsobuje kategorizační zmatení, mají často problém s rozhodováním se o tom, jaké veřejné toalety použijí, aby nedošlo ke konfliktu. Navštívil-li maskulinně vypadající žena toaletu pro ženy, může vyvolat v dalších ženách podezření, že dochází k narušení jejich bezpečného prostoru a například zavolají ochranku obchodního domu, letiště a podobně. Halberstam, Bettcher či Kapusta tak upozorňují na situace, kdy se především trans* ženy a maskulinně vypadající ženy celkově vyhýbají využívání veřejných toalet, aby nezpůsobovaly diskomfort dalším ženám, který následně může vést k určitému typu agrese či nepříjemné interakce, kdy musí dokazovat svůj gender, což obzvláště u trans* žen může být komplikované. Problém toalet užívají i představitelky kritického proudu TERF a upozorňují na to, že cis muži se mohou vydávat za trans* ženy a cíleně tak narušovat bezpečné genderově segregované prostory se záměrem ženy obtěžovat či fyzicky napadat. Zde je výrazným tropem opět trans* žena jako podvodnice, respektive podvodník.

Nejedná se pouze o problém reference, kterým se budu zabývat dále, často se jedná o zajištění bezpečí osoby samotné. Jasně performovaným genderem se trans* osoby vyhýbají zpochybnování jejich identity, do jisté míry se vyhýbají misgenderingu a dalším typům mikroagrese. Trans* osoby se potýkají s mikroagresí výrazně častěji než cis osoby, verbální mikroagrese velmi často týká toho, zda jsou trans* osoby „opravdu“ mužem, nebo ženou či zda jsou „doopravdy“ trans* a nejedná se „pouze o fázi“ (Pulice-Farrow et al. 2017; Munro

¹⁸ *Euphoria*. 2. speciální epizoda. Fuck Anyone Who's not a Sea Blob. Part 2: Jules. [epizoda televizního seriálu]. USA, HBO, 22. 1. 2021.

et al. 2019; Kapusta 2016). Trans* osoby jsou zároveň ve větší míře než cis osoby ohrožené fyzickým a sexuálním násilím (Halberstam 2018; Bettcher 2007; Testa et al. 2012). Kid a Witten (2008) hovoří o činech napadajících trans* osoby jako o nenávistných činech, které tyto osoby ohrožují celý jejich život. Touha po bezproblémovém passingu je výraznější v transfobních a homofobních oblastech, kde je vyšší šance výskytu konfliktů, ať již verbálních či fyzických (Rogers et al. 2019). Násilím jsou častěji ohroženy trans* osoby jiné barvy pleti než je bílá (Bettcher 2007).

Na základě faktorů ovlivňujících určení genderu osoby a dále ovlivňujících způsob, jakým k dané osobě referujeme, jsem vypracovala následující typologii misgendering, kterou v nadcházejících kapitolách vysvětlím a obhájím. Navrhovaná typologie je dvoustupňová, prvním stupněm je misgendering na úrovni percepce, zde se jedná o pouze jeden typ. V případě misgenderingu v rámci percepce nedochází ke komunikační výměně, jedná se pouze o kategorizaci mluvčího v jeho vlastním systému mentálních složek (viz s. 24–30).

Druhým stupněm navrhované typologie je misgendering na úrovni reference, který na úroveň percepce navazuje. Na základě této nevhodné kategorizace v rámci mentálních složek může docházet i k misgenderingu na úrovni reference zapříčiněného právě onou percepční úrovní. V rámci druhého stupně typologie rozdělují tři typy misgenderingu: neintencionální, intencionální vstřícný a intencionální hostilní. Neintencionální misgendering může být zapříčiněn, kromě zmíněné nevhodné kategorizace osoby na základě percepce, například kulturními zvyklostmi, které se týkají genderu vlastních jmen, více viz s. 40–43. V rámci intencionálního vstřícného misgendering se jedná o vstřícnost směřovanou buď k adresátovi, či o vstřícnost směrem k osobě, ke které je referováno (viz s. 43–45). V druhém zmiňovaném případě se jedná především o ochranu trans* osob před transfobními projevy. Intencionální hostilní misgendering je naopak praxí, jejímž cílem je určitý způsob útoku na trans* osoby, jejich epistemické schopnosti v genderové sebeidentifikaci či šířeji zpochybnění jejich kompetencí v oblasti reference.

Ve výkladu misgenderingu na úrovni reference se obsáhleji věnuji také problematice tzv. degenderingu, který je obecně považován za inkluzivní praxi. Jeho inkluzivitu zde do jisté míry zpochybňuji a odkazuji na případy, kdy je i degendering spíše hostilní praxí, viz s. 34–40.

Misgendering na úrovni percepce

Nyní se podívejme na to, jakým způsobem probíhá misgendering tzv. první úrovně, tedy ten, který se odehrává na základě percepčního nabytí informací o dané osobě, aniž by došlo k interakci s danou osobou či kýmkoliv jiným, kdo by nám explicitně gender osoby v našem percepčním poli sdělil. Představme si následující situaci:

Osoba A stojí ve frontě v supermarketu, osoba B obsluhuje pokladnu, osoba A vnímá osobu B jako ženu na základě dlouhých vlasů a jemných rysů v obličeji. Ve chvíli, kdy osoba A pozdraví osobu B, pronese osoba B pozdrav hrubým, hlubokým hlasem. Pro osobu A se jedná o informace, které nepřísluší do stejné složky v rámci kategorizace. Přestože nemusí dále s osobou B komunikovat, jedná se o jisté narušení procesu v rámci percepčního nabývání informací pomocí ER vztahu.

Vzhledem k tomu, že v uvedené situaci je percepční ER vztah jediný možný, osoba A zde nemá k dispozici ani komunikační řetězec, ani další kontextuální zdroje informací, včetně například delšího rozhovoru s osobou B, vzniká zde dojem určité nespolehlivosti percepčního ER vztahu. Nejedná se nutně o chybné rozpoznání objektu, jedná se o situaci, kdy pro osobu A není snadné kategorizovat, přestože má k dispozici všechny podněty, které by v jiných situacích vedly k jasnému zařazení.

Z hlediska mentálních složek probíhá situace následovně. Osoba A zaměří svou pozornost na osobu B obsluhující pokladnu, jelikož si potřebuje zkrátit dlouhou chvíli ve frontě a na něco se chce soustředit. Vytvoří tak dočasnou percepční složku o osobě B. Získává zde informace na základě vizuálního percepčního ER vztahu. Můžeme předpokládat, že složky o osobách jako zásadní informace zahrnují gender, věk (v případě pouze percepčního vztahu odhad věku), přechodně například projevy nálady, sympatie a podobně. Všechny jmenované informace nejsou ve složce obsáhlé pouze na základě onoho vztahu, ale vznikají také síťováním s dalšími složkami. Čerpají informace z hierarchicky vyšších složek – dochází zde k propojení s encyklopedickými složkami, jež pojmají informace z jakéhokoliv ER vztahu subjektu dostupného, jsou maximálně inkluzivní, nezávislé na jakémkoliv specifickém kontextuálním vztahu (Recanati 2012: 74–76; Recanati 2016: 80–81).

Osoba A zde tedy čerpá z encyklopedických složek ŽENA, MLADÁ či STARÁ, VESELÁ či SMUTNÁ a podobně, ve kterých jsou obsaženy veškeré přijaté projevy a charakteristiky daných pojmů. Nejedná se o deskriptivní přístup, kdyby osoba A rozpoznávala osobu B jako ženu pouze na základě určité definice pojmu „ženy“. Objekt, v tomto případě osobu, kterou kategorizujeme jako ženu, poznáváme přímo, prostřednictvím zkušenosti, a nutně o ní neuvažujeme jako o nositelce určitých vlastností (Recanati 2012: 4). Pro mluvčí je velmi často těžké verbalizovat, z jakého důvodu označují objekt určitým slovem (Marconi 1997). Dle Recanatiho je ER vztah prostředníkem získání co největšího množství informací, kdybychom zde byli limitováni určitou již existující definicí v encyklopedické složce, nemohlo by se jednat o složku dynamickou, neustále se rozšiřující (Recanati 2016: 81–82). Osoba A v uvedené situaci ve chvíli atypické informace nabyté percepčním ER vztahem, tedy hrubšího hluboké hlasu, vstupuje do obsahu složky. Doposud osoba A pracovala se složkou jako takovou, nyní přechází k informacím v ní uvedeným.

U osoby A tudíž může dojít k procesu, že zařadí informaci získanou z ER vztahu s osobou B do encyklopedické složky, která čerpá ze všech dostupných ER vztahů. Problémem se zde stává to, do jaké encyklopedické složky bude daná informace přiřazena. Ze studií o strojovém rozlišování genderu vyplývá, že binární rozdělení genderu je spektrum, stroj se zde rozhoduje podle procentuálního zastoupení daných znaků. Takový proces od člověka můžeme očekávat jen stěží. Do procesu zde může vstupovat ideologický aspekt jazyka. Záleží tedy na mentálním stavu osoby, tedy na tom, zda je pro osobu A přijatelnější s ohledem na její přesvědčení, aby žena měla hrubý „mužský“ hlas, či aby muž vypadal „femininně“. Považuji za důležité takto vyznačit jednu z hranic, který ER vztah nutně musí mít, aby mohlo docházet k rozšiřování encyklopedických složek.

Tato situace je vhodnou demonstrací pro to, jakým způsobem funguje Récanatiho pojetí encyklopedických složek. Récanati s pojmem encyklopedie pracuje intuitivně, nevysvětluje, jak charakterizuje onu encyklopedii, k jakým procesům v rámci ní dochází a zda je omezena určitým typem ideologie a mentálních stavů mluvčího. O encyklopedických složkách se dozvídáme pouze to, že jsou složkami stabilními, tedy nemění svůj obsah dle kontextu, fungují proto spíše jako vlastní jména než jako například indexické výrazy (Récanati 2012: 73–75). Dále Récanati (ibid) definuje encyklopedické složky jako složky dynamické, a to v tom smyslu, že se rozrůstají s každým nově nabytým ER vztahem. Konkrétněji Récanati definuje

encyklopedické složky asociované s vlastními jmény, kdy zmiňuje také tzv. veřejné, sdílené či distribuční složky (Récanati 2012: 201–205; Récanati 2016: 125–133). Veřejnou či sdílenou složku charakterizuje jako složku, která je sdílená mezi jednotlivci v dané komunitě, ale dále výzkum tohoto typu složek nechává otevřený (Récanati 2012: 205). V pozdější knize *Mental Files in Flux* pak uvádí tzv. distribuční složku, kterou v základu charakterizuje stejně jako složku veřejnou či sdílenou (Récanati 2016: 128nn). Opět ji zde asociuje pouze s encyklopedickými složkami týkající se vlastních jmen. Dle Récanatiho (2016: 126) je reference jména fixována na úrovni komunity, je referencí právě distribuční složky, přičemž tato komunita distribuční veřejnou složku prostřednictvím kontroly svědectví očišťuje. Základy distribuční složky jsou upevněny v několika bodech – je založena na všech ER vztazích členů a členek dané komunity a na úrovni komunity jako takové je složka očišťována od inkonzistentních informací, čímž vzniká koherentní soubor distribuovaných informací (Récanati 2016: 126–128). Podílet se na praxi užívání jmen považuje Récanati (2016: 128) za ER vztah, v rámci kterého získáváme informace sloužící k rozšíření našich vlastních encyklopedických složek. Tento typ ER vztahu nazývá deferenčním (ibid) a je pouze jedním z ER vztahů, které jsou při tvorbě encyklopedických složek k dispozici. Referování prostřednictvím individuální, soukromé encyklopedické složky a veřejné distribuční složky se proto může rozcházet, a to především v případě, že v daném kontextu je důležitějším ER vztahem vztah kontextuální, například percepční či v případě, že přímější ER vztah je kontradiktorní vůči vztahu deferenčnímu (Récanati 2016: 130).

Récanati ve své definici distribučních složek tedy hovoří o sdílené denotaci vlastních jmen, které tvoří obsah těchto složek. Mluvčí sám pak může prostřednictvím těchto vlastních jmen referovat buď ve smyslu obsahu distribuční složky asociované s daným jménem, či ve smyslu obsahu vlastní encyklopedické složky, která je o obsah distribuční složky pouze obohacena, ale jejich obsahy nejsou identické¹⁹. Tento systém podvojnosti veřejné a individuální složky Récanati neuvádí u žádných dalších výrazů jiných než jsou vlastní jména, zároveň ale explicitně neodmítá možnost, že by tato podvojnost mohla fungovat i na úrovni

¹⁹ Koncept rozhodování se mluvčího o tom, zda bude v případě vlastních jmen referovat prostřednictvím veřejné distribuční složky, či prostřednictvím individuální encyklopedické složky považují z několika důvodů za problematický. Mluvčí zde v rámci tohoto rozhodování popírá základy Récanatiho koncepce mentálních složek. Podrobněji se této problematice věnuji v závěrečné diskuzi.

jiných výrazů. V takovém případě bychom mohli hovořit o sdílené encyklopedii, navazujeme-li na pojem encyklopedická složka, či slovníku určujícím sémantické definice dalších výrazů.

Obecně funguje distinkce mezi encyklopedií a slovníkem k rozlišení informací na sémanticky relevantní a irelevantní, tedy na ty, které přispívají k významu slova a které nikoliv (Marconi 1997: 19–20). Marconi (1997) se touto distinkcí zabývá v rámci kritiky Bierwische a Kiefera a jejich pojetí jádra a periferie významu slova. Jejich pojetí jádra a periferie i Marconioho kritika mohou být funkčním nástrojem pro vysvětlení Récanatiho vymezení encyklopedických složek, respektive nespécifikování tohoto vymezení.

Bierwisch a Kiefer (1970, 69–70 in Marconi 1997: 36) charakterizují jádro jako sémantické specifikace, které determinují místo slova ve slovníkovém systému a vymezují ho tak vůči ostatním nesynonymním vstupům v daném systému. Periferií jsou pak specifikace, které přispívají do lexikálního vstupu, ale již ho nevymezují vůči vstupům ostatním (ibid). Periferie se tudíž mohou překrývat a také se mezi jednotlivými vstupy překrývají. Dle Bierwische a Kiefera (1970, 72 in Marconi 1997: 36–38) koresponduje tato distinkce s jazykovou a encyklopedickou znalostí.

U genderových kategorií, v rámci pokusu o rozdělení na jádrovou část a periferní, je zásadní, zda k nim přistupujeme jako k přirozeným druhům či jako k druhům sociálním. Pro perspektivu pohlaví jako přirozeného druhu je typické jejich vymezení, v rámci jádrové části, následující:

Žena = dospělá lidská samice

Muž = dospělý lidský samec

Po vzoru Marconioho lze také doplnit důvody, proč takovou definici lze považovat za slovníkovou a jádrovou:

Žena = dospělá lidská samice

(univerzální, nutné, konstitutivní)

Přidáme-li jiné informace, nemusí být všechny konstitutivními, nutnými či univerzálními, například následovně:

Žena má úzká ramena.

(konkrétní, kontingentní, nekonstitutivní)

Úzkost ramen lze nesporně označit za konkrétní charakteristiku, která nekonstituuje význam slova žena jako přirozeného druhu a nevymezuje ho vůči dalším vstupům v systému, v případě, že považujeme slovníkovou definici ženy jako „dospělé lidské samice“ za dostatečně univerzální, nutnou a konstitutivní. Takovou sémantickou definici obhajuje například Byrne (2020; 2021)²⁰ či Stock (2021). Přistoupíme-li ke slovníkové/sémantické definici slova „žena“ z kontextualistické pozice, kterou zastupuje například Diaz-Leon či Saul, pak se určení konstitutivních a univerzálních informací v definici ženy odvíjí od jiných pravidel, spolu s Marconim lze říci, že jsou zde uplatňovány intuice odvíjející se od celkově odlišného přístupu.

V rámci rozlišení na jádro a periferii je možné uvažovat, částečně v intencích Byrnea, případně také Haslanger²¹, o ženě jako přirozeném druhu v jádru, tedy o ženě jako dospělé lidské samici, a o ženě jako sociálním druhu v rámci periferie. To by však znamenalo, že mluvčí je jasně schopen tyto dvě části oddělit, Marconi (1997: 44) ale upozorňuje na to, že vymezení jádrové obsahu je založeno na intuici, která je idealizovanou kompetencí.

Existuje výrazná asymetrie mezi lexikální sémantickou kompetencí a strukturální sémantickou kompetencí, tedy porozuměním tomu, jak jsou sémanticky slova v rámci systému vymezena, což vyžaduje znalost celého jazykového systému (Marconi 1997: 52). Na úrovni individuální kompetence, tedy na úrovni lexikální, i v ideálním případě neexistuje nic jako encyklopedická znalost, kterou charakterizujeme jako totalitu pravd, které mohou být připsány dané jazykové komunitě jako celistvé entitě (Marconi 1997: 52). Jazyková kompetence

²⁰ Byrneova argumentace týkající se obhajoby této teze je výrazně kritizována nejen z odlišných perspektiv, ale především kvůli tomu, že se jedná o argumentaci kruhovou a invalidní (např. Dembroff 2021; Heartsilver 2021). Stock (2021) se dopouští velmi podobných argumentačních falacií. Jejich perspektivu zde uvádím především kvůli tomu, že oba danou definici označují za slovníkovou, tedy existující v řadě významných slovníků jako kulturních artefaktů, což je fakt, na kterém není možné rozporovat nic víc než to, že oba považují lexikografy za neomylné, narozdíl od Marconioho (1997), který upozorňuje na to, že slovník jako kulturní artefakt může být pro sémantické definice přínosným zdrojem, ke kterému je nutné přistupovat kriticky.

²¹ Haslanger (2012) definuje ženu jako sociální druh dle toho, zda je daná osoba jako žena rozpoznávána, tedy je vnímaná jako osoba schopná sehrát ženskou roli v reprodukci. V definici také zahrnuje to, že na základě rozpoznání osoby jako ženy se daná osoba dostává do subordinované pozice, vzhledem k fungujícímu patriarchálnímu systému. Více o ženě jako sociálním druhu v pojetí Haslanger a dalších včetně Judith Butler viz Mikkola (2021).

proto nemůže být idealizována natolik, aby zahrnovala encyklopedickou znalost (Marconi 1997: 46).

Marconi v rámci svého zamítnutí encyklopedické znalosti zdůrazňuje jeden aspekt, který je obzvláště důležitý pro další analýzu referování. Pokud by existovala encyklopedická znalost a byla součástí běžné kompetence mluvčích, nebylo by možné, aby dva či více mluvčích sdíleli jazyk, aniž by sdíleli veškerá přesvědčení (cf. Marconi 1997: 52). V rámci Récanatiho pojetí mentálních složek by bylo možné namítnout, že ona encyklopedická kompetence by mohla vznikat protnutím obsahů individuálních encyklopedických složek, Marconi (1997: 52) nicméně odmítá i předpoklad protnutí, jelikož si nikdy nemůžeme být jistí, zda je protnutí jednotlivých dostatečné na to, abychom ho vůbec mohli považovat za kompetenci. Marconi (1997: 55–56) dochází k závěru, že neexistuje žádné kritérium pro oddělení významově relevantních a irelevantních informací.

Co se týče encyklopedických složek, předpokládejme proto, že Récanati zamýšlí encyklopedií individuální encyklopedii jednotlivce, a proto můžeme encyklopedickou složku, s ohledem na informace, které nám o ní Récanati předkládá, charakterizovat následovně: encyklopedická složka zahrnuje veškeré nabyté informace o daném objektu, přičemž neurčuje ani jádrový, ani periferní význam daného slova. Pro funkční referování prostřednictvím encyklopedických složek je v nich uložena určitá slovníková definice (resp. představa mluvčího o slovníkové definici) daného slova vycházející z užívání daného slova k referování v rámci konkrétní jazykové komunity. Touto znalostí je charakterizován normálně kompetentní mluvčí. Encyklopedické složky zahrnují také informace o užívání daného slova specifitějším způsobem u daných mluvčích a tyto informace jsou se složkou asociovány prostřednictvím propojení se složkami dalšími, konkrétně pak se složkami spojenými s daným mluvčím. Dále mohou obsahovat nadstandardní expertní znalost nabytou ER vztahy, které nemusí být každému mluvčímu dostupné²².

V případě referování k genderu dalšího mluvčího nedochází ke striktnímu oddělení pojmu „žena“/„muž“ jako přirozeného druhu a pojmu „žena“/„muž“ jako druhu sociálního. V encyklopedické složce se u normálně kompetentního mluvčího tato pojetí, a mnoho dalších aspektů, organicky prolínají a dále se propojují s dalšími složkami, aniž by mezi jednotlivými

²² Expertní znalostí tudíž nemusí být jen široká obeznámenost s možnými užitími daných slov v jazykovém slova smyslu, ale například trénované schopnosti jako je rozpoznávání typu látky hmatem, výjimečný hudební sluch a podobně.

informacemi v encyklopedické složce existovala jasná hierarchie. Výběr relevantních informací z encyklopedické složky v daném kontextu závisí na dalších postojích mluvčího, reference je proto ovlivňována dalšími aspekty komunikační situace, nikoliv jen například nedostatečnou slovníkovou či encyklopedickou znalostí.

Bettcher (2013) v případě vymezení genderu vychází z vícevýznamové perspektivy. Právě díky tomu, že v sobě encyklopedické složky nezahrnují jasnou hierarchii, ale orientují se dle kontextu a jazykové komunity, je i v rámci mentálních složek možné, aby jedno slovo mělo více významů, které si mohou vzájemně odporovat. Bettcher (2013) hovoří o dvojitě užívání slova žena a to žena-D, tedy v dominantním smyslu slova, který je v souladu s cissexistickou patriarchální strukturou, a žena-R, tedy v rezistentním smyslu slova, běžně používaným v trans* komunitách, kdy je pravidlem pro referování k osobě jako k ženě na základě její sebeidentifikace, aniž by byla brána v potaz například performativita daného genderu. Toto vícevýznamové pojetí je důležité především pro intencionální hostilní misgendering a pro definování normálně kompetentního mluvčího.

Misgendering na úrovni reference

Pro misgendering na úrovni reference navrhuji tři kategorie, které jsou charakterizovány zaprvé tím, zda odpovídají dominantnímu užití daného slova v dané jazykové komunitě, či nikoliv, a zadruhé jsou charakterizovány komunikativní intencí mluvčího. Dominantní užití je zde definováno tím, jak dané výraz a s ním spojenou mentální složku používá normálně kompetentní mluvčí (Récanati 2003), předpokládáme pro takového mluvčího charakteristiky typické v cissexistickém patriarchálním kontextu, jak byly nastíněny dříve. Pro Récanatiho normálně kompetentního mluvčího je dále typický předpoklad, že všichni mluvčí užívají slova stejným způsobem (Récanati 2003, 2012, 2016). Tento předpoklad je narušen pouze v případě, kdy mluvčí používá tzv. nepřímou referenci (*oblique reference*), tedy užívá slova tak, jak předpokládá, že je užívá adresát či adresáti, přestože sám obvykle daná slova užívá jinak. Koncept normálně kompetentního mluvčího s sebou přináší v modelových situacích mnoho komplikací, které budou postupně představovány, a koncept s nimi bude náležitě konfrontován.

Dle komunikativní intence mluvčího se může jednat buď o neintencionální misgendering, který lze charakterizovat jako nevhodnou genderovou kategorizaci osoby, k níž mluvčí referuje, či o intencionální, který může být buď vstřícným, či hostilním. Pojem intencionální, potažmo neintencionální, je v práci užíván ve smyslu komunikativní intence, jež (spolu)konstituuje význam promluvy, a to jen v úspěšné interakci účastníků komunikace (Kotátko 2006: 50–51). Úspěšnost reference je v předkládané práci chápána intencionalisticky. Při připisování komunikativní intence pracuji s pojetím mentálních stavů, jakými jsou přesvědčení, záměry či preference, jako veřejně dostupných²³.

Ona nevhodnost referování je podmíněna identifikací trans* osoby, kterou považuji za determinující. Tato podmínka je zde vytyčena z toho důvodu, že se práce zabývá misgenderingem z hlediska trans* osob a dopadů na ně, co se týče například umlčování jejich intencí či další komunikační újmy. Zároveň je účelem práce ukázat, jakým způsobem ovlivňuje „nejasnost“ performativity genderu, tedy nedostatečné naplňování ideálních genderových norem, schopnost referovat v rámci komunikační výměny. Termíny, se kterými v práci nakládám jsou, „vhodnost“ a „úspěšnost“ reference, nikoliv „správnost“, cílem práce není vyhodnocovat, zda je „správně“ používáno slovo „žena“ či „muž“ či návazné indexické výrazy.

²³ Pro argumentaci ve prospěch veřejně dostupných mentálních stavů viz Kotátko 2006: 45-58.

Přístupy zabývající se pravdivostní hodnotou propozičních obsahů promluv obsahující tyto pojmy jsou v práci zmíněny především za účelem kontextualizace celé problematiky misgenderingu v oblasti filosofie jazyka.

Co se týče vstřícnosti, či hostility intencionálního misgenderingu, jedná se zde především o kooperaci, či její nedostatek, s trans* osobou, k níž mluvčí referuje. Vstřícnost a hostilita je úzce spojena s konceptem normálního mluvčího, kterého jsem pro účely předložené práce vymeziла ideologickým kontextem dané jazykové komunity.

Nejčastějším typem misgenderingu je mispronouncing. Z tohoto důvodu je také často debata omezena na vyžadování „správných zájmen“, tedy zájmen vyžadovaných trans* osobami, proti jejichž užívání se vymezuje například Ben Shapiro, který tvrdí, že zájmena jsou biologicky, chromozomálně, determinována (Shapiro in PowerfulJRE 2017). Shapiro nepovažuje za problém změnu jména, zájmena jsou pro něj ale určována „objektivními“ faktory, tudíž je trans* osoba nemůže svévolně měnit a po ostatních vyžadovat. Přestože se jedná o poněkud extrémní příklad, alespoň z argumentačního hlediska, lze u Shapira vidět určitou touhu po „přesné“ referenci, která je běžnější u užívání pojmů „muž“ či „žena“, jejich užívání je se zájmeny nicméně úzce spojeno.

„Koncepty nám říkají, co je zahrnuto a co není: například knihy nekategorizujeme jako talíře,“ píše filosofka Kathleen Stock (2018). Stejně jako Shapiro zde hovoří o tom, že trans* ženy nejsou podle ní ženami, tudíž k nim nelze takovým způsobem referovat. A stejně jako Shapiro se odvolává na určitou expertní znalost, podle které bychom se, dle Stock, měli rozhodovat v rámci reference. Stock zde naráží na kombinaci dvou aspektů, které tematizuje Marconi jako dva typy lexikální kompetence – znalost pravdivosti vět, ve kterých je určité slovo, v případě Stock slovo „žena“, obsaženo a relevanci užití slova ve vztahu k reálnému světu (Marconi 1997). Inferenční kompetence spočívá ve schopnosti řídit síť spojení mezi slovy, která je podkladem pro výkony, jakými jsou sémantická inference, parafráze, definice, vyvození slova z jeho definice a podobně (Marconi 1997: 59–60). Referenční aspekt lexikální sémantické kompetence souvisí s naší schopností spojovat slova se světem, který vnímáme, tedy pojmenovávat, identifikovat objekty, když k nim referuje jiný mluvčí a podobně. Inferenční a referenční kompetence mohou kooperovat, ale zůstávají rozdílné. Jsme schopni referovat k věcem, které bychom nebyli schopni popsat a zároveň můžeme znát deskripce objektů, ke kterým bychom nebyli schopni v reálném světě referovat.

Svou analogií s kategorizováním knih jako talířů se Stock snaží docílit toho, aby adresátka považovala osobu zaměřující trans* ženu a ženu (analogicky k osobě zaměřující knihy a talíře) za nekompetentní a iracionální mluvčí. Přestože je zcela zjevné, jak nevhodná taková analogie je, podívejme se na ni prizmatem reference v rámci mentálních složek. Normální mluvčí naplňuje své encyklopedické složky prostřednictvím všech dostupných ER vztahů, tedy percepčně, prostřednictvím komunikačních řetězců a podobně. Můžeme si být veskrze jistí, že normální mluvčí, kterého Récanati charakterizuje i jako normálního dospělého lidského mluvčího, se za svůj dosavadní život setkal s mnoha instancemi, kdy mu bylo naprosto jasně dáno najevo, ať demonstrativně či prostřednictvím komunikačního řetězce, že užíváme-li v rámci reference slovo talíř, tak opravdu nemáme na mysli knihu. Co se týče rozlišování trans* ženy a ženy, setkáváme se především v TERF kruzích s explicitními návody, jak „falešnou“ ženu, tedy trans* ženu rozpoznat²⁴. Normální mluvčí celkem jistě takovým zevrubným tréninkem, který i sama Stock (2021) doporučuje pro „bezpečí žen“²⁵, neprochází. Analogie Stock, ironicky, implikuje určitý typ objektifikace žen, tedy redukování jejich podstaty na rozpoznání „způsobu užívání“, dle kterého odděluje knihy od talířů. V předložené práci je dostatečné množství argumentů pro to, že ženy a muže nerozlišujeme, tedy ani reference k nim není založená na jakémsi rozpoznání „způsobu užití“, nebudu je proto na tomto místě všechny opakovat.

„Přesná“ reference při užívání pojmů jako jsou „žena“ či „muž“ nutně nemusí být založená na biologické přesnosti²⁶. „Žena“ je politicky signifikantním pojmem (Saul 2012, Diaz-Leon 2016), proto se stává také předmětem určitého typu kulturní války převlečené za touhu po „přesném“ referování. V loňském roce se na Twitteru ohradila britská spisovatelka J. K. Rowling (2020) vůči označení „menstruující osoby“, jelikož dle jejího názoru jsou menstruující osoby pouze ženy, tudíž kdo nemenstruuje, ženou není. Přestože Rowling

²⁴TERF komunita si vzájemně pomáhá s „clockingem“, tyto rady se šíří především na subredditech r/GenderCritical, r/TransCritical či r/RadicalFeminists. Reddit mnoho takových příspěvků považuje za projevy nenávisti a subreddity tohoto typu jsou často rušeny.

²⁵ „Safety of females“

²⁶ Požadavek na specifický typ „přesnosti“ reference Stock či Raymond a dalších příslušnic myšlenkového proudu TERF, popřípadě také Shapira či Byrnea, je velmi blízká Putnamově teorii výrazů pro přírodní druhy, kde intenze predikátů typu „voda“, „tygr“ či „žena“, jelikož je v TERF pojetí považována výhradně za přírodní druh, závisí nejen na extenzi ve smyslu fixování v jejich aplikaci na konkrétní výskyty látek či živočichů, ale také přispívají do významu svou „esencí“, tedy vnitřní strukturou (Kořátko 2006: 68). V praxi by toto ověřování podmínek aplikace predikátů v případě „pravdivé“ aplikace predikátu žena v TERF pojetí znamenalo testování chromozomů (cf. ibid). Součástí sémantiky slova „žena“ se tak stává žena samotná, tedy, chcete-li, gynesémantika.

považuje referenci pomocí výrazu žena za přesnější, lze relativně snadno, s pomocí akademiček a akademiků především z oblasti kritických menstruačních studií, onen výrok vyvrátit.

Degendering

Deskripce „menstruující osoby“ je součástí inkluzivní strategie nazývané degendering, kterou zastupuje například Lorber (2000), Azmanova (2012) či Rydström (2020). Cílem takové strategie je co nejpřesnější vymezení osob, ke kterým je referováno. Deskriptivní spojení „menstruující osoby“ mnohem přesněji vymezuje, na koho se daná problematika, vyšetření, výzva a podobně vztahuje. Pojem „ženy“, navrhovaný Rowling, Stock a dalšími, je v tomto případě příliš vágním, zahrnoval by ženy po menopauze, ženy z různých lékařských i dalších důvodů nemenstruujících a zároveň by přehlížel trans* muže, kteří také menstrují.

Důvodem, proč se zde zabýváme degenderingem, je právě ona snaha o inkluzivitu, která však zdaleka není univerzální. O obecně inkluzivní tendenci se jedná především při užívání genderově nevyhraněných zájmen, přičemž v angličtině je nejběžnější pro třetí osobu jednotného čísla užívat zájmeno „they“. V česky mluvícím prostředí není tato praxe, tedy onikání, zdaleka tak běžná jako v prostředí anglofonním. Z tohoto důvodu například dochází k častému sebe-misgenderingu trans* osob, které v anglofonním prostředí užívají genderově nevyhraněné zájmeno, ale v češtině se přikloní k jedné, či druhé genderované variantě, jelikož čeština je natolik genderovaná, že je třeba vynaložit mnoho především kognitivního úsilí na onikání.

Degendering v případě chybějícího antecedentu je obvykle uskutečňován onikáním či frází „ona, nebo on“. V obou případech se mluvčí v rámci své promluvy snaží být inkluzivní, běžnou variantou pro obecné referování k osobě, jejíž gender neznáme či je irelevantní pro danou situaci, je generické maskulinum, či pravděpodobněji očekávaný gender. Doherty & Coklin (2016) uvádějí situace, kdy adresát více, či naopak méně očekává užití jednoho, či druhého genderovaného zájmena. I v případě, že je uveden antecedent, který je genderově neutrální, adresát v mnoha případech očekává užití spíše jednoho či druhého genderovaného zájmena. Doherty & Coklin (2016) uvádějí jako antecedent s nízkým očekáváním, co se genderovaného zájmena týče, slovo „cyclist“, pro antecedent s vysokým očekáváním ve vztahu k genderovanému zájmenu pak „mechanic“ a pro antecedenty, které gender koreferujícího zájmena určují, slovo „spokeswoman“. Angličtina je v prvních dvou

případech ve slovtvorbě neutrálnější, v češtině je generické maskulinum častějším jevem. Empirických studií zabývajících se dopadem generického maskulina na reakci adresáta, ať už hovoříme o očekávaném koreferujícím zájmenu, či například odpovědi na otázku „Kdo je tvým oblíbeným zpěvákem?“, existuje velmi málo²⁷. Z tohoto důvodu užívám především studie z anglofonního prostředí, přestože jsem si vědoma kulturních rozdílů a odlišné citlivosti na genderově neurčité antecedenty referujících zájmen.

Doherty & Coklin (2016) ve své studii, která se týká především užití zájmena „they“ po antecedentech s různou mírou předpokládaného genderu, docházejí k závěrům, že předpokládaný gender ovlivňuje délku kognitivního zpracování koreference podstatného jména a zájmena. Genderově neutrální zájmeno nekomplikuje proces zpracování v případě, že se vztahuje k podstatnému jménu, u kterého není genderové očekávání tak vysoké, hodnocení „přirozenosti“ (*naturalness rating*) genderově neutrálního zájmena klesá spolu se stoupáním genderových očekávání (Doherty & Coklin 2016)²⁸.

Očekávanými a zvyklostmi v rámci koreference zájmen a jejich antecedentů se zabývá ve své disertační práci také Conrod (2019). Ve svém sociolingvistickém výzkumu se věnuje degenderingu v kontextu vyhýbání se misgenderingu, přičemž svůj výzkum v této oblasti zakládá na Griceových maximech, teorii zdvořilosti a postojovém trojúhelníku (Conrod 2019). Částečně zde dochází ke konfliktu mezi dvěma souběžnými maximy a to „Don't misgender me!²⁹“ a „Don't ungender me!³⁰“, se kterými se referující v rámci jedné promluvy vypořádává (Conrod 2019: 164). Mluvčí, pokud si není jistý genderem osoby, ke které referuje, se tak může dostat do situace, kdy se rozhoduje mezi riskem misgenderingu, tedy užitím špatného genderu k referování, a riskem degenderingu/ungenderingu³¹, který může působit taktéž hostilně.

²⁷ Dle Valdové (2008) generické maskulinum nejenom není generické, tedy nezahrnuje obě (či všechna) pohlaví, zároveň ale také brání jazykovému zrovnoprávnění žen. Sama ale v textu uvádí, že existuje řada slov, která u respondentů vyvolávají obraz jak mužů, tak žen, i když se jedná o generické maskulinum (např. student, divák). Přestože se sama přiklání k teoriím zastávajícím jazykovou inkluzivitu jako nástroj pro (jazykové) zrovnoprávnění a zviditelnění žen a případně zastávajících jazykovou genderovou neutralitu jako nástroj pro zrovnoprávnění všech genderů (např. Dembroff & Wodak 2018), nemohu se závěry Valdové souhlasit. Její závěry jsou podloženy, respektive spíše nepodloženy, velmi malým vzorkem respondentů provedeného asociativního testu, navíc v textu samotném uvádí, že ne vždy generické maskulinum zabraňuje zastoupení žen v reakci respondentů. V této oblasti je třeba rozsáhlejšího empirického výzkumu pro tak silnou tezi.

²⁸ Více k náročnosti zpracování zájmena they užitím ve třetí osobě jednotného čísla např. Sanford & Filik 2007, LaScotte 2016 či Conrod 2019.

²⁹ „Nemisgenderuj mě!“

³⁰ „Nevyhýbej se určení mého genderu!“

³¹ Pro empirický výzkum Condora (2019) je zásadní rozdělení degenderingu ve smyslu, jakým byl definován dříve, a ungenderingu, který lze charakterizovat jako situaci, kdy se mluvčí cíleně vyhýbá vymezení genderu osoby,

Degendering je zraňující například pro binární trans* osoby, které jsou přesvědčeny o tom, že je jejich gender jasně čitelný. V takovém případě dává referující mluvčí najevo nejasnost genderové performativity, či, jak říká Conrod (2019: 151), dává najevo diskomfort odhadu genderu, jelikož dochází k určité genderové transgresi. Obzvláště výrazný je takový degendering, když mluvčí ke všem referuje genderovanými zájmeny, až na jednu osobu či skupinu osob. V takovém případě je jasně dávaná najevo nejednoznačnost performativity či pociťovaná transgrese určité genderové normy.

Degendering se také může stát intencionálním hostilním v případě, že je konzistentně užíván při referenci k příslušníkům a příslušnicím jedné skupiny. Taková strategie je v současné době především v online prostředí namířena vůči trans* ženám z úst příslušnic proudu TERF. Vyhýbají se tak explicitnímu misgenderingu trans* žen, kdy by je oslovovaly zájmenem „on“, užívají proto častěji onikání.

Nejhostilnějším typem degenderingu je vystoupení z genderovaného binárního rozdělení osobních zájmen třetí osoby a uchýlení se ke třetímu členu této skupiny – zájmeno „ono“. Spisovatelka Germaine Greer, jež zastává názor, že trans* ženy nejsou ženami, jelikož tak nevypadají, nechovají se tak a ani tak nezní (BBC 2015), ve svém textu *On Why Sex Change is a Lie* (in *ContraPoints* 2019) popisuje setkání s trans* ženou na autogramiádě své knihy *Female Eunuch*. Trans* ženu nejprve označuje jako osobu, přestože o ostatních osobách mluví buď jako o mužích, či o ženách a následně trans* ženu častuje slovy „(ono) to dýchalo chraplavě“³². Užívání zájmena „ono“ lze považovat za degradující urážku, jak je často označováno v příručkách o genderově inkluzivním vyjadřování (např. Springfield College 2021 či University of Wisconsin-Milwaukee 2021), v rámci představené kategorizace jasně spadá do hostilního misgenderingu.

Dle Conroda (2019: 164–171) mluvčí mohou užívat nejprve genderově nespécifikovaná zájmena (jako je například zájmeno „they“) a spolu s nabytím nových informací o referentu tento výběr zužují a připadají si „bezpečněji“ s užitím jednoho, či druhého genderovaného zájmena. Dle experimentu Conroda mluvčí hladce přecházejí od genderově neutrálního zájmena k genderově vyhraněnému, například, když jim osoba, k níž referují, sdělí, že je trans* ženou

ke které referuje, a tato osoba kvůli takové praxi pociťuje určitou sociální újmu. Gender je jí zde symbolicky odebrán. Pro účely této práce není tato pojmová distinkce zásadní a degendering zde slouží jako zastřešující pojem pro obě tato pojetí

³² „It breathed hoarsely.“

(Conrod 2019: 168). Někteří účastníci experimentu však začínali již u genderovaného zájmena, přestože dle své odpovědi na otázku „Jaké máte pocity z Ricky?“³³ si genderem Ricky nebyli jistí:

IA: I really like **her**. **She's** very authentic, and uh, sincere, and self aware and unassuming about who **she** is, or who **he** is, or haha, **they** are. So yeah, I like **her** authenticity and integrity.³⁴

(Conrod 2019: 169, zvýraznění původní)

Účastník experimentu během své promluvy dává nejistotu v určení genderu Ricky. Nervózním smíchem je zářímováno vyjmenování variant zájmen, které by mohl v rámci reference k Ricky užít, přesto se nakonec vrací k zájmenu, které užil jako první. Součástí experimentu Conroda není situace, kdy by účastníkovi experimentu bylo sděleno, jaká zájmena Ricky preferuje. Dle své promluvy si je tento účastník genderem osoby, k níž referuje, celkem jistý, narozdíl od jiného účastníka (Conrod 2019: 170) se explicitně neujišťuje dotázaním experimentátora ohledně genderu Ricky.

Účastník se zde dopouští mispronouningu velmi specifickým způsobem – v jednu chvíli vyjmenuje několik variant indexických výrazů, všemi ale (ko)referuje k jedné a téže osobě. Než přejdeme k analýze promluv pronesených výzkumníkem a respondentem, je třeba vyložit Récanatiho pojetí koreference výrazů užitých v rámci komunikační výměny. Récanati (2012: 91–101) rozlišuje šest typů koreference, zde jsou pro nás důležité tři z nich, jelikož se týkají singulárních pojmů, nikoliv kusů informací. Prvním typem je externí koreference, kdy singulární pojem *a* a singulární pojem *b* oba referují ke stejnému objektu. Druhým typem je interní koreference, kdy singulární pojem *a* a singulární pojem *b* jsou oba považovány za referující

³³ Ricky je v experimentu fiktivní trans* ženou, která sama sebe za trans* ženu označí až v druhém klipu, který je účastnicím a účastníkům ukázán. Zde respondent odpovídá na otázku po zhlédnutí pouze prvního klipu, kde gender Ricky odhaduje na základě vystupování, nikoliv na základě explicitní identifikace.

³⁴ IA: Vážně se mi (ona) líbí. (Ona) je velmi autentická a uhm upřímná a sebeuvědomělá a skromná ohledně toho jaká (ona) je, nebo on je, nebo haha, oni jsou. Takže jo, líbí se mi její autenticita a integrita.

ke stejnému objektu. Třetím typem je koreference de jure, kdy jsou singulární pojmy *a* i *b* asociovány se stejnou složkou, nikoliv se dvěma složkami, které jsou spojené.

Pro analýzu promluv pronesených mluvčími je třeba je do jisté míry formalizovat, aby byla analýza přehlednější. Formalizovaná situace vypadá následovně:

O₁: Jaké máte pocity z **Ricky**?

V₁: Vážně se mi (**ona**) líbí.

V₂: **Ona** je velmi autentická a uhm, upřímná a sebeuvědomělá a skromná ohledně toho, jaká (**ona**) je, nebo **on** je, nebo haha, **oni** jsou.

V₃: Takže jo, líbí se mi **její** autenticita a integrita.

Indexický výraz *ona* ve větě V₁ je de jure koreferenční s antecedentem *Ricky*, respondent odpovídá na otázku, nedochází k žádnému zmatení. První indexický výraz ve V₂ je opět de jure koreferenční s vlastním jménem *Ricky* ze stejného důvodu jako výraz ve větě V₁. Indexické výrazy „*on*“ a „*oni*“ ve větě V₂ z hlediska kontinuity konverzace v podstatě samozřejmou de jure koreferenci narušují. *Ricky* není typicky ženské ani mužské jméno, koreference je zde založena na vztahu antecedentu, vlastního jména v otázce, a indexického výrazu v odpovědi. Ve chvíli, kdy s antecedentem mají koreferovat i další indexické výrazy, které obvykle referují k jinému typu objektů, než indexický výraz „*ona*“, dochází ke komplikaci. Nemáme zde k dispozici další reakci účastníků dané komunikační výměny a ve větě V₃ se mluvčí vrací k indexickému výrazu ženského genderu („*její*“). Za koreferenční de jure v rámci celé výpovědi tak můžeme vyhodnotit následující výrazy: ve O₁ „*Ricky*“, ve V₁ „*ona*“, ve V₂ „*ona*“ a „*ona*“ a ve V₃ „*její*“. Indexické výrazy „*on*“ a „*oni*“ ve V₂ nemohou koreferovat de jure, jelikož nejsou asociovány se stejnou mentální složkou. Mentální složka nemůže o stejné osobě obsahovat kontradiktorní informace, jsme-li si vědomi toho, že se jedná o jednu a tu samou osobu, či případně o odlišné způsoby prezentace, mezi kterými lze identitu zaměňovat (*trade on identity*). Tyto indexické výrazy nejsou pouhým porušením maxim kvantity a relevance, intencí mluvčího je dát najevo své zmatení a zároveň implikuje, že si je vědom toho, že není vhodné gender dané osoby automaticky předpokládat. Kdyby

komunikační výměna dále pokračovala, mohla by být například následující, označíme-li respondenta za osobu A a výzkumníka za osobu B.

Osoba A: Takže jo, líbí se mi její autenticita a integrita.

Osoba B: Ricky používá zájmena ona/její.

Osoba A: Aha, nebyl jsem si jistý.

Dojde-li k takovému ujasnění, stávají se koreferenčními *de jure* a koreferenčně závislými pouze výrazy „Ricky“, „ona“ a „její“. Prostřednictvím indexických výrazů „on“ a „oni“ mluvčí nereferuje, přestože pro něj přechodně, v moment jejich promluvy, interně koreferují s výrazem „Ricky“. Propoziční obsah promluvy V_2 obsahující tyto indexické výrazy zůstává stejný – respondent, tedy osoba A, připouští, že je možné při referování k Ricky užívat zájmena „on“, nebo „oni“. Implikuje tak svoji nejistotu v užití předchozího indexického výrazu.

K genderové kategorizaci dochází často dříve, než se dozvíme jméno osoby, o které si složku vytváříme. Například se jedná o osobu, kterou nejprve vidíme a až poté s ní vedeme zdvořilostní konverzaci, kdy dochází ke sdělování jmen. Dalším důvodem jsou genderově neutrální jména, například „René“, „Nikola“ či „Alex“ (Valdrová 2020), ve kterých informace o genderu nositele či nositelky jména zakódovaná není. Dále se jedná o jména, která sice nesou informaci o pravděpodobném genderu osoby, ke které mluvčí referuje ale adresát může pozbývat znalosti kulturního kontextu pro to, aby určil, zda se jedná o ženu, či muže. V českém kontextu je běžnou praxí přechylování zahraničních ženských jmen, aby bylo „okamžitě zřejmé“, zda se jedná o muže, či ženu. Například Česká televize (2021) uvádí jako důvod pro přechylování většiny ženských příjmení snahu „vyhnout se nejednoznačným větám, předcházet nedorozumění a významovým nejasnostem“. Nedochozí-li k přechylování, které signalizuje gender nositelky či nositele jména, je nutné mít informaci, zda se jedná o muže, či ženu.

V případě dvou jmen, předtranzičního a současného, a dvou souborů indexických výrazů, každého propojeného s náležitou individuální encyklopedickou složkou, a jejich přecházení z jedné složky do druhé tak může docházet k referování prostřednictvím žensky kódovaného jména a mužského zájmena, aniž by, z hlediska funkčnosti věty, došlo k narušení.

Neintencionální misgendering

Récanati se vztahem předpokládaného indexického výrazu přicházejícího po antecedentu v rámci promluvy zabývá především u případů, kde se vyskytuje více způsobů prezentace, více vlastních jmen a více indexických výrazů. Nevěnuje se proto případům podobným těm, které analyzuji v předložené práci. Lze říci, že takové případy by Récanati označil buď jako zmatení, či jako odchylku od konceptu normálně kompetentního mluvčího, který přiřazuje na této úrovni indexické výrazy k vlastním jménům dle jazykové intuice sdílené danou jazykovou komunitou. Provázanost rodu indexického výrazu a vlastního jména lze obecně považovat buď za jazykovou danost, či za sociální konvenci. V Récanatiho pojetí mentálních složek je s provázaností těchto pojmů zacházeno jako s jazykovou daností, se kterou mluvčí pracuje intuitivně. Není zde rozporován předpoklad, že například jméno „Jim“ je spojeno se zájmenem „on“. Právě tento předpoklad je v předkládané práci rozporován na základě modelových situací, ke kterým při misgenderingu běžně dochází.

První kategorií misgenderingu je neintencionální misgendering. Právě k takovému misgenderingu může docházet například, když je adresátovi sděleno pouze jméno osoby, k níž má referovat. Adresát, ze kterého se v tuto chvíli stává mluvčí, pronese například následující promluvu: „Hledám Maxe, ale on tu ještě není.“ Mluvčí zde provedl inferenci, že Max je obvykle spíše mužské jméno, proto užil mužské zájmeno „on“. Jméno zde získal prostřednictvím komunikačního řetězce, nedošlo tedy k žádné percepční inferenci, mluvčí s Max nikdy nebyl v kontaktu, nemá o ní žádné jiné informace.

V tuto chvíli je pravděpodobné, že mluvčího někdo z přítomných osloví a řekne: „Max je ale holka.“ Informace, jež měl mluvčí v encyklopedické složce MAX, byla mylná. V tuto chvíli dochází k procesu rozšíření této složky o informaci, že se jméno „Max“ může vztahovat i k ženám, nedochází zde k žádnému konfliktu v informacích, jelikož se z pozice mluvčího a jeho mentálního stavu jedná o přijatelnou informaci. Mluvčí se po takové interakci pravděpodobně omluví a následně bude užívat indexické výrazy „ona“/„její“. V tuto chvíli není patrné a není veskrze nutné určovat, zda je Max trans* žena a například si zachovala předtranziční jméno, jelikož je dostatečně neutrální. Mluvčí ale žádnou takovou informaci nemá, nedochází zde k žádnému střetu mentálních stavů mluvčích s ohledem na přesvědčení, kdy by mluvčí například odmítal užívat v souvislosti se jménem Max indexický výraz „ona“.

Komplikovanější situací by bylo, kdyby se osoba, k níž mluvčí referuje, jmenovala například „Jakub“ a zároveň užívala indexické výrazy „ona“/„její“, jelikož ještě například nezměnila v rámci tranzice jméno a jméno „Jakub“ je velmi výrazně genderově vymezeno. K takovým situacím obvykle nedochází, jelikož nové jméno je obvykle první informací, kterou trans* osoby sdělují při coming-outu. Je tomu tak jak z důvodu snazšímu určení jimi preferovaných zájmen, aby nemusely při každé interakci s novým známým situaci vysvětlovat, ale také z důvodu, že vlastní jméno, jak podrobněji uvidíme u deadnamingu, je zásadní složkou identity, kterou trans* osoby v rámci tranzice přeměňují do jimi preferované podoby.

K neintencionálnímu misgenderingu dochází také v rámci percepčního ER vztahu, kdy následně osobu, narozdíl od situace s pokladní u misgenderingu první úrovně, oslovujeme. Zde dochází k užití nevhodného zájmena na základě nevhodné genderové kategorizace založené na performativitě genderu osoby (Osoba A), k níž mluvčí (Osoba B) referuje.

Osoba B v následující situaci nemá problém kategorizovat osobu A – zařadí ji jako muže dle faktorů jako výška, oblečení, hloubka hlasu, osoba A se však identifikuje jako žena. V přímé komunikaci osoby A a osoby B může dojít k verbálnímu opravení – osoba A pronese promluvu s femininní flexí či verbálně upozorní osobu B na svou identitu. V případě, že osoba B přijme tuto intenci a začne k osobě A referovat jako k ženě, dojde k modifikování složky, kterou má s osobou A spojenou. Může se zde jednat o dočasnou složku, jelikož se jedná o osoby, které již neprijdou do styku, či trvalejší složku, kdy se následně například dozví osoba B jméno osoby A, což je proces, který automaticky spouští tvorbu nové trvalejší mentální složky.

Zároveň zde dochází k nabytí nové informace do encyklopedické složky jak ŽENA, tak MUŽ. Pro osobu B se jedná o informaci, že osoby s těmito charakteristikami může být ženou a zároveň nemusí být mužem, tedy o informaci, která je obohacující pro obě složky a může být přínosná pro další interakce s dalšími osobami. V případě, že osoba B intencionálně nepřijme prohlášení o totožnosti osoby A jakožto ženy, činí tak na základě mentálního stavu přesvědčení, že takto žena „vypadat nemůže“. Osoba B se v daném kontextu (i v širším cissexistickém kulturním kontextu) považuje za epistemicky superiorní, sama o sobě je přesvědčena, že je schopná gender určit přesněji než osoba A. Součástí mentálního stavu přesvědčení osoby B může také být, že gender (či pohlaví) nelze určit sobě samotnému, ale musí být evaluován zvenčí dle dosahování dostatečného přiblížení se k restriktivním genderovým normám.

K neintencionálnímu misgenderingu může docházet také v případě, kdy neprobíhá přímá komunikace osoby A a B, ale jedná se o komunikaci B a C, v rámci které dochází k referenci k osobě A, kterou obě osoby účastníci se konverzace znají pouze na základě percepce, navazují s ní tedy pouze percepční ER vztah, nenabývají žádných informací na základě komunikačních řetězců. Osoba A je zde objektem v bezprostřední blízkosti osob B a C. B a C referují k osobě A pouze prostřednictvím indexických přechodných složek, tedy prostřednictvím indexických výrazů.

První variantou je zde shoda osoby B a C v tom, že osobu A považují za „toho“ a nedochází k žádným neshodám. Misgendering je zde referenčně funkční, nedochází k další modifikaci složek. Druhou variantou je, že osoba B považuje osobu A za „toho“ a osoba C za „tu“ a vice versa. Dochází tedy k neshodě a reference je neúspěšná, jelikož se osoba B a C neshodne na tom, ke komu referují. Reference je sice ve výsledku neúspěšná, jedna z referencí však musí být úspěšná, vzhledem k tomu, že existují jen dvě možné varianty. Pro úspěšnou referenci se tedy osoby musejí shodnout na jednom indexickém výrazu, v tomto případě demonstrativu, a to prostřednictvím nepřímé reference, kdy jedna z osob přejme perspektivu osoby druhé, zatímco stále může mít ve své přechodné indexikální složce svou variantu reference. Přijímá perspektivu pouze za účelem úspěšné reference, do existujících encyklopedických složek přibývá pouze informace, že druhá osoba daný výraz používá tímto způsobem, aby mluvčí mohl užívat nepřímou referenci i v dalších interakcích s tímto daným adresátem.

Neintencionální misgendering je velmi častý v lékařském prostředí – na preventivní prohlídku týkající se například rakoviny vaječníků z většiny docházejí osoby, které k sobě referují jako k ženám. Tento typ neintencionálního misgenderingu často začíná u sebemisgenderingu v rámci formulářů, jež pacienti vyplňují, na který pak lékař či lékařka navazuje a označuje trans* osoby dle zaškrtnutého pohlaví, které trans* osoby vyplňují dle pohlaví přiřazeného při narození (Freeman & Stewart 2018; Freeman 2018).

Často se takový misgendering přesouvá do hostilního misgenderingu, který je založen na pocitu epistemologické superiority lékaře či lékařky, kteří zde obvykle vycházejí z „biologických faktů“ (Freeman 2018). Může zde nicméně znovu docházet k nepřímé referenci,

kdy lékař či lékařka k trans* osobě referují preferovanými zájmeny, ale nedochází zde k transformaci například encyklopedických složek asociovaných s výrazy žena či muž, jelikož takovou změnu z ideologických důvodů odmítají. Zájmena a preferované vlastní jméno tak užívají spíše ze zdvořilosti, ale nijak takové užití netransformuje jejich vnímání kategorií pohlaví a genderu, jejich mentální stav týkající se přesvědčení o „správném“ určování genderu se také nemění. Mají proto tyto preference uloženy v encyklopedické složce asociované s danou trans* osobou pro účely další nepřímé reference.

Intencionální vstřícný misgendering

Přestože je obecně misgendering považován za morálně spornou praxi a vstřícnost a zdvořilost je spojená spíše s vyhýbáním se misgenderingu, může i misgendering samotný být vstřícný. Vstřícnost může být nasměrovaná k adresátům, kteří neznají identitu osoby, k níž je referováno, a mluvčí zde vyhodnotí, že pro adresáta bude snazší k osobě referovat spíše jedním, či druhým genderem, který se neshoduje s identitou dané osoby. Situace je proto následující:

Osoba A referuje k osobě B, ale komunikuje s osobou C. Osoba A má ve složce vztahující se k osobě B informaci o její identitě, zároveň si je však vědoma toho, že performativita genderu osoby B je nejasná. Osoba A ví o osobě C, že osobu B nezná a při referování (ukazovacím) zájmenem přejímá perspektivu osoby C, ze které odvozuje, že osoba B vypadá spíše jako opačný gender. Osoba A zde vychází vstřícně k osobě C a užívá její předpokládaný způsob užívání mentálních složek.

K podobnému vstřícnému misgenderingu často dochází krátce po coming-outu například veřejně známé osoby, kdy osoba A předpokládá, že osoba C zná identitu osoby B pouze předtranziční, užívá proto předtranzizční jméno a zájmena. Takový způsob úzce souvisí také s vyhýbáním se transfobním projevům osoby B, viz dále.

Vstřícnost může být nasměrována i k trans* osobě samotné. V takovém případě se jedná o akt ochrany, ať už před verbálním násilím či fyzickým. Často se tak děje v přítomnosti osob,

kteře jsou hostilní vůči trans* osobám, či v případě, že trans* osoba není připravená určitým osobám říct, že je trans* a chrání její (dočasné) „tajemství“ misgenderingem osoba blízká, které informaci o své identitě již sdělila. Takový způsob referování uvádí v rámci svého coming-outu Abigail Thorn (2021a, 2021b), která je veřejně známou osobou a potřebovala se psychicky připravit na transfobní projevy namířené proti ní, především na sociálních sítích. Z tohoto důvodu k ní veřejně referovali přátelé (především další známé osobnosti jako například Lindsay Ellen či hbomborguy³⁵), kteří si její identity byli vědomí, předtranzičním jménem a zájmeny, dokud nedošlo ke coming-outu.

Prostředí sociálních sítí je samozřejmě diametrálně odlišné od komunikační situace, kdy dochází k referenci k trans* osobě v její přítomnosti a je přitom užíváno její předtranziční jméno a zájmena. Takovou situaci popisuje Dana Skalyová³⁶ (2020), ke které při prvních rodinných setkáních referovala bližší rodina ještě předtranzičním vlastním jménem a zájmeny v přítomnosti příbuzných z širšího rodinného kruhu, přestože si byla vědoma Daniny tranzice. Dana samotná takovou situaci vysvětluje především tím, že sama pociťovala, že gender, se kterým se identifikuje, není dostatečně čitelný (Skalyová 2021a). Následně popisuje, že mnoho členů z širší rodiny se jí začalo po tranzici vyhýbat, což sama předpokládala, že se stane (Skalyová 2021b). Misgendering zde proto byl ze strany užšího rodinného kruhu vstřícným, jelikož zúčastnění očekávali hostilní reakci od některých členů širšího rodinného okruhu. Formálně situace může vypadat následovně:

Osoba A a osoba B jsou v přítomnosti osoby C, o níž vědí, že je hostilní vůči trans* osobám. Mezi osobou A a osobou B může existovat verbální domluva o tom, že je v pořádku osobu B v přítomnosti osoby C misgenderovat, jelikož se jedná o ochranu osoby B. Osoba A a osoba B tak užívají zájmen a potažmo i jmen způsobem, jakým jsou zaznamenány v mentálních složkách osoby C, jedná se proto o nepřímou

³⁵ Lindsay Ellen a hbomborguy jsou také veřejně známými osobnostmi a na Twitteru po coming-outu Thorn kladně reagovali na dotazy, že o identitě Thorn „určitě vědí už dlouho“.

³⁶ Dana Skalyová je pseudonymem, který autorka užívá na sociální síti Twitter, kde popisuje své zkušenosti s tranzicí v České republice. Sama sebe charakterizuje jako „úplně obyčejnou ženskou, která má normální kancelářskou práci a v davu si ji vůbec nevšimnete“ (Witek 2021).

referenci. Osoba A a osoba B proto nemusí plně přejímat způsob užívání složek osoby C, tedy nerozšiřují své složky o způsob a informace, které užívá osoba C, pouze přechodně užívají pojmy v takovém smyslu. V trvalé mentální složce osoby C má jak osoba A, tak osoba B informaci, že je třeba užívat v její přítomnosti určitá zájmena pro referenci k osobě B, aby nedošlo ke konfliktu.

Velmi obdobně by fungovala situace kdy, se jedná o tajemství sdílené pouze mezi osobou A a osobou B, není však nutné mít u osoby C zaznamenanou informaci, že se jedná o osobu hostilní vůči trans* lidem. Osoba A má tak pouze v trvalé mentální složce o osobě B informaci, že určitá zájmena a vlastní jméno užívá pouze, když jsou samy, a zároveň informaci o preferovaných způsobech reference v přítomnosti dalších osob. Osoba A a B zde v případě vlastních jmen užívají především veřejné distribuční složky dané jazykové komunity, kdy je předtranziční vlastní jméno a právě jenom to asociováno s osobou B. Individuální encyklopedickou složku osoba A tedy upřednostňuje pouze ve velmi úzce specifikovaném kontextu. U osoby B se jedná o konflikt, který by dle Récanatiho měl být nemožný – sama o sobě má dvě složky (SELF a veřejnou distribuční složku) a tyto složky obsahují vzájemně kontradiktorní informace, přestože si je vědoma toho, že se obě vztahují k ní samotné. U osoby A by bylo možné tuto situaci vyřešit tak, že se jedná o dva způsoby prezentace, aby byla uspokojena Fregeho podmínka, u osoby B ale není možné tuto podmínku tímto způsobem uspokojit, sama o sobě by neměla vůbec mít k dispozici takové dvě složky. Stejně jako u obecného výkladu encyklopedických a veřejných distribučních složek asociovaných s vlastními jmény zde Récanatiho podmínka pouze jedné složky o sobě samotném selhává. Šířeji se kritice veřejných distribučních složek asociovaných s vlastními jmény věnuji v závěrečné diskuzi.

Intencionální hostilní misgendering

Hlavní motivací pro intencionální hostilní misgendering je transfobie. Tento pojem užívám spolu s Bettcher (2007: 46) ve smyslu souboru negativních postojů (nenávisť, pohrdání, vztek či morální rozhořčení) namířených vůči transosobám založený na performativitě genderu.

S transfobií je úzce spojen pojem clocking, kdy je trans* osoba „odhalena“. Clocking implikuje, že trans* osoby se snaží okolí přesvědčovat o validitě genderu, se kterým se identifikují. S tím souvisí časté označování trans* osob jako podvodníků či podvodnic.

Intencionální hostilní misgendering může navazovat na všechny dříve zmíněné modelové situace v případě, že jeden z účastníků komunikace odmítne přijmout informaci o identitě trans* osoby a dále ji misgenderuje bez jejího souhlasu³⁷. V této kapitole se věnuji především různým situacím obsahujícím deadnaming. Přestože je deadnaming v oblasti genderových studií považován za obzvláště hostilní, zastávám i zde pozici, že se v určitém momentu stává v podstatě nevyhnutelným.

Obecně v případě fenoménu deadnamingu může docházet ke dvěma situacím: v prvním případě dochází v rámci komunikační výměny k užití pouze předtranzičního jména, v druhém případě je k referenci užito jak předtranziční jméno, tak jméno současné. Oba případy dále konkretizují a v prvním i druhém dochází k většímu množství (ko)referenčních problémů. Přístup k problematice vlastních jmen zde omezují na Récanatiho interpretace klasických teorií a pomocí tohoto přístupu pak analyzují situace týkající se fenoménu deadnamingu.

Fungování mentálních složek a koreferenci de facto a de jure Récanati ukazuje na klasickém příkladu koreference vlastních jmen „Večernice“ a „Jitřenka“. Reaguje především na výtky Pinilla ohledně tranzitivity koreference. Argument Récanati shrnuje a uzavírá následovně: dva pojmy jsou asociovány s různými složkami, jsou tedy pouze de facto koreferenční, existuje ale také třetí složka, která vzniká ve chvíli, kdy se mluvčí dozví, že pojmy doopravdy koreferují (Récanati 2012: 111). Nejprve tedy máme složku VEČERNICE a JITŘENKA zvlášť, následně zjistíme, že obě složky/oba pojmy referují k témuž objektu, tedy k Venuši. Složka VENUŠE není komprimací složky JITŘENKY a VEČERNICE, Récanati zde hovoří o tzv. částečném sloučení složek, kdy vzniká inkluzivní složka, ale původní složky také zůstávají, jedná se tedy o „lomítkovou“ složku VEČERNICE/JITŘENKA (Récanati 2012: 111). Récanati (ibid) dále zdůrazňuje, že a priori „Večernice“ a „Večernice/Jitřenka“ a „Jitřenka“ a „Večernice/Jitřenka“ koreferují (pokud vůbec referují). Zvlášť jsou výrazy „Večernice“

³⁷ V případě konsenzuálního misgenderingu se jedná o intencionální vstřícný misgendering.

a „Jitřenka“ asociovány s původními složkami, „Večernice/Jitřenka“ pak s inkluzivní složkou (Récanati 2012: 112).

Jedná se tedy o případ koreference de jure, který se nevztahuje ke sdílené složce, ale ke vztahu mezi původní a inkluzivní složkou (ibid). Dochází zde k propojení složek, pro které je charakteristické, že mezi složkami informace volně putují.

Dalším příkladem, který Récanati uvádí ohledně dvou složek vztahujících se ke stejnému objektu, je „Superman“ a „Clark Kent“, což je příklad svými vlastnostmi bližší deadnamingu, nikoliv však v celé své šíři. Můžeme zde opět mít osobu, která nejprve pozbývá znalosti, že Superman a Clark Kent jsou jedna a tatáž osoba. Má tedy dvě složky – SUPERMAN a CLARK KENT, ve chvíli kdy získá znalost, že se jedná o tutéž osobu, vzniká „lomítková“ složka SUPERMAN/CLARK KENT, která je opět inkluzivní složkou, původní složky nemizí.

Předpokladem pro deadnaming je existující složka předtranzičního jména M, pro ukázkovou situaci (viz níže) Jan, aby mohl mluvčí k objektu referovat. Následně se zde objevuje současné jméno N, pro ukázkovou situaci (viz níže) Jana³⁸, narozdíl od situace s Venuší nemáme zastřešující vlastní jméno a složku, která v sobě následně obsahuje informaci o Večernici a Jitřence jako o identickém objektu s možnými odlišnými způsoby prezentace (ve smyslu ranní Jitřenky a večerní Večernice). Bližší je tedy složka zahrnující informaci, že Superman a Clark Kent jsou tatáž osoba, přestože zde funguje referování jinak než u deadnamingu. Superman a Clark Kent jsou dva způsoby prezentace, které se střídají, u trans* osob dochází pouze k jednomu přechodu, který je jasně časově definovaný³⁹.

Pro demonstraci rozdílu mezi složkami SUPERMAN/CLARK KENT a JAN/JANA následují Récanatiho argumentaci o zástupných složkách (2012: 201–205). Přestože je pro částečně spojené složky typické, že mezi nimi informace volně plují, není tomu tak u všech informací. Bonardi (2020: 15) navazuje na příklad se složkou SUPERMAN/CLARK KENT a uvádí poznámku velmi přínosnou pro situace, kdy dochází k misgenderingu. Emily

³⁸ U trans* osob je velmi časté, že se předtranziční a současné jméno velmi podobají, proto je tomu tak i v uvedeném příkladu. V případě, že je jméno genderově neutrální (v českém prostředí například Alex, Max a podobně), trans* osoby si občas jméno nechávají a mění se koreferující zájmena a další jazyková flexe.

³⁹ Omezují zde rozsah analýzy pouze na binární trans* osoby, u kterých nastává zmíněný jeden zlom v konkrétním časovém bodě. Způsoby prezentace a jejich vztahy s mentálními složkami by fungovaly výrazně odlišně u genderfluidních a dalších genderově non-konformních osob.

v Bonardiho příkladu otevírá inkluzivní složku SUPERMAN/CLARK KENT, zatímco nechává otevřené i původní složky SUPERMAN a CLARK KENT. Přestože Emily nyní považuje i protichůdné predikáty typu „umí létat“ (v případě složky SUPERMAN) a „neumí létat“ (uložena ve složce CLARK KENT) jako pravdivé pro stejnou osobu, udržuje je oddělené, jelikož kdyby je uložila do stejné složky, byla by Emily iracionální (Bonardi 2020: 15-16).

K velmi podobnému procesu dochází při spojování složek JAN/JANA. Ve složce JAN můžeme mít predikát „užívá (používal) indexické výrazy on/jeho“, ve složce JANA naopak „nepoužívá indexické výrazy on/jeho“. Pro vysvětlení koreference jmen Jan a Jana v jedné větě navrhuji jednoduchý příklad:

Osoba A: Jan už nepoužívá jméno Jan, ale Jana.

Osoba A zde vysvětluje nastalou situaci, tento projev bych v souladu s typologií označila jako vstřícný deadnaming. Osoba A zde hovoří k osobě B, kterou bychom s Récanatim mohli nazvat „neosvícenou osobou“, tedy osobou postrádající znalost o změně jména. Osoba A proto zmiňuje obě jména, dopouští se tak deadnamingu, aby bylo jasné, ke komu referuje, přestože pro ni samotnou obě jména referují ke stejné osobě. U osoby B tak předpokládá pouze informační deficit, nikoliv intenci mluvčího referovat k trans* osobě předtranzičním jménem.

Pro fungování složky JAN/JANA je důležité, že se nejedná pouze o dva způsoby prezentace, se kterými souvisí oddělení určitých informací charakteristických pouze pro ten či onen způsob prezentace. Současné jméno trans* osoby by mělo být užíváno i při referování k době, kdy užívala jméno předtranziční (a s ním spojené další jazykové preference jako je preference určitých zájmen). Pro mluvčího je nutné propojit se složkou JAN/JANA všechny paměťové složky spojené původně pouze se složkou JAN a tímto propojením přidat informace o jiném jméně a dalších jazykových úpravách.

Podobný proces probíhá v případě, kdy osoba měla dvě složky pro tu samou osobu a až později nabyla informace, že se jedná o stejnou osobu. Zde také dochází k propojení „lomítkové“ složky a všech paměťových složek spojených s jednou ze složek. Nemusí se nutně

jednat o zmatení popisované Récanatim, ale typickým případem jsou situace s přezdívkami, například následovně.

Osoba A zná osobu B jako Adélu, aniž by věděla, že osoba B je oslovoována jménem „Adéla“ pouze v určité skupině přátel. Osoba A následně hovoří s osobou C, která hovoří o Tereze, osobě B, osoba A si však není vědoma, že „Tereza“ a „Adéla“ jsou jména obě referující k osobě B. Později tuto informaci komunikačním řetězcem získá a dochází tak k následujícímu propojení složek: složka TEREZA a složka ADÉLA zůstávají, částečně spojeny jsou v nové složce TEREZA/ADÉLA. Odděleně ve složkách zůstávají informace jako jsou například pro kterou skupinu je vhodnější užívat jedno, či druhé jméno.

Mluvčí se následně orientuje ve složkách dle kontextu skupiny přátel. V jedné skupině je jasně pochopitelná reference k osobě B jako k Adéle, naopak užití jména Tereza by mohlo vést ke zmatení. Mluvčí zde koordinuje prostřednictvím přímé a nepřímé reference užití svých mentálních složek a mentálních složek adresátů.

Již několikrát byl zmíněn určitý časový zlom, ve kterém dochází k částečnému propojení složek. Představme si proto následující situaci, ve které dochází k určitému zmatení mluvčího, v uvedeném příkladě osoby A:

Osoba A přichází do místnosti a ptá se osoby B: Kde je Jan?

Osoba B se udiveně ptá: Myslíš Janu?

Osoba A: Ne, Jana.

Osoba A se zde dopouští deadnamingu, jedná se nicméně o velmi nevinný deadnaming. Spolu s Récanatim můžeme tuto situaci pojmenovat jako nevinné zmatení, tedy chvíli, kdy přestal svět kooperovat. Récanati (2016: 23–24) popisuje tuto situaci z pozice subjektu sledujícího objekt, který je v jednu chvíli zaměněn za objekt jiný. V případě osoby A se jedná o situaci, kdy se opakovaně setkávala s osobou C, pro kterou měla existující složku JAN. Označme poslední situaci, kdy se osoba A setkává s osobou C naposled ještě v rámci způsobu prezentace, ke kterému bylo vhodné referovat prostřednictvím složky JAN jako čas t_1 . Situace výše popsaná se odehrává v čase t_2 , pro osobu A ale mezi časem t_1 a t_2 nedošlo k žádné změně,

analogicky k Récanatiho příkladu mezi časem t_1 a t_2 došlo k „záměně objektu“, ke změně vlastního jména, kterým je patřičné k osobě C referovat. Osoba B, narozdíl od osoby A, je si v čase t_2 již změny vědoma. Z tohoto důvodu prostřednictvím deadnamingu pomáhá osobě B překonat tento doxastický deficit následovně:

Osoba B: Jan je teď už jenom Jana, prochází tranzicí.

Osoba A: Aha, to jsem nevěděla, děkuju!

Účelem promluvy pronesené osobou B je reportovat předchozí doxastický stav, který v čase t_1 osoba A, B i C sdíleli, a osvětlit přechod k současnému doxastickému stavu (cf. Récanati 2012: 181–182). Stejně jako v ostatních příkladech týkajících se situací, kdy svět přestal kooperovat nedošlo k chybě na straně mluvčího, v našem případě osoby A, jelikož není v jejích možnostech takovou situaci anticipovat (Récanati 2016: 24). Obdobné případy deadnamingu jsou v komunikaci nevyhnutelné, podobně je tomu i za užití deskripce či indexických výrazů. Osoba A má k dispozici v čase t_1 mentální složku JAN tyto predikáty: Jan je muž, používá tedy zájmena „on“/„jeho“, a je bratr Anny. Chceme-li osobě A pomoci překonat doxastický deficit mezi časy t_1 a t_2 , jsme nuceni užít, byť prostřednictvím nepřímé reference, alespoň jeden z uvedených predikátů, přičemž užít jméno, tedy dopouštět se deadnamingu, vede v tomto případě k nejjasnější referenci. Pokud bychom chtěli užít deskripce, tedy „bratr Anny“, musíme vzít v potaz to, zda má Anna pouze jednoho bratra, a i pokud Anna má pouze jednoho bratra, je následující promluva přinejmenším matoucí:

Osoba B: Bratr Anny je teď už jenom sestra Anny, prochází tranzicí.

Taková promluva může být pochopitelná, ale stále by bylo vhodné uvést jméno, aby osoba A věděla, jak osobu C oslovovat. Tedy například:

Osoba B: Bratr Anny je teď už jenom sestra Anny, její jméno je Jana, prochází tranzicí.

Tato promluva již obsahuje všechny potřebné informace, ale stále je poněkud kostrbatá a obsahuje misgendering. Z tohoto důvodu považují pro osvětlení změny mezi časem t_1 a t_2 misgendering nevyhnutelný a také proto ho považují za vstřícný. Krom vstřícnosti namířené na osobu A je z druhé ruky vstřícný i k osobě C, která tak nemusí čelit přímému misgenderingu. Z výše uvedených důvodů zároveň považují za sporný postoj Kapusta a dalších, že misgendering je ve všech případech nepřijatelný, jelikož tento postoj nebere v potaz obdobné situace, ke kterým zákonitě musí docházet a dochází. Jak je uvedeno výše, může se jednat o situaci, které není trans* osoba přítomná, osoba A se informací dozvídá prostřednictvím komunikačního řetězce.

Do této chvíle měla osoba A s osobou C spojenou složku pouze JAN, jméno „Jana“ k takové složce nereferuje, jména „Jan“ a „Jana“ pro osobu A v tuto chvíli nekoreferují k žádné složce JAN/JANA. Především z tohoto důvodu dochází k tzv. vstřícnému, osvětlujícímu deadnamingu.

K situaci se dvěma souběžnými způsoby prezentace, ve smyslu příkladu se Supermanem a Clarkem Kentem se setkáváme v případech, že dochází k deadnamingu z důvodu ochrany trans* osoby. Osoba A zde má dvě oddělené složky JAN a JANA a lomítkovou složku JAN/JANA, přičemž v oddělených složkách jsou informace, před kým je vhodné dané jméno a danou složku, ať už JAN či JANA, užívat. Taková informace se opět váže i na všechny paměťové složky týkající se osoby B.

Récanati pracuje s předpokladem, že nabytí znalosti vlastního jména vede k otevření nové složky. Bylo by zde možné namítnout, proč nedochází pouze k aktualizaci složky ve chvíli, kdy se dozvíme nové jméno či přezdívku přímo, například:

Osoba A: Ahoj, Jane, jak se máš?

Osoba B: Ahoj, změnila jsem si jméno, teď jsem Jana.

Osoba A zde opět překlenuje rozdíl mezi doxastickým stavem v čase t_1 , který je zde až do momentu pronesení promluvy osoby B v t_2 . K prosté aktualizaci složky zde nemůže

docházet z kognitivních důvodů. Vlastní jména dáváme jednotlivcům, kteří jsou pro nás určitým způsobem signifikantní, proto, jak říká Jeshion (2010: 148), je naše mysl naladěna na vnímání vlastních jmen jako „abstraktních jazykových tváří“ signifikantnosti. Toto je dle Jeshion (2010: 148) také důvod, proč jsou singulární myšlenky o pojmenovaných osobách hbitě přenášeny komunikačními řetězci a i v naprosto minimálně bohatých komunikativních kontextech způsobuje zaslechnutí vlastního jména vytvoření mentální složky u recipienta. Vlastní jména jsou navíc velmi specifickým typem singulárně referujících pojmů, narozdíl od velmi kontextuálně citlivých indexů jsou jejich referenty fixní, tudíž dlouhodobé, interpersonálně dostupné jazykové reprezentace svých referentů, a to jak v rámci komunikace, tak v myšlenkách (Jeshion 2009). Přestože je komunikace a myšlení prostřednictvím vlastních jmen ekonomické a efektivní, tak si vybírá jejich psycho-sémantická funkce určitou daň: jsme výrazně kognitivně limitováni, co se množství vlastních jmen, množství singulárních reprezentací, týče (Jeshion 2009).

Dle Jeshion (2009) je udávání vlastních jmen rezervováno pro objekty, které vnímáme jako ty, jež mohou mít určitou osobitost, pojmenování podtrhuje signifikanci referentu pro osobu, jež jej pojmenovává a jména jsou zároveň nosiči oné signifikance. Jeshion podotýká, že propojení jmen a signifikance, jež předkládá, je především intuitivní a filosoficky nedostatečně prozkoumané.

V případě tranzice trans* osob navíc nedochází pouze ke změně jména, ale také ke změně zájmen a genderu/pohlaví. Kognitivní náročnost referování k osobám pouze novým jménem, respektive jménem, o kterém jsme se nově dozvěděli, a propojení paměťových složek s novou složkou lomítkovou a volný pohyb informací mezi nimi, lze vidět na příkladech při změně jména po uzavření sňatku. Stejně jako je tomu často u trans* osob, tak i po nabytí nového příjmení, tedy vlastního jména, po uzavření sňatku neznamena, že ve všech situacích, ve kterých je k dané osobě referováno, k ní bude referováno novým vlastním jménem, které je úředně jediné její současné jméno.

Vzhledem k psychické újmě, kterou může misgendering především trans* osobám přinášet, nebyl dosud proveden experiment, kdy by docházelo k přímému misgenderingu osoby, se kterou je přímo veden rozhovor. Misgendering je proto ve větší míře, byť i tak velmi malé,

analyzován spíše diskurzivní analýzou mediálních obsahů. Conrod (2017) ve své studii analyzuje misgendering Chelsea Manning, která se identifikuje jako transgender žena⁴⁰, v rámci twitterového korpusu. Conrod (2017: 17–18) zkoumá, zda jsou užití indexické výrazy a užitá vlastní jména vždy stejného genderu a zda užití indexické výrazy a vlastní jména reflektují postoj, který mluvčí k osobě, k níž referuje, zaujímá. Závěry této analýzy jsou velmi podnětné pro kritiku Récanatiho pojetí mentálních složek, jelikož Récanati předpokládá, že indexické výrazy intuitivně (ve smyslu jazykové intuice mluvčího) správně přebírají v rámci koreference rod⁴¹ (a tedy gender osoby) z podoby vlastního jména. Z analýzy Conroda (2017: 22) vyplývá, že v rámci zkoumaného vzorku bylo relativně mnoho tweetů, kde bylo záměrem, aby koreferoval indexický výraz „on“ s vlastním jménem „Chelsea“, tedy indexický výraz a vlastní jméno, jež jsou dle jazykové intuice normálně kompetentních mluvčích rodově (a potažmo genderově) v rozporu. Ve vzorku však nebyl žádný případ, kdy by se v jedné promluvě (zdánlivě) koreferenčně vyskytl indexický výraz „ona“ a vlastní jméno „Bradley“⁴².

Co se negativních postojů a hostilního misgenderingu týče, dle výzkumu Conroda plně korelují – v případě negativního postoje vždy dochází k misgenderingu a v případě pozitivního postoje nedochází k misgenderingu nikdy (Conrod 2017: 22–23). Conrod proto navrhuje, že změna vlastního jména v mysli a projevu mluvčího není tak náročná, jako změna indexického výrazu, pomocí kterého mluvčí k dané osobě referují. Dle Récanatiho pojetí by tyto dvě kategorie měli jít ruku v ruce, jelikož se orientují dle jazykových pravidel (rod zájmena a genderované jméno), nikoliv dle pozitivních či negativních postojů mluvčího. V situaci, kdy jsou oba mluvčí dostatečně kompetentní pro pochopení koreference, tedy znají Chelsea Manning a vědí, že je transgender ženou, zájmeno on a jméno Chelsea koreferují. Jeden z mluvčích se může ohradit, že Chelsea mužské zájmeno neuzívá a preferuje zájmeno ženské, jelikož se identifikuje jako žena, ale takové ohrazení je stále založené na tom, že mluvčí chápe intenci zájmenem a jménem koreferovat. Podívejme se proto, jak v takovém schématu funguje

⁴⁰ Uvádím zde označení transgender žena, jelikož je to označení preferované samotnou Chelsea Manning.

⁴¹ Pojem rod ve smyslu rodu gramatického.

⁴² Chelsea Manning byla před tranzicí známá jako Bradley Manning, v té době také užívala zájmena on/jeho.

konkrétní věta referující k Chelsea Manning ve spojení s mužským osobním a přivlastňovacím zájmenem.

„Oh No. **Chelsea** Manning is going to lose **his** transgender health benefits when **he** is discharged from the Army. Is this fair?“⁴³⁴⁴

V české verzi tohoto tweetu je genderově kategorizováno pouze jméno „Chelsea“ a osobní zájmeno „on“ (bude propuštěn). Analýza koreference se tak vztahuje pouze na tyto dva singulární pojmy, stejná analýza by se relativně neproblematicky vztahovala i na přivlastňovací zájmeno „his“, které v češtině přejímá gender objektu, jež přivlastňuje, nikoliv gender větného subjektu.

Začněme u podmínky externí koreference. Zde vyvstává první problém s rámcem, ve kterém se pohybujeme. Pro Récanatiho zájmeno a jméno, které zájmeno zastupuje, koreferují na základě určité jazykové intuice, Récanati netematizuje, jakým způsobem jsou jazykové rody/gendery těchto dvou pojmů propojeny. Zůstává tedy otázkou, zda vůbec pojem „on“ může koreferovat se jménem „Chelsea“, jelikož jméno „Chelsea“ je sociálně kategorizováno jako jméno ženské.

Interní koreference výrazu „Chelsea“ a výrazu „on“ je z pozice mluvčího neproblematická – výrazy zde považuje za koreferující, a proto je tak ve větě užívá. Pro normálně kompetentního adresáta může být přijetí koreference těchto dvou výrazů stejně neproblematické, sdílí-li stejný světonázor, tedy stejný mentální stav přesvědčení, například že trans* ženu nelze označovat zájmenem „ona“, jelikož je „biologicky mužem“ a podobně. Pokud adresát tento světonázor nesdílí, ale stále je kompetentní, co se kontextuálních informací týče, chápe tyto pojmy jako interně koreferující prostředním nepřímé reference a promluvu vykládá způsobem, který připisuje mluvčímu jako jeho vlastní, tedy uvažuje tak, jak předpokládá, že uvažuje mluvčí, byť takové uvažování může být v rozporu s jeho

⁴³ Jedná se o anonymizovaný tweet z databáze výzkumu Conrod (2019) dostupné z GitHubu: <https://github.com/kirbyconrod/manningTweetsPronouns>

⁴⁴ „Ale ne. **Chelsea** Manning přijde o své zdravotní benefity, když bude **(on)** propuštěn z armády. Je to fér?“

přesvědčením. Prostřednictvím nepřímé reference má možnost porozumět promluvě, kdyby nevyužil nepřímé reference a řídil se buď pouze jazykovými pravidly, kdy „Chelsea“ a „on“ nemohou jakkoliv koreferovat, jelikož jsou sociálně a jazykově jinak kategorizovány, či vlastním mentálním stavem přesvědčení, které misgendering odmítá, pak by pro něj nebyla promluva mluvčího srozumitelná, respektive by se ve větě nacházelo zájmeno bez antecedentu, tudíž by promluva nebyla soudržná. V této pozici se může ocitnout jak adresát sdělení, tak osoba, k níž je referováno.

Třetí typ koreference, tedy koreference de jure, není v této promluvě naplněn. Jak bylo dříve osvětleno, nové vlastní jméno automaticky spouští proces vytvoření nové mentální složky, tudíž zde existuje složka předtranzičního jména, se kterým je spojeno zájmeno on, a složka současného jména „Chelsea“, která je spojena se zájmenem „ona“. Mezi těmito propojenými složkami, propojenými jelikož mají obě stejného referenta, se informace mohou relativně volně přesouvat. Opět se zde dostáváme k problému, jež Récanati nezmiňuje, a to, zda se mohou pojmy jako indexy („on“/„ona“) mezi složkami pohybovat, nebo se nacházejí mimo složky a jsou regulovány jazykovými pravidly, nikoliv například sebeidentifikací. Zde bych ráda uvedla tezi, že indexické výrazy lze považovat, a prakticky tak zájmena třetí osoby jednotného čísla fungují, za ovlivněné sociální kategorizací, hovoříme-li o lidech. V návaznosti na Butler lze uvést, že neexistuje pohlavní determinace genderu či sociální normy ovlivňující pouze gender, a ne i pohlaví. Vzhledem k tomu, že mentální složka se jménem dané osoby zajisté obsahuje údaj o tom, zda se jedná o muže, nebo ženu, tak obsahuje také zájmeno, prostřednictvím kterého k této osobě referujeme. Informace, zda se jedná o muže, či ženu, a tedy i jaké zájmeno k referování užíváme není zakódováno pouze ve jménu osoby.

Misgendering ze setrvačnosti

K hostilnímu misgenderingu také často dochází takzvaně ze setrvačnosti. Conrod (2019: 176–177) uvádí, že mnoho trans* osob se setkává s repetitivním misgenderingem ze strany blízkých osob a rodiny. Mluvčí tento repetitivní misgendering obhajují tím, že je pro ně těžké se s tranzicí blízké osoby vyrovnat a rekonceptualizovat si představu o osobě, ke které referují (Conrod 2019: 177). Conrod (ibid) navrhuje, že se jedná o rezistenci týkající

se rekatégorizace sociálních kategorií jako takových a jako druhý důvod uvádí narušení zdvořilostního omezení, jež nazývá „Neopravuj mě!“ za užití Griceových konverzačních maxim. Pro předloženou práci je nicméně zajímavý především první uvedený důvod, ke kterému se i Conrod přiklání.

Genderové normy jsou velmi restriktivní, tudíž i sociální kategorie týkající se genderu v myslích jednotlivců jsou relativně rigidní. V kontextu mentálních složek hovoříme o konkrétních osobách a singulárních objektech, se kterými máme složku asociovanou, můžeme proto předpokládat větší flexibilitu v mentálních stavech mluvčích souvisejících s přesvědčením o stabilitě genderových rozdělení. Hovoříme-li o encyklopedických složkách, zde je rigidita o něco výraznější, abychom byli schopni udat určitou obecnější charakteristiku dané sociální kategorie, která je ovlivněna způsobem užívání daného výrazu v rámci jazykové komunity. Conrod hovoří o rekatégorizaci sociálních kategorií, ke které zajisté dochází ve chvíli, kdy se setkáme s osobou, která výrazně narušuje naši představu o sociálních kategoriích. Důvody pro tuto rezistenci jsou škálovatelné, v případě mluvčího, který je konzervativní bigot bude rezistence na jiné úrovni, než u osoby, která se snaží být co nejinkluzivnější, ale doposud se s trans* osobou přímo nesetkala. V obou případech vstupuje do kategorie konflikt v epistemologii genderu referenta. Conrod (2019: 177) hovoří o tom, že mluvčí, ať vědomě, či nevědomě věří, že je schopen přesněji určit gender osoby, ke které referuje, než osoba samotná. Co se vědomé víry týče, v případě transrodních osob se často jedná o výrok spojený s explicitním vysvětlením toho, proč daná osoba je či není toho či onoho genderu. Hovoříme-li o nevědomém přesvědčení, pak se jedná spíše o nereflektování restriktivních genderových norem. Chceme-li být ve své kategorie, která je minimálně v česky mluvícím kontextu do jisté míry nutná, inkluzivnější, je prvním krokem právě reflexe těchto norem, která nám může pomoci vyhnout se repetitivnímu misgenderingu a podobně. To bychom však přistupovali k celému kognitivnímu procesu jako ke kalkulaci, kde je možné opravit drobnou závadu a najednou systém funguje „přesněji“, „vhodněji“ či „inkluzivněji“.

U hostilního misgenderingu, ať už se jedná o explicitně transrodní formu, či o hostilní misgendering ze setrvačnosti, za užití deskripce dochází k překračování rámce mentálních složek. Mluvčí zde trvá na deskripci satisfakční, nikoliv pouze referenční, a trans* osobu tak vyřazuje z komunikační hry, jelikož daná osoba dle mluvčího nesplňuje podmínku pro danou referenci. Mluvčí proto vstupuje do obsahu mentální složky a vybírá z ní konkrétní

podmínky, dle kterých je reference uspokojena. Technicky se tak uchyluje k deskriptivistickému komunikativnímu chování, aby vyjádřil svůj mentální stav přesvědčení.

Diskuze

Primárním zájmem Récanatiho je vyložit konceptuální základy teorie mentálních složek a jejich fungování v rámci reference a koreference, přičemž pracuje zejména s klasickými modelovými situacemi a myšlenkovými experimenty. Předložená práce konfrontuje Récanatiho pojetí mentálních složek s modelovými situacemi, ve kterých figurují atypičtí mluvčí a je v nich ve velké míře užívána nepřímá reference. Cíleně užívám označení atypický mluvčí, nikoliv dle Récanatiho terminologie mluvčí nekompetentní, jelikož, jak dále podrobněji zdůvodňuji, nepovažuji diferenci mezi kompetentním a nekompetentním mluvčím za tak přímočarou, jak to činí Récanati. Přistoupení k Récanatiho pojetí mentálních složek z tak odlišné pozice logicky vede ke střetu, který se může zdát být neproduktivním jak pro analýzu reference misgenderingu, tak pro teorii mentálních složek jako takových. Následující kapitola slouží k tomu, abych čtenářky a čtenáře přesvědčila, že zdánlivě neproduktivní balancování na dvojném rozhraní, tedy rozhraní dvou oborů, filosofie jazyka a genderových studií, a na rozhraní ideální a neideální teorie reference, přináší podnětné nové poznatky pro všechny zmíněné teoretické pozice.

Pro přehlednost následující diskuze nejprve načrtnu, kterými směry se v následujících řádcích vydávám. Na tomto místě bych také ráda zmínila, že poznatky získané z analýzy modelových situací obsahujících misgendering budu zpětně vztahovat na Récanatim užitě modelové situace, aby byla kritika jeho pojetí mentálních složek co nejprospěšnější a nejjasnější.

Nejprve se v diskuzi věnuji Récanatiho přístupu k dělení mentálních složek jako takových, přičemž se zde výrazně obracím na Prosserovu kritiku jemnosti rozdrobení typů složek. V rámci této problematiky se dále vracím k Récanatiho pojetí encyklopedických složek. Od kritiky konceptuálního rámce jako takového se dále přesouvám ke konkrétnějším problémům, které vyvstaly v průběhu analýzy situacích obsahujících misgendering. Prvním takovým je omezenost ER vztahu ve spojitosti s mentálními stavy mluvčích. Dalším je propojení individuálních a veřejných složek asociovaných s vlastními jmény a dysfunkčnost tohoto propojení. Na závěr se věnuji problematice indexických výrazů a s nimi asociovaných složek v propojení se složkami encyklopedickými.

Jemnost diferenciacie mentálních složek

Co se celkové typologie mentálních složek týče, je Récanati ve svém výkladu poněkud kryptický. Ve svých textech uvádí několik kritérií, dle kterých se složky dělí, některé charakterizuje jako jemně diferencované (například percepční mentální složka), jiné jsou hrubšího charakteru (například encyklopedická mentální složka). Jemnost, či naopak hrubost je v souladu s Récanatiho hierarchizací (některých typů) složek. Récanati dělí složky například dle ER vztahu – jsou tu složky percepční či složky vzniklé prostřednictvím komunikačních řetězců. Dále dělí složky dle stálosti a funkce, například efemérní demonstrativní složky sloužící k orientaci v kontextu, ve kterém se v danou chvíli subjekt vyskytuje, či složky stálějšího charakteru jako jsou encyklopedické či distribuční. Setkáváme se také se složkami lomítkovými sloužícími k propojení dvou a více složek asociovaných s vlastními jmény, u kterých se jedná pouze o jiné způsoby prezentace, nikoliv o dvě různé osoby a podobně. Nutnost existence toho či onoho typu složek Récanati obvykle odůvodňuje na základě konkrétních myšlenkových experimentů či modelových situací, neuvádí přehled všech možných složek a způsob, jakým na sebe navazují.

Přestože tento přístup může sloužit k větší přehlednosti při teoretických analýzách modelových situacích, nejsem stejně jako Prosser (2019) přesvědčena o reálné užitečnosti tak jemného rozdělení složek. Prosser (2019) se ve svém textu o metafyzice mentálních složek věnuje stejně jako Récanati způsobům prezentace v tzv. Fregeho případech a dochází k závěru, že není nutné mít extrémně jemně diferencované složky a typy složek k vyřešení těchto případů. Přirovnává takový přístup k tomu, jako kdybychom potřebovali velmi podrobně oddělit dva fyzické objekty, abychom byli schopni říci, že se ve stejnou chvíli vskutku jedná o dva různé fyzické objekty (Prosser 2019: 6). Místo toho hovoří o jedné stálé složce asociované s daným objektem, jejíž epistemické vlastnosti se v běhu času proměňují (Prosser 2019: 6–7). Taková složka následně prochází určitými fázemi, které je možné určit dle proměny v čase, není proto nutné, aby existovalo několik oddělených složek, například nejprve čistě percepční, ze které se informace přesouvá do indexické, prostřednictvím které je následně interpersonálně k objektu referováno. Stejně jako Prosserovi se mi zdá dostatečné oddělení určitých fází jedné a téže složky, v rámci kterých se proměňují její epistemické vlastnosti, a nenacházím, co přesně přináší Récanatiho oddělování složek dle typu ER vztahu.

Specifickým případem je složka SELF, kterou Récanati vymezuje unikátním ER vztahem, který mluvčí nemůže mít s žádným jiným objektem než se sebou samotným. Přestože v definici typu složky hraje takový ER vztah výraznou roli, není tato složka determinována pouze tímto vztahem. Kdybychom postupovali dle Récanatiho logiky jemné diferenciaci složek, musela by složce SELF předcházet složka determinovaná specifickým ER vztahem, tedy například složka propriocepční či kinestetická, jejíž obsah by byl podobně dočasný, jako je tomu u složek percepčních. Récanati o takovém typu složky nehovoří, přestože vymezuje specifický typ ER vztahu vázaný na složku SELF. Podobně jako není od složky SELF oddělena složka propriocepce, není třeba oddělovat od jiných složek, a to ani od SELF složky samotné, složku percepční. Jedná se pouze o určitou fázi složky před a po nabytí propriocepční informace⁴⁵.

Percepční složky jsem během analýzy užívala, obzvláště u misgenderingu první úrovně, kdy se jedná čistě o percepční ER vztah. Analýzy modelových situací by fungovaly stejně, i kdyby se nejednalo o oddělené složky (percepční složka oddělená od encyklopedické a podobně), ale pouze o určité fáze jedné a tatáž složky. Ani v analýzách konkrétních modelových situacích nevidím přínos oddělení složek dle typu ER vztahu.

Mezi hrubě diferencované složky Récanati řadí individuální encyklopedické složky, které jsou vyššího řádu a čerpají ze všech dostupných ER vztahů. Jedná se o složky stálé, které nejsou determinované jedním typem ER vztahu. V Récanatiho pojetí mentálních složek encyklopedické složky zahrnují jemněji diferencované složky (percepční, rozpoznávací a podobně), v návaznosti na Prossera se jedná o stabilní složky s častými proměnami jejich epistemických vlastností. Další argumentaci, týkající se především odlišné typologie mentálních složek jako takových, nijak neovlivňuje to, zda encyklopedická složka vskutku zahrnuje jemněji diferencované složky, či se jedná o určité fáze složek. Pro přehlednost znovu zdůrazňuji, že se přikláním k Prosserově výkladu, tedy nediferencování složek dle typu ER vztahu.

⁴⁵ Propriocepční informace v Récanatiho systému mentálních složek jsou před vstupem do složky SELF uloženy v tzv. proto-složce SELF*, která je složkou nekonceptní, informace se v ní tedy může zdržovat pouze po dobu aktuálního propriocepčního vztahu (Récanati 2012: 64–65). Toto další zjemnění diferenciaci typů složek neřeší problém mnou předkládaný, jelikož ke stejnému procesu dochází i v případě složek percepčních. Récanati (ibid) uvádí příklad s percepční demonstrativní proto-složkou TEN MUŽ*, ve které je informace udržovaná pouze po dobu, kdy je onen muž v našem percepčním poli. Ve chvíli, kdy muž například odejde z místnosti, musí být informace již udržovaná v konceptální percepční složce TEN MUŽ, abychom mohli prostřednictvím této složky dále referovat.

U individuálních encyklopedických složek vyvstává jiný typ problému. Jak již bylo zmíněno, Récanati o nich hovoří jako o všepojímajících, čerpajících ze všech dostupných ER vztahů. Mezi encyklopedické složky patří složky asociované například s vlastními jmény či podstatnými jmény. Individuální encyklopedické složky nejsou dle Récanatiho složkami sdílenými, mluvčí pouze předpokládá, že ostatní mluvčí užívají složky stejným způsobem. V případě, že mluvčí pronese promluvu „Večernice září“, tak předpokládáme, že ten, kdo promluvu uslyší, tak věří tomu, co by on zamýšlel vyjádřit slovy „Večernice září“, aniž by došlo k explicitnímu vyjádření předpokladu, že mluvčí referují ke stejnému objektu, koreference je zde presuponovaná (Prosser 2019: 9). Récanati tudíž předpokládá určitý sdílený jazyk, který nedefinuje pouze presupozicí koreference či presupozicí stejného užívání mentálních složek. V poslední kapitole knihy *Mental Files in Flux* představuje nový typ složek, a to veřejné distribuční složky.

Problematice veřejných distribučních složek jsem se věnovala výše v rámci snahy o definování individuálních encyklopedických složek a Récanatiho pojetí encyklopedie jako takové. Na tomto místě mířím odlišným směrem, a to jaké je postavení veřejných distribučních složek v celém Récanatiho konceptuálním rámci. Jak již bylo zmíněno, Récanati se soustředí na konceptuální základy teorie mentálních složek, jeho snahou zde není výstavba obecné teorie komunikace. Obzvláště u veřejných distribučních složek a interpersonální reference svůj vytyčený záměr částečně překračuje.

Veřejné distribuční složky jsou dle Récanatiho udržovány na úrovni jazykové komunity, opouští tak dříve vymezený předpoklad sdíleného jazyka a sdílených významů a přesouvá se k definování toho, jakým způsobem onen sdílený jazyk funguje. Omezuje se však pouze na vlastní jména. Explicitně nestanovuje, že se veřejné distribuční složky nemohou za žádných okolností vztahovat také na obecná jména a podobně, jejich funkčnost ale představuje pouze v případě vlastních jmen. Není jasné, v jakém přesně vztahu stojí k encyklopedickým složkám, jakožto složkám nejvyššího řádu, které nižší do jisté míry pohlcují, či například k složce SELF. Vztahu veřejných distribučních složek ke složce SELF se budu věnovat dále v rámci podrobnější disputace s Récanatiho přístupem k vlastním jménům obecně. Nyní se vraťme ke spojení encyklopedických a distribučních složek.

Récanati pracuje ve výkladu mentálních složek s tzv. normálně kompetentním mluvčím, který má obvyklou jazykovou intuici. Takový mluvčí je obeznámen například s tím, jakým

způsobem fungují indexické výrazy v dané jazykové komunitě, užívá je v souladu s těmito pravidly a podobně. Zároveň Récanatiho přístup předpokládá určitý sdílený jazyk, významy slov jsou sdílené, významy promluv jako takových pak závisí na intenci mluvčího a interpretaci adresáta. Tento systém by jako ideální teorie komunikace mohl být funkční, byť velmi idealizovaný a poněkud strnulý. Do jazykové intuice mluvčího Récanati proto zahrnuje i schopnost odhadování toho, jak mentální složky a potažmo konkrétní výrazy užívá mluvčí jiný, jedná se o tzv. nepřímou referenci. Récanati zde pracuje s předpokladem spolupráce mluvčích a vzájemné snahy o dosažení úspěšné komunikační výměny. Mluvčí je tak schopen interpersonálně užití mentálních složek koordinovat, dochází k určité deviaci od pro něj obvyklého způsobu užívání složek.

Výrazněji z tohoto systému Récanati vystupuje právě ve chvíli, kdy hovoří o specifickém typu dynamických složek, o tzv. distribučních složkách. Definuje je jako stabilní složky udržované na úrovni jazykové komunity (Récanati 2016: 125–126). Úloha takových složek je dle Récanatiho (2016: 126) podmíněná funkcí vlastních jmen jako takových, kterou charakterizuje jako koordinování mentálních složek všech, kteří jsou zapojeni do praxe pojmenovávání. Hlavní výhodou tohoto typu složek je jejich stálější způsob referování, který je kurátorovaný celou jazykovou komunitou. Vlastní jména jsou zajisté specifickým typem výrazů, na které se váže odlišný typ debaty ve filosofii jazyka, než například na indexické výrazy, z Récanatiho výkladu ale není jasné, z jakého důvodu vyčleňuje veřejné distribuční složky pouze pro vlastní jména.

Ustanovením veřejných distribučních složek Récanati míří k tvorbě určitého typu obecné komunikační teorie, kde je význam výrazů ustanovován mimo konkrétní komunikační výměnu, mimo intenci mluvčího a adresáta. Récanatiho výklad konceptuálních základů teorie mentálních složek postavení na normálně kompetentních mluvčích se před ustanovením veřejného typu složek zdá být teorií založenou spíše na individuálních idiolektech. S každou komunikační výměnou mluvčí získává prostřednictvím ER vztahů nové informace, které zařazuje do náležitých složek, prostřednictvím kterých atribučně (či satisfakčně, jak dále uvidíme) referuje. Významy výrazů jsou tak do jisté míry vyjednávány v každé z komunikačních výměn. Vzhledem k tomu, že se jedná o určitý typ ideální teorie, založené na spolupráci mluvčích, jejich racionalitě, transparentnosti komunikace a podobně, zdá se být takový přístup v modelových situacích představených Récanatim plně funkčním.

Hlavním problémem překročení takového přístupu v podobě vytvoření složek veřejných je neustavení těchto složek pro všechny typy výrazů. V případě, že veřejné složky spravované jazykovou komunitou existují i například pro obecná jména, vyvstává také otázka, zda je zdvojení složek plně funkční. Dejme tomu, že má mluvčí individuální encyklopedickou složku ŽENA (dále ŽENA_e) naplněnou prostřednictvím všech dostupných ER vztahů a také má k dispozici veřejnou distribuční složku ŽENA (dále ŽENA_d) naplněnou těmi kterými informacemi, na kterých se jazyková komunita domluvila, že jsou vhodné. Veřejné distribuční složky jsou naplňovány informacemi, které pocházejí z individuálních složek jednotlivých mluvčích, a jsou komunitou určitým způsobem schvalovány. Složky ŽENA_e a ŽENA_d jsou s určitými omezeními propojeny – mluvčí nemůže svévolně proměňovat obsah složky ŽENA_d, nejedná se tedy o plné propojení, jelikož mohou informace plout z jedné složky do druhé pouze jedním směrem – ze složky ŽENA_d do ŽENA_e. Nefunguje zde proto běžný systém pro hierarchicky nejvyšší encyklopedické složky, které jsou složky kompozitními. Na základě propojení těchto dvou složek může stále fungovat stejný mechanismus, který je běžný u kompozitních složek. Mluvčí může referovat prostřednictvím té které části, podsložky, kterou v dané situaci považuje za nejvhodnější z hlediska kooperace. Díky tomu je umožněna například nepřímá reference, která může být velmi podobná referenci prostřednictvím složky ŽENA_d. Jaká reference by v takovém případě byla ta, kterou by provedl normálně kompetentní mluvčí? Můžeme předpokládat, že normálně kompetentní mluvčí je obeznámen s distribučními složkami a je schopen je užívat, to by ale mohlo znamenat, že normálně kompetentní mluvčí referuje vcelku výhradně prostřednictvím těchto distribučních složek, neuchyluje-li se k nepřímé referenci, například v konverzaci s nedostatečně kompetentním mluvčím. Přestože Récanati explicitně nezmiňuje veřejné distribuční složky týkající se jiných výrazů než vlastních jmen, implicitně s nimi pracuje. Normálně kompetentní mluvčí je determinován schopností užívat výrazy konvenčním způsobem, tedy způsobem, jež je obvyklý v dané jazykové komunitě, existuje zde proto určitý konsensus ohledně užívání daných výrazů. Nepřímé reference užívá mluvčí v případě komunikace s nějakým způsobem inkompetentním mluvčím, ať už se jedná o jiný typ přesvědčení či prostý informační deficit. Pomocí nepřímé reference je také možné srovnávat nerovnosti v ER vztazích jednotlivých mluvčích. Z tohoto důvodu bych se nyní ráda na chvíli pozastavila u omezení ER vztahů, které Récanati plně nezohledňuje.

(Ne)omezenost ER vztahu

ER vztahy jsou v Récanatiho pojetí omezeny pouze hranicemi jednotlivých ER kanálů, tedy omezení perцепčního a propriocepčního charakteru, omezení komunikačních řetězců, ve smyslu, zda je mluvčí součástí komunikačního řetězce, či nikoliv, a omezení kognitivní. Co se mentálních stavů mluvčích týče, hovoří Récanati pouze o stavech halucinace, oklamání či zmatení. Nevhodnost či nepřesnost reference je determinována jinak pouze informačním deficitem, který může být srovnán buď nepřímou referencí, nebo sdělením doplňující informace, například řekneme-li adresátovi, že Večernice a Jitřenka jsou jedna a tatáž planeta.

V analýze misgenderingu pracuji s mentálními stavy mluvčích, které výrazně ovlivňují využívání či uchovávání informací nabytých prostřednictvím ER vztahů. Nejprve shrnu, jakým způsobem mentální stavy mluvčích ovlivňují situace obsahující misgendering, poté se navrátím k Récanatiho příkladům. Récanati (2012: 45) zmiňuje, že v případě různých způsobů prezentace je nutné, aby mluvčí prohlášení o identitě přijal. Nejedná se proto pouze o narovnání informačního deficitu či překonání epistemické propasti, mluvčí aktivně rozhoduje o tom, zda je pro něj informace přijatelná.

Situace, kdy dochází k hostilnímu misgenderingu ukazují, že se nejedná pouze o informační deficit a přemostění mezi doxastickým stavem dřívějším a aktuálním doplněním dané informace, ER vztah, prostřednictvím kterého by došlo k doplnění této informace je výrazně omezen právě mentálním stavem mluvčího, kterého jinak lze považovat za normálně kompetentního. Při hostilním misgenderingu dochází k odmítnutí dané informace na základě přesvědčení, že není v souladu se stávajícími sociálními kategoriemi, respektive v souladu s obsahy mentálních složek souvisejících se sociálními kategoriemi. Dochází zde k mentálnímu stavu, který lze s Jennifer Foster (forthcoming) označit za doxastickou úzkost, která dovádí mluvčího k odmítnutí nové informace a zachování statutu quo dané mentální složky. Ona úzkost vzniká na základě přesvědčení daného mluvčího, které je v rozporu s novou informací, mluvčí si proto zvolí ignorovat novou informaci (cf. Foster forthcoming). Redukce omezení ER vztahu pouze na „technická“ omezení je nemístná obzvláště z toho důvodu, že Récanati jinak s mentálními stavy mluvčího a jeho intencemi implicitně pracuje.

Mentální stavy týkající se přesvědčení jsou obzvláště důležité vezmeme-li v potaz, že Récanati tvrdí, že není možné mít konfliktní přesvědčení o jedné osobě, jsme-li si vědomi, že různé způsoby prezentace patří jedné a téže osobě. V Conrodově analýze však mluvčí

přebírají indexický výraz z mentální složky jednoho způsobu prezentace a vlastní jméno z mentální složky druhého způsobu prezentace. V transforbním prostoru se jedná o velmi běžný typ misgenderingu a v dané jazykové komunitě je označován za jediný vhodný, potažmo jediný koreferenční. Zdá se tedy nemístné označovat takové mluvčí za iracionální či nekompetentní, jelikož naopak dodržují určitá komunikační pravidla.

Hostilní mluvčí se v takové situaci obrací na konvenční užívání indexických výrazů v dané jazykové komunitě. Z hostilního mluvčího se zde stává jakýsi sémantický diktátor, který se orientuje dle toho, že je možné prostřednictvím indexických výrazů ona či on, nebo indexických mentálních složek souvisejících s těmito výrazy, referovat pouze v souladu s doslovným významem indexického výrazu „ona“ či „on“ (cf. Stanley 2007: 205). Užívá zde indexický výraz jako zkratku pro výraz žena či muž, propojuje zde indexickou složku a encyklopedickou složku spojenou s výrazem ženam či muž, k takovému propojení se ještě vrátím v rámci koreference vlastních jmen a indexických výrazů. V tuto chvíli se jednalo především o demonstraci toho, jak jsou limitovány vstupy z ER vztahů do systému mentálních složek jednotlivce.

Vlastní jména v systému mentálních složek

Nyní bych se ráda vrátila k problému distribučních složek, které do jisté míry informace získané prostřednictvím ER vztahu také limitují. Výše jsem ustanovila, že Récanati implicitně pracuje s veřejnými distribučními složkami či určitými částmi individuálních encyklopedických složek, které jsou ustanovovány stejným způsobem jako veřejné distribuční složky asociované s vlastními jmény. Tyto části jsou tedy určitým způsobem schvalovány danou jazykovou komunitou a jsou uznávány jako sdílený význam výrazu, se kterým je daná složka asociovaná.

Récanati veřejné distribuční složky jako takové vymezuje pouze pro vlastní jména. Mluvčí má proto k dispozici jak individuální encyklopedickou složku asociovanou se jménem například „Superman“ a také veřejnou distribuční složku asociovanou se jménem „Superman“. V Récanatiho pojetí mentálních složek mluvčí referují primárně prostřednictvím svých individuálních složek, referování prostřednictvím veřejné distribuční složky je samo o sobě deviantní. Nepřímá reference se od té prostřednictvím veřejné distribuční složky liší tím, že mluvčí referuje prostřednictvím své individuální mentální složky asociované s adresátem,

ve které má informaci o adresátově užívání jeho mentálních složek. Využívá zde proto stále svou vlastní individuální složku, proto nepřímá reference tímto způsobem deviantní není.

V případě veřejných distribučních složek si může mluvčí vybírat, zda chce referovat prostřednictvím veřejné, či individuální složky. Užití individuální složky však může být shledáno danou jazykovou komunitou jako nevhodné či nesprávné. Dle Récanatiho (2016: 130) lze proto předpokládat, že reference prostřednictvím vlastního jména je reference za užití distribuční složky spíše než reference složky individuální. Dochází zde proto zpravidla ke zmíněné deviaci, Récanati (2016: 131) proto říká, že musíme zkrátka přijmout, že princip upřednostňování individuálních mentálních složek někdy selže. Je tomu tak v případě rozdílu mezi obsahem složky distribuční a individuální encyklopedické.

Mohli bychom proto tento typ reference označit za deviantní, který může jít proti základnímu principu fungování systému mentálních složek a stejně jako Récanati tuto diskuzi ukončit. Tento typ deviace nicméně nepovažuji za jediný problém, se kterým se veřejné distribuční složky potýkají. Kromě již zmíněného problému s implicitní existencí veřejných distribučních složek či veřejně kurátorovaných částí individuálních encyklopedických složek, se veřejné distribuční složky potýkají s problémem dostupnosti a také s problémem perspektivy první osoby. Obě tyto komplikace v následujících řádcích osvětlím.

Veřejné distribuční složky jsou ustanovovány do jisté míry mimo systém individuálních mentálních složek, přestože jsou uloženy po boku s nimi. Mluvčí samotný nemůže obsah těchto složek měnit, udržuje je neproměnné, dokud nevysleduje, nezíská prostřednictvím komunikačního řetězce informaci o změně veřejné složky schválené danou jazykovou komunitou. Může je ale propojovat s vlastními encyklopedickými složkami a přenášet z nich informace, které nejsou v rozporu s informacemi v encyklopedické složce. V případě, že v rozporu tyto informace jsou, musí se mluvčí rozhodnout, kterému typu informací dá přednost. Zde nastává výrazný problém s tranzitivitou. V případě, že jsou informace kontradiktorní, například mluvčí věří, že Superman má zelené oči. Tuto informaci získal prostřednictvím percepčního ER vztahu při čtení komiksů o Supermanovi. Ve veřejné distribuční složce je oproti tomu uložena informace, že Superman má oči modré. Ve chvíli, kdy mluvčí-Superman získá přístup k veřejné distribuční složce a chce si zachovat racionalitu, musí dát jedné možnosti přednost. V případě, že dá přednost své vlastní percepční zkušenosti, tak ale neztrácí přístup k veřejné distribuční složce, jejíž obsah zůstal nezměněn. Mluvčí proto

věří v kontradiktorní informace o jedné a téže osobě a stává se iracionálním mluvčím. Pro zachování své iracionality a kompetence, hodnocené zvnějšku jazykovou komunitou, musí přijmout informaci ve veřejné distribuční složce spolu se složkou jako takovou.

Nejen reference prostřednictvím vlastního jména je upřednostňovaná za užití veřejné distribuční složky, mluvčí, který chce být stále považován za kompetentního mluvčího, musí upřednostňovat všechny informace v ní uložené, aby se nestával iracionálním dle Fregeho podmínky. Tento princip jde opět proti základům fungování mentálních složek, kdy má mluvčí svobodu ve volbě mezi typy ER vztahů. Zde ale musí upřednostnit informaci získanou prostřednictvím komunikačního řetězce před zkušeností percepční.

Vzhledem k tomu, že veřejné distribuční složky jsou ustanovovány prostřednictvím shody mezi informacemi nabytými prostřednictvím ER vztahů navázaných různými členy jazykové komunity a dále jsou uchovávány díky komunikační řetězci, nenacházím dostatečný důvod pro existenci speciálních složek. Jedná se o shodu, která je opakovaně v komunikativním jednání ověřována a potvrzována. V případě, že bychom tuto distribuční vlastnost považovali za běžnou vlastnost individuálních mentálních složek, kterou vysoce pravděpodobně je, jak můžeme vidět u ostatních výrazů, vyhnuli bychom se deviaci v podobě upřednostňování neindividuálních složek. Výše tematizovaná iracionalita mluvčího by byla stále ustanovována na úrovni jazykové komunity, ve které by panovala shoda například o tom, že Superman má modré oči. Jednalo by se o mentální stav přesvědčení daného mluvčího, které je v rozporu s převládajícím neustále ověřovaným názorem dané jazykové komunity, stále by mluvčí mohl být považován za nekompetentního či zmateného.

Existence veřejných distribučních složek u vlastních jmen je dále v rozporu s Récanatiho pojetím složky SELF. Récanati uvádí, že není možné, abychom sami o sobě měli více než jednu složku, v případě veřejných distribučních složek však máme k dispozici ještě veřejnou složku s naším jménem. Ve svých příkladech se Récanati věnuje pouze referování k objektu, který se jako komunikační partner výměny neúčastní, ať už se jedná o Jonese, Aristotela či Madagaskar (Récanati 2016: 127–130). Vraťme se proto k příkladu se Supermanem, který zároveň poukazuje na problematiku složky SELF jako takové.

V případě, že existují veřejné distribuční složky, má osoba Superman k dispozici individuální složku SELF o sobě samotném, tedy Supermanovi, a veřejnou distribuční složku SUPERMAN. První komplikací je, že dle Récanatiho není možné, aby osoba měla dvě složky

o sobě samotné. Informace o sobě samé může mít uložené v různých složkách, které jsou buď funkční, například složka indexická asociovaná se zájmemem „já“, či encyklopedické asociované s jinými osobami, například u blízkého přítele můžeme mít uloženou informaci, že nás oslovuje určitou přezdívkou. V případě veřejných distribučních složek ale existuje složka, která je explicitně o mluvčím samotném, ale není ani součástí složky SELF jako podsložka, jelikož si musí zachovávat svou veřejnost, ani nemůže být uložená v encyklopedické složce jiné osoby či jiných osob, a to ze stejného důvodu.

Další problém nastává ve chvíli, kdy jsou informace ve složce SELF a v distribuční složce SUPERMAN kontradiktorní. Mluvčí by musel v rámci navrhované distinkce veřejných a individuálních složek referovat k sobě samotnému prostřednictvím veřejné distribuční složky, či se dopouštět deviantního komunikativního chování kdykoliv, kdy by referoval svým vlastním jménem prostřednictvím své individuální složky SELF, která je nutně podstatně informačně širší než veřejná distribuční složka, už jen kvůli typům dostupných ER vztahů možných výhradně v kontextu SELF složky (například propriocepce a podobně). Složka SELF je zároveň podstatně více zapojena do celého individuálního systému mentálních složek. Argumentem pro existenci distribučních složek zde může být jejich veřejnost – mluvčí uplatňuje princip spolupráce tím, že využívá k referenci své vlastní jméno ve smyslu, ve kterém je veřejně dostupný. Tento argument také nepovažuji za plně funkční, v interpersonální komunikaci je případně mnohem pravděpodobnější nepřímá reference prostřednictvím encyklopedické složky, kterou má mluvčí asociovanou s adresátem. Takovým způsobem je princip spolupráce uplatňován ve větším rozsahu. Ani tady tudíž není veřejná distribuční složka funkční.

U Supermana se dále nachází problém se dvěma jmény asociovanými s jednou a tatáž osobou. Superman má se složkou SELF asociována dvě jména, což je samo o sobě do jisté míry nepřijatelné v systému mentálních složek. Tento problém lze vyřešit tím, že jméno „Clark Kent“, či naopak „Superman“, je uloženo v individuálních encyklopedických složkách adresátů a mluvčí tak užívá své jméno ve smyslu nepřímé reference. Příklad bližší každodenní zkušenosti je například změna příjmení po uzavření sňatku – mluvčí ví, které osoby znají již jméno s nově nabytým příjmením a které nikoliv. Například jde-li si mluvčí vyzvednout na poštu zásilku objednanou před svatbou, sdělí adresátovi za přepážkou jméno užívané před uzavřením sňatku, aby byla komunikační výměna a reference úspěšná. Takové chování nelze považovat za iracionální. V případě, že by zde mluvčí referoval prostřednictvím veřejné distribuční složky,

dostával by se do pozice, kdy sám o sobě uchovává kontradiktorní informace. Lze namítnout, že by mělo být možné užívat veřejnou distribuční složku také k nepřímé referenci. Teoreticky by to možné být mělo, ale nijak takový argument nepodporuje odůvodnění existence veřejných distribučních složek jako takových. Kognitivně se zdá snazší mít uloženou informaci pro nepřímou referenci u konkrétních adresátů, než propojovat encyklopedické složky asociované s adresáty s veřejnou distribuční složkou. Nenacházím zde ani teoretický přínos v koncepčním rámci mentálních složek.

Koreference indexických výrazů a vlastních jmen

Koreference indexického výrazů a vlastního jména je v Récanatiho pojetí dána jazykovou intuicí, nezabývá se tím, v jakém případě vlastní jméno a zájmeno koreferuje. Vychází zde z předpokladu kontinuity komunikace. V případě hostilního misgenderingu není situace tak snadná, podobně je tomu tak i v případě genderově neutrálních jmen. Récanati nijak netematizuje závislost indexického výrazu na antecedentu v podobě vlastního jména, co se roviny gramatického rodu týče. V angličtině je tato návaznost, v podobě rodu jiného než neutrálního, omezená pouze na zájmena užívaná k referenci k osobám, popř. dalším objektům, které jsou pojmenovány vlastním jménem, například domácí mazlíčci, plyšáci a podobně. V jiných jazycích včetně jazyka českého je gramatický rod vázán na všechna podstatná jména a také se netýká pouze indexických výrazů jako jsou ona/její, ale také demonstrativ jako tento/tato a podobně. V Récanatiho pojetí mentálních složek nenajdeme způsob, jakým je propojena složka indexická se složkou encyklopedickou, v rámci ER vztahu, ať už percepčního či ER vztahu navázaného prostřednictvím komunikačního řetězce, k takovému propojení, byť dočasnému, zákonitě musí dojít. Jedná-li se o koreferenci vlastního jména a indexického výrazu, dochází zde propojení ještě se složkou encyklopedickou, případně veřejnou distribuční.

Zůstaňme u již zmiňovaného příkladu koreference indexického výrazu „ona“ a vlastního jména „Jana“. Daný mluvčí ví, že osoba, ke které referuje, se jmenuje „Jana“. Může proto užít indexický výraz „ona“ z následujících důvodů. Buď vychází pouze ze své vlastní jazykové intuice, danou osobu nemá v percepčním poli, encyklopedická složka asociovaná s vlastním jménem obsahuje pouze to, že daná osoba existuje. Mluvčí nemá přístup k veřejné distribuční složce, žádným komunikačním řetězcem k němu nebyla dopravena. Mluvčí tedy předpokládá,

dle sociální konvence, že Jana je jméno ženské, tudíž patří ženě a je vhodné užít indexický výraz „ona“, který zde slouží anaforicky ke jménu a také využívá indexické složky asociované s výrazem „ona“, jehož funkce je definována referováním k ženám. Indexická složka asociovaná s daným výrazem je tedy funkčně propojena s encyklopedickou složkou žena, popřípadě s dalšími složkami, se kterými je asociován ženský gramatický rod.

Indexický výraz užitý na základě percepce a znalosti jména implikuje ještě užší propojení s encyklopedickou složkou asociovanou s výrazem „žena“. Dochází k procesu, který lze nazvat dvojím ověřením – mluvčí jméno „Jana“ považuje za ženské jméno, propojí ho proto s indexickým výrazem propojeným s encyklopedickou složkou žena a dle percepčního ER vztahu vyhodnotí, že je nejvhodnější referovat k dané osobě jako k ženě, což je opět složka propojená s indexickým výrazem „ona“, mluvčí tak dochází i jinou oklikou ke stejnému závěru, informace je dvojitě ověřena. Přestože se může zdát, že vysvětlují velmi banální věc, misgendering ukazuje, že se nejedná o úplnou banalitu.

Při intencionálním hostilním misgendering přestávají složky takto snadno kooperovat a koreferovat. Situace může vypadat stejně jako v druhém případě: mluvčí má k dispozici percepční ER vztah a ER vztah prostřednictvím komunikačního řetězce. Analogicky s twitterovým případem Chelsea Manning, je zde známo žensky kódované vlastní jméno, tedy „Jana“. Dejme tomu, že v tomto případě je Jana v brzkém stádiu a tranzice a vypadá výrazně maskulinně, mluvčí tedy zachází se svými mentálními složkami následovně: vlastní jméno považuje za jméno ženské, z tohoto důvodu by došlo k propojení s indexickou složkou asociovanou s indexickým výrazem ona. Dle percepčního ER vztahu, zaznamenaného v přechodné percepční složce, případně v percepční části encyklopedické složky Jana, se uchyluje k encyklopedické složce asociované s výrazem muž a k propojené indexické složce asociované s indexickým výrazem „on“. Mluvčí se zde musí rozhodnout, které propojení upřednostní. Předpokládejme, že hostilní mluvčí klade velký důraz na performativitu daného genderu a uchýlí se k upřednostnění vazby encyklopedické složky MUŽ a indexické složky ON.

Mluvčího zde můžeme považovat za zmateného, ne však ve stejném smyslu, ve kterém onu zmatenost Récanati užívá. Obvykle se u něj jedná o nedostatek informací či zcela nejasný kontext. Zde je kontext sice do jisté míry matoucí, selhává zde něco, co Récanati považuje za jazykovou intuici, dle které se částečně koreference řídí. Přitom normálně kompetentní mluvčí při obou propojeních složek postupuje právě podle oné konvenční intuice. Mluvčího

zde nelze označit za iracionálního, snadno by mohl svůj krok odůvodnit vzhledem dané osoby a v konvenčním kontextu by se setkal s pochopením dalších mluvčích. Racionalita mluvčího zároveň spočívá v odmítnutí konfliktních informací získaných z různých ER vztahů a uchýlí se pouze k jedné z variant.

Récanati ve svých příkladech pracuje s „jasně“ mužsky kódovanými vlastními jmény, situace výše analyzovaná ukazuje, že koreference indexického výrazu a vlastního jména není tak přímočará. Cílem zde není ukázat, že jazyková intuice v rámci misgenderingu může selhávat. To ostatně dokazuje většina analyzovaných příkladů v této práci. Mým cílem je ukázat, že je potřeba upozornit na propojení indexické a encyklopedické složky, přičemž indexická složka není definovaná pouze svou funkcí, ale také svým propojením s onou encyklopedickou složkou.

Důležitost tohoto propojení lze ukázat na fungování demonstrativ v češtině, kde jsou spojeny s gramatickým rodem objektu, ke kterému pomocí nich mluvčí referuje. Již bylo zmíněno, že taková situace v angličtině nenastává, proto jsem nejprve linku popsala v návaznosti na situaci obsahující misgendering. Referujeme-li v češtině například ke stromu pouze pomocí demonstrativa „tamten“ a deiktického gesta, vypadá proces v systému mentálních složek následovně: prostřednictvím percepčního ER vztahu nalezneme ve svém bezprostředním kontextu strom vhodný k účelu, ke kterému ho vyhledáváme, například ten se zdánlivě největším počtem šišek. Dle stejného percepčního ER vztahu přistoupíme k encyklopedické složce STROM, která je v případě potřeby užití demonstrativa propojená s indexickou složkou TAMTEN, jelikož strom je gramatického rodu mužského. Indexické složky je třeba diferencovat dle gramatických rodů, aby reference jejich prostřednictvím byla úspěšná. Domnívám se, že považovat toto propojení za pouhou jazykovou intuici je unáhlené, obzvláště s ohledem na to, jaké množství textů je věnováno indexickým výrazům jako je „tady“, „tam“ a podobně.

Co se propojení indexických a encyklopedických složek v případech obsahujících misgendering týče, tematizace této linky problém sice neřeší, ale napomáhá pochopit, jak je možné užívat žensky kódované jméno a mužské zájmeno a považovat tyto výrazy za koreferenční a být v rámci reference úspěšný i z pohledu adresáta.

Závěr

„Jediné, co chceš, je, aby tě viděli jenom jako další obyčejnou holku, místo toho vidí jen buznu a radši zadržují dech, aby se náhodou nenakazili,“⁴⁶ zpívá trans* umělkyně Laura Jane Grace spolu s uskupením *Against Me!*. Přes veškerou její snahu k ní lidé neustále referovali prostřednictvím mužských zájmen, většinou spolu s různými typy nadávek. Setkávala se, a bohužel možná stále setkává, s intencionálním hostilním misgenderingem nejhrubšího zrna. V písni *Transgender Dysphoria Blues*, z níž citát pochází, představuje nejtypičtější situaci, se kterou genderová studia v rámci analýz misgenderingu pracují. Trans* osoba tváří v tvář hostilnímu bigotovi.

Cílem předložené práce bylo ukázat, že takový misgendering je pouze jedním z možných typů misgenderingu. Na tento fenomén jsem nahlížela jako na problém reference, jež je úzce spojen s mentálními stavy mluvčích, kteří, obzvláště v případě intencionálního hostilního misgenderingu, prostřednictvím vybraných výrazů k referenci vyjadřují své přesvědčení. Pokusila jsem se vytvořit základní typologii misgenderingu, která se vymezuje vůči zplošťování tohoto fenoménu na zavrženíhodný, tedy vůči pozici v oblasti genderových studií převládající. Jsem přesvědčena o tom, že tato pozice je naprosto legitimní, přesto s ní plně nemohu souhlasit. Mou hlavní námitkou vůči úplnému odmítání misgenderingu je misgendering vstřícný, který pomáhá trans* osoby na každodenní bázi chránit. V předložené práci jsem podrobně vysvětlila, jak a proč k misgenderingu dochází, a také proč není vhodné mluvčího dopouštějícího se misgenderingu redukovat na transfoba. V analýze jsem jasně ukázala, že je v určitých momentech, kdy dochází k doxastické či epistemické propasti mezi mluvčími, misgendering prakticky nevyhnutelný. Přestože jsem k misgenderingu přistupovala primárně perspektivou trans* osoby, pro níž je „správné“ referování to za pomoci zájmen, deskriptí a vlastního jména, se kterými se identifikuje, sledovala jsem tento fenomén po butlerovské linii, tedy že gender (a „pohlaví“) je konstruován sociálně. Vymezila jsem základní indikátory, dle kterých je gender obvykle určován, aby modelové situace byly smysluplné.

Pro ono určování genderu z perspektivy filosofie jazyka jsem zvolila Récanatiho pojetí mentálních složek, v rámci kterého si mluvčí utváří myšlenky o individuálních objektech

⁴⁶ „You want them to see you like they see every other girl. They just see a faggot, they hold their breath not to catch the sick.“

a to nikoliv pouze skrze určitý soubor vlastností daného objektu. Propojení mentálních složek a tématu z oblasti gender studií, tedy queering Récanatiho pojetí mentálních složek, je velmi neobvyklé a v průběhu analýzy vyvstala řada problémů, které nicméně není nutné vztahovat pouze na situace obsahující misgendering.

V závěrečné diskuzi jsem se věnovala několika oblastem, které považuji v Récanatiho pojetí mentálních složek za nejproblematictější. Spolu s Prosserem nenacházím jasné odůvodnění pro jemnou diferenciaci složek dle typů ER vztahů. Tento typ diferenciaci nebyl výrazně teoreticky přínosným ani v rámci analýzy konkrétních situací. Dále jsem v diskuzi tematizovala problém omezenosti nabývání informací prostřednictvím ER vztahů, a to především s ohledem na mentální stavy mluvčích. Récanati pouze okrajově zmiňuje, že je nutné, aby mluvčí informaci přijal, již se nevěnuje tomu, co takové přijetí ovlivňuje. Právě analýza situací obsahujících misgendering vyzdvihuje, do jaké míry je fungování referování prostředním mentálních složek a nabývání nových informací limitováno i mentálními stavy mluvčích, a to i těch kompetentních a racionálních. Nesouhlasím proto s Récanatim, že ER vztahy limitují pouze technické závady, jako je nedostatečná slyšitelnost promluvy, či zmatení a halucinace mluvčího.

Dále jsem se věnovala Récanatiho pojetí veřejných distribučních složek, v rámci kterého Récanati tematizuje, jakým způsobem jsou v jazykových komunitách sdíleny významy vlastních jmen. V diskuzi upozorňuji na to, že stávající pojetí je veskrze dysfunkční, jelikož popírá základní premisy rámce mentálních složek, jakou je například reference prostřednictvím individuální složky a také reference prostřednictvím složky jako takové, nikoliv orientace dle obsahů složek. Kromě technických problémů s veřejnými distribučními složkami nenacházím výrazný důvod pro oddělení takových složek jako složek samostatných, vzhledem k tomu, že mluvčí sám nemůže zasahovat do jejich obsahu a také vzhledem k tomu, že ve chvíli, kdy má mluvčí k veřejné distribuční složce přístup, nabývá tak prostřednictvím ER vztahu ve formě komunikačního řetězce všechny informace v této složce uložené i do individuální encyklopedické složky asociované s daným vlastním jménem.

Závěrem diskuze se věnuji propojení indexických výrazů a jejich náležitých složek se složkami encyklopedickými. Představuji zde, jakým způsobem takové propojení může fungovat. V Récanatiho pojetí mentálních složek je toto propojení záležitostí jazykové danosti a následně jazykové intuice kompetentního mluvčího. Ve své kritice této redukce ukazují,

z jakého důvodu je důležité toto propojení explicitně tematizovat a nepracovat s ním pouze jako s něčím intuitivním.

Předložená práce přináší nové poznatky jak pro oblast genderových studií, tak pro oblast filosofie jazyka, obzvláště pak pro teorii mentálních složek, se kterou zde pracuji. Modelové situace obsahující misgendering zde sloužily jako vodítko pro nacházení obecnějších problémů v Récanatiho pojetí mentálních složek. Přestavenou analýzu modelových situací považuji za potenciálně přínosnou i pro meliorační projekty zabývající se sémantickou definicí pojmů jako je „žena“ a „muž“, jelikož konkrétně představují, za jakých okolností se mluvčí ve své intenci k sémantické definici těchto pojmů jakožto argumentu pro „správnou“ referenci obrací.

Literatura

ARAYASIRIKUL, S., & E., C. WILSON (2018). Spilling the T on Trans-Misogyny and Microaggressions: An Intersectional Oppression and Social Process Among Trans Women. *Journal of Homosexuality*, s. 1–24.

AZMANOVA, A. (2012). De-gendering Social Justice in the 21st Century: An Immanent Critique of Neoliberal Capitalism. *European Journal of Social Theory*, 15(2), s. 14–156 .

BARRY, B. & M. DYLAN (2016). Gender rebels: Inside the wardrobes of young gay men with subversive style. *Fashion, Style & Popular Culture*. 2016, 3(2), s. 225–250 .

BEAVER, D. & J. STANLEY (forthcoming). *Hustle: The Politics of Language*. Princeton: Princeton University Press.

BETTCHER, T. M. (2007). Evil Deceivers and Make-Believers: On Transphobic Violence and the Politics of Illusion. *Hypatia*, 22(3), s. 43–65.

BETTCHER, T. M. (2013). Trans Women and the Meaning of “Woman“. In: Soble, A., Power, N. & R. Halwani (eds.). *Philosophy of Sex: Contemporary Readings*. 6th Ed. Lanham: Rowan & Littlefield, s. 233–250.

BETTCHER, T. M. (2014). Trapped in the Wrong Theory: Rethinking Trans Oppression and Trans Resistance. *Signs*, 39 (2), s. 383–406.

BETTCHER, T. M. (2017). Trans Feminism: Recent Philosophical Developments. *Philosophy Compass*, 12(11).

BETTCHER, T. M. (2018). Intersexuality, Transgender, and Transsexuality. In: DISCH, L. & M. HAWKESWORTH (eds.). *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. New York: Oxford University Press, 2018, s. 407–427.

BIEMANS, M. (2000). *Gender Variation in Voice Quality*. Amsterdam: LOT Publications.

BONARDI, P. (2020). Frege’s Puzzle and Cognitive Relationism: An Essay on Mental Files and Coordination. *Disputatio*, 12(56), s. 1–40.

- BUTLER, J. (1988). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. In: CASE, S. (ed.). *Performing Feminism: Feminist Critical theory and Theatre*. Baltimore - London: John Hopkins University Press, s. 519–531.
- BUTLER, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- BUTLER, J. (2016). *Závažná těla: o materialitě a diskursivních mezích „pohlaví“*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- BUTLER, J. (2017). When Gesture Becomes Event. In: STREET, A., ALLIOT, J. & M. PAUKER (eds.). *Inter Views in Performance Philosophy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2017, s. 171–191.
- BUYUKYILMAZ, M. & A. O. CIBIKDIKEN (2016). Voice Gender Recognition Using Deep Learning. *Proceedings of 2016 International Conference on Modeling, Simulation and Optimization Technologies and Applications (MSOTA 2016)*, s. 409–411.
- BYRNE, A. (2020). Are women adult human females?. *Philosophical Studies*, 177, s. 3783–3803.
- BYRNE, A. (2021). Gender Muddle: Reply to Dembroff. *Journal of Controversial Ideas*, 1(1), 5.
- CAVA, P. (2016). Cisgender and Cissexual. In: Wong, A. et al. (eds.). *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*.
- CONNELL, C. (2010). Doing, Undoing, or Redoing Gender?: Learning from the Workplace Experiences of Transpeople. *Gender & Society*, 24(1), s. 31–55.
- CONROD, K. (2017). *Pronouns and Misgendering*. Nepublikovaný manuskript.
- CONROD, K. (2019). *Pronouns Raising and Emerging*. Dissertation Thesis. Washington: University of Washington.

- DARWIN, H. (2020). Challenging the Cisgender/Transgender Binary: Nonbinary People and the Transgender Label, *Gender & Society*, 34(3), s. 357–380.
- DAVIS Ch. & E. MCREADY (2020). The Instability of Slurs. *Grazer Philosophische Studien*, 97(1), s. 63–85.
- DELIOVSKY, K. (2008). Normative White Femininity: Race, Gender and the Politics of Beauty Authors. *Atlantis: Women Studies Journal*, 33(1), s. 49–59.
- DEMBROFF, R. (2018). Real Talk on the Metaphysics of Gender. *Philosophical Topics*, 46(2), s. 21–50.
- DEMBROFF, R. (2021). Escaping the Natural Attitude about Gender. *Philosophical Studies*, 178, s. 983–1003.
- DEMBROFF, R. & D. WODAK (2018). He/She/They/Ze. *Ergo: An Open Journal of Philosophy*, 5(14), s. 371–406.
- DIAZ-LEON, E. (2016). Woman as a Politically Significant Term: A Solution to the Puzzle. *Hypatia*. 31(2), s. 245–258.
- DOHERTY, A. & K. CONKLIN (2016). How gender-expectancy affects the processing of “them”. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 70(4), s. 718–735.
- EARLES, J. (2017). TERF Wars: Narrative Productions of Gender and Essentialism in Radical-Feminist (Cyber)spaces. *Graduate Theses and Dissertations*.
- ERTAM, F. (2019). An Effective Gender Recognition Approach Using Voice Data via Deeper LSTM Networks. *Applied Acoustics*, 156, s. 351–358.
- FIFKOVÁ et al. (2008). *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Praha: Grada Publishing.
- FREEMAN, L. (2018). Micro Interactions, Macro Harms: Some Thoughts on Improving Health Care for Transgender and Nonbinary Folks. *International Journal of Feminist Approaches to Bioethics*, 11(2), s. 157–165.
- FREEMAN, L. & H. STEWART (2018). Microaggressions in Clinical Medicine. *Kennedy Institute of Ethics Journal*, 28(4), s. 411–449.

- FRICKER, M. (2007). *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press.
- FOSTER, J. (forthcoming). Doxastic Anxiety and Doxastic Courage: When Evidence Isn't Enough.
- GUPTA, G. R. et al. (2019). Gender Equality and Gender Norms: Framing the Opportunities for Health. *Lancet*, 393(10190), s. 2550–2562.
- HALBERSTAM, J. (1998). *Female Masculinity*. Durham; London: Duke University Press.
- HALBERSTAM, J. (2018). *Trans: A Quick and Quirky Account of Gender Variability*. Berkeley: University of California Press.
- HALE, J. (1996). Are Lesbians Women?. *Hypatia*, 11, s. 94–121.
- HASLANGER, S. (2012). Gender and Race: (What) Are They? (What) Do We Want Them To Be? In: *Resisting Reality: Social Construction and Social Critique*. Oxford: Oxford University Press, s. 221–241.
- HEARTSILVER, M. (pseudonym), (2021). Deflating Byrne's "Are Women Adult Human Females?". *Journal of Controversial Ideas*, 1(1), 9.
- HINES, S. (2010). Introduction. In: HINES, S. & T. SANGER (eds.). *Transgender Identities: Toward a Social Analysis of Gender Diversity*. New York: Taylor & Francis, s. 1–24.
- JESHION, R. (2009). The Significance of Names. *Mind & Language*, 24(4), s. 370–403.
- JESHION, R. (2010). Singular Thought: Acquaintance, Semantic Instrumentalism, and Cognitivism. In: JESHION, R. (ed.). *New Essays on Singular Thought*. Oxford: Oxford University Press, s. 105–141.
- KAPUSTA, S. J. (2016). Misgendering and Its Moral Contestability. *Hypatia*, 31(3), s. 502–519.
- KEYES, O. (2018). The Misgendering Machines: Trans/HCI Implications of Automatic Gender Recognition. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 2(CSCW), Article 88.

- KIDD, J. D. & T. M. WITTEN (2008). Transgender and transsexual identities: the next strange fruit - hate crimes, violence and genocide against the global trans-communities. *Journal of Hate Studies*, 6(3), s. 31–63.
- KOŤÁTKO, P. (1998). *Význam a komunikace*. Praha: Filosofia.
- KOŤÁTKO, P. (2006). *Interpretace a subjektivita*. Praha: Filosofia.
- LASCOTTE, D. K. (2016). Singular they: An Empirical Study in Generic Pronoun Use, *American Speech*, 91 (1): s. 62–80.
- LAUREN M., ROBB T. & M. R. WOODFORD (2019). Overlooked and Invisible: Everyday Experiences of Microaggressions for LGBTQ Adolescents, *Journal of Homosexuality*, 66(10), s. 1439–1471.
- LORBER, J. (2000). Using Gender to Undo Gender: A Feminist Degendering Movement. *Feminist Theory*, 1(1), s. 79–95.
- MARCONI, D. (1997). *Lexical Competence*. Massachusetts Institute of Technology: MIT Press.
- MCLEMORE, K. A. (2018). A minority stress perspective on transgender individuals' experiences with misgendering. *Stigma and Health*, 3(1), s. 53–64.
- MCNAMARAH, Ch. T. (forthcoming). Misgendering. *California Law Review* 109.
- MIGUEL, R. et al. (2018). Analysis of attributes in unisex and genderless clothing. BROEGA, A. C. et al. (eds). *Reverse Design: A Current Scientific Vision From the International Fashion and Design Congress*. Florida: CRC Press, s. 87–93.
- MIKKOLA, M. (2021). Social Ontology. In: KHOO, J, & R. K. STERKEN (eds.). *The Routledge Handbook of Social and Political Philosophy of Language*. Oxfordshire: Routledge.
- MURNEN, S. K. (2011). Gender and body images. In: CASH, T. F. & L. SMOLAK. *Body image: A handbook of science, practice, and prevention*. New York: The Guilford Press, s. 173–179.
- O'MADAGAIN, C. (2021). This is a Paper about Demonstratives. *Philosophia*. 49, s. 745–764.

- PONTEROTTO, D. (2016). Resisting the Male Gaze: Feminist Responses to the "Normalization" of the Female Body in Western Culture. *Journal of International Women's Studies*, 17(1), s. 133–151.
- PROSSER, S. (2018). Shared Modes of Presentation. *Mind & Language*, 34(4), s. 465–482.
- PROSSER, S. (2019). The Metaphysics of Mental Files. *Philosophy & Phenomenological Research*, 100(3), s. 657–676.
- PULICE-FARROW, L., CLEMENTS, Z. A., & M. P. GALUPO (2017). Patterns of transgender microaggressions in friendship: the role of gender identity. *Psychology & Sexuality*, 8(3), s. 189–207.
- RÉCANATI, F. (2003). *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RÉCANATI, F. (2012). *Mental Files*. Oxford: Oxford: Oxford University Press.
- RÉCANATI, F. (2016). *Mental Files in Flux*. Oxford: Oxford University Press.
- RÉCANATI, F. (2017). Cognitive Dynamics. In: DE PONTE, M. & K. KORTA (eds.). *Reference and Representation in Thought and Language*. Oxford: Oxford University Press.
- RÉCANATI, F. (2018). Contextualism and Singular Reference. In: DAVIES, A. & T. DOBLER (eds.) *Charles Travis on Language, Thought and Perception*. Oxford: Oxford University Press.
- ROBINSON MOORE, C. L. (2008). Beauty Standards Reflect Eurocentric Paradigms--So What? Skin Color, Identity, and Black Female Beauty. *Journal of Race & Policy*, 4(1), s. 66–85.
- ROGERS, B.A. et al. (2019). "Contrary to All the Other Shit I've Said": Trans Men Passing in the South. *Qualitative Sociology* 42, s. 639–662.
- RYDSTRÖM, K. (2020). Degendering Menstruation: Making Trans Menstruators Matter. In: BOBEL C., WINKLER I.T., FAHS B., HASSON K.A., KISSLING E.A. & T. A. ROBERTS (eds.). *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*. Singapore: Palgrave Macmillan, s. 945-959.

SANFORD, A. J. & R. FILIK (2007). "They" as a gender-unspecified singular pronoun: Eye tracking reveals a processing cost, *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 60(2), s. 171–178.

SAUL, J. M. (2012). Politically Significant Terms and Philosophy of Language: Methodological Issues. In: CRASNOW, S. L. & A. M. SUPERSON. *Out from the Shadows: Analytical Feminist Contributions to Traditional Philosophy*. New York: Oxford University Press, s. 195–216.

SHARMA G. & S. MALA (2020). Framework for Gender Recognition Using Voice. *2020 10th International Conference on Cloud Computing, Data Science & Engineering*, s. 32–37.

SCHILT, K. & L. WESTBROOK (2009). Doing Gender, Doing Heteronormativity: "Gender Normals," Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality. *Gender and Society*, 23(4), s. 440–464.

STANLEY, J. (2008). *Language in Context: Selected Essays*. Oxford: Oxford University Press.

STOCK, K. (2021). *Material Girls: Why Reality Matters for Feminism*. London: Hachette UK.

STRAWSON, P. F. (1950). On Referring. *Mind*, 59(235), s. 320–344.

STRYKER, S. (2008). *Transgender History*. New York: Seal Press.

TESTA, R. J., SCIACCA, L. M., WANG, F., HENDRICKS, M. L., GOLDBLUM, P., BRADFORD, J., & B. BONGAR (2012). Effects of violence on transgender people. *Professional Psychology: Research and Practice*, 43(5), s. 452–459.

VAJJALA, E. (2020). *Gender Critical/Genderless? A Critical Discourse Analysis of Trans-Exclusionary Radical Feminism (TERF) in Feminist Current*. Southern Illinois University Carbondale.

VALDROVÁ, J. (2008). „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.” Testy generického maskulina v českém jazyce. *Naše řeč*, 1, s. 26–38.

VRUGT, A. & M. LUYERINK (2000). The Contribution of Bodily Posture to Gender Stereotypical Impressions. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 28(1), s. 91–103.

WEST, C., & D. H. ZIMMERMAN (1987). Doing Gender. *Gender & Society*, 1(2), s. 125–151.

WEST, C. & D. H. ZIMMERMAN (2009). Accounting for Doing Gender. *Gender & Society*, 23(1), s. 112–122.

YOUNG, I. M. (1980). Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality. *Human Studies*, 3(2), s. 137–156.

YOUNG, I. M. (1998). “Throwing Like a Girl”: Twenty Years Later. In: WELTON, D. (ed.). *Body and Flesh: A Philosophical Reader*. Oxford: Blackwell.

ZIMMAN, L. (2017). Transgender language reform: some challenges and strategies for promoting trans-affirming, gender-inclusive language. *Journal of Language and Discrimination*, 1(1), s. 84–105.

ZVAREVASHE, K. & O. OLUGBARA (2018). Gender Voice Recognition Using Random Forest Recursive Feature Elimination with Gradient Boosting Machines. *2018 International Conference on Advances in Big Data, Computing and Data Communication Systems*, s. 1–6.

Internetové zdroje

BBC (2015). Germaine Greer: Transgender women are not women. *BBC*. [online]. 24. Října 2015. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/uk-34625512>

ČESKÁ TELEVIZE (2021). Proč přechylujete zahraniční ženská jména? *Česká televize* [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/faq/porady/148/>

ELLIS, L. (2021). “Tracing the roots of Pop Culture Transphobia”. YouTube, 22. 2. 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=cHTMidTLO60>

POWERFULJRE (2017). Joe Rogan Experience #993 – Ben Shapiro. In: YouTube [online]. 2. 8. 2017 [cit.

2020-09-05]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=UQTfyjhvfH8&list=PLZ2KtiuaGGMwrEidpqjc287spGgdOHxw2&index=6&ab_channel=PowerfulJRE

ROWLING, J. K. (2020). [If sex isn't real, there's no...] In: *Twitter* [online]. 7.

5. 2020 12:02. Dostupné z: https://twitter.com/jk_rolling/status/1269389298664701952

SKALYOVÁ, D. (pseudonym) (2020). [Vzpomínám na svoje první Vánoce ...] In: *Twitter* [online]. 24. 12. 2020 17:31. Dostupné z:

<https://twitter.com/DSkalyova/status/1342145956482048000>

SKALYOVÁ, D. (pseudonym) (2021a). [Dostávám otázky ...] In: *Twitter* [online]. 12. 5. 2021 11:40. Dostupné z: <https://twitter.com/DSkalyova/status/1392414480320053254>

SKALYOVÁ, D. (pseudonym) (2021b). [Dozvěděla jsem se ...] In: *Twitter* [online]. 24. 5. 2021 22:38. Dostupné z: [1396747379496337409](https://twitter.com/DSkalyova/status/1396747379496337409)

SPRINGFIELD COLLEGE (2021). Gender Pronouns. *Springfield College*. [online]. Dostupné z: <https://springfield.edu/gender-pronouns>

STOCK, K. (2018). Changing the concept of “woman” will cause unintended harms. In: *The Economist* [online]. The Economist, 2018, 6. 7. 2018. Dostupné z: <https://www.economist.com/open-future/2018/07/06/changing-the-concept-of-woman-will-cause-unintended-harms>

THORN, A. (2021a). Identity: A Trans Coming Out Story | Philosophy Tube ★. YouTube, 30. 1. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=AITRzvm0Xtg>

THORN, A. (2021b). [It's so lovely...] In: Twitter [online], 30. 1. 2021, 18:00. Dostupné z: <https://twitter.com/PhilosophyTube/status/1355577911949070341>

TRANSPARENT Z. S. (2021). Jak probíhá „oficiální“ tranzice v ČR? In: *Trans*parent*. [online]. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/jak-probiha-oficialni-tranzice-v-cr/>

UNIVERSITY OF WISCONSIN-MILWAUKEE (2021). Gender Pronouns. *University of Wisconsin-Milwaukee*. [online]. Dostupné z: <https://uwm.edu/lgbtrc/support/gender-pronouns/>

VALDROVÁ, J. (2020). Rodově neutrální jména. *Mgr. Jana Valdřová, PhD.* [online]. Dostupné z: <http://www.valdrova.cz/2020/01/rodove-neutralni-jmena/>

WITEK, J. (2021). Působí v politice, hudbě, modelingu, ale i v jiných oborech. Představujeme vám inspirativní české a slovenské ženy. *Lui: No Fear*. [online]. Dostupné z: <https://www.lui.cz/lide-zivot/17034-pusobi-v-politice-hudbe-modelingu-ale-i-v-jinych-oborech-predstavujeme-vam-inspirativni-ceske-a-slovenske-trans-zeny>

WYNN, N. (2019). Gender Critical | ContraPoints. YouTube, 31. 3. 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=1pTPuoGjQsI>

WYNN, N. (2019). Beauty | ContraPoints. YouTube, 22. 5. 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=n9mspMJTNEY>

WYNN, N. (2021). J. K. Rowling | ContraPoints. YouTube, 26. 1. 2021, https://www.youtube.com/watch?v=7gDKbT_12us&t=292s